

Príjmy a životné podmienky v marginalizovaných rómskych komunitách: Vybrané ukazovatele zo zisťovania EU SILC_MRK 2020

Filip Markovič, Ľudmila Plachá

ÚRAD
SPLNOMOCNENCA VLÁDY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY
PRE RÓMSKE KOMUNITY

**Príjmy a životné podmienky v marginalizovaných rómskych komunitách:
Vybrané ukazovatele zo zisťovania EU SILC_MRK 2020**

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity

Národný projekt Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych
politík a ich dopad na marginalizované rómske komunity
(ITMS2014+: 312051J021)

Autori publikácie: Filip Markovič, Ľudmila Plachá
(Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity)

Grafická úprava: Mgr. art. Martin Lorincz
Práca neprešla jazykovou úpravou.
Chyby a opomenutia sú v zodpovednosti autorov.

ISBN: ISBN: 987-80-974379-1-6

EAN: 9788097437916

Príjmy a životné podmienky
v marginalizovaných rómskych komunitách:
Vybrané ukazovatele zo zisťovania
EU SILC_MRK 2020

Filip Markovič, Ľudmila Plachá

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore
z Európskeho sociálneho fondu
v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

OBSAH

ÚVOD.....	13
METODIKA, OPORA VÝBERU A ZBER DÁT.....	14
PREZENTÁCIA DÁT.....	16
HLAVNÉ ZISTENIA EU SILC_MRK 2020.....	16
PRIESTOROVÉ ROZLOŽENIE, DEMOGRAFIA A JAZYK.....	21
VZDELÁVANIE.....	29
ZAMESTNANOSŤ.....	43
PRÍJMY.....	50
CHUDOBA A SOCIÁLNE VYLÚČENIE.....	62
BÝVANIE.....	70
ZDRAVIE.....	79
COVID-19.....	83
DISKRIMINÁCIA.....	88
ZHRNUTIE.....	93
ČLENENIE DÁTOVÉHO SÚBORU.....	94
LITERATÚRA.....	95
PRÍLOHA 1: Porovnanie hodnôt indikátorov stratégie rovnosti, inklúzie a participácie rómov do roku 2030.....	99

ZOZNAM SKRATIEK

Atlas 2019	Atlas rómskych komunít 2019
EU-MIDIS	Prieskum Európskej únie týkajúci sa menšín a diskriminácie
Eurostat	Štatistický úrad Európskej únie
EU SILC	Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácností v SR
EU SILC_MRK	Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácností v prostredí marginalizovaných rómskych komunít
EÚ	Európska únia
FRA	Agentúra Európskej únie pre základné práva
FSVaZ UKF	Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
HDP	hrubý domáci produkt
HN	hmotná núdza
ISCED	medzinárodné štandardné členenie vzdelávania („The International Standard Classification of Education“)
IVP	Inštitút vzdelávacích politík
MRK	marginalizované rómske komunity
MŠ	materská škola
NEET	Osoby, ktoré nemajú zamestnanie, nevzdelávajú sa a nezúčastňujú sa na odbornej príprave („Not in Education, Employment, or Training“)
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
p. b.	percentuálny bod/percentuálne body
ÚSVRK	Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity
SNSLP	Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
SR	Slovenská republika
Stratégia	Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030
SZČO	samostatne zárobkovo činná osoba
SZP	sociálne znevýhodnené prostredie
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
ŠZŠ	špeciálna základná škola
vs.	verzus
ZŠ	základná škola

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

Grafy

Graf 1: Podiely domácností podľa počtu osôb (v %)	23
Graf 2: Podiely domácností so závislými deťmi podľa typu domácnosti (v %) Graf 2: Podiely domácností so závislými deťmi podľa typu domácnosti (v %)	24
Graf 3: Podiely domácností bez závislých detí podľa typu domácnosti (v %)	24
Graf 4: Porovnanie vekového zloženia populácie MRK a celkovej populácie	25
Graf 5: Podiely ľudí vo veku 16 a viac rokov podľa súčasného ekonomického statusu (v %)	26
Graf 6: Podiely dospelých ľudí podľa rodinného stavu (v %)	28
Graf 7: Podiely dospelých ľudí podľa toho, či sú v konsenzuálnom zväzku, a v akom type (v %)	28
Graf 8: Miera navštevovania materskej školy (podiel detí vo danom veku v %)	31
Graf 9: Podiely osôb, ktoré absolvovali nultý ročník, alebo doň boli v roku zisťovania zaradené (v %)	33
Graf 10: Podiel žiakov vo veku 6 až 15 rokov v špeciálnom vzdelávaní podľa pohlaví (v %)	34
Graf 11: Koľko spolužiakov v špeciálnej škole/triede je rómskeho pôvodu? (Podiel zo žiakov z MRK vo veku 6 až 15 rokov navštevujúcich špeciálnu školu/triedu, v %)	35
Graf 12: Koľko spolužiakov v špeciálnej škole/triede je rómskeho pôvodu? (Podiel žiakov z integrovane bývajúcich domácností vo veku 6 až 15 rokov navštevujúcich špeciálnu školu/triedu, v %*)	35
Graf 13: Podiel osôb z MRK vo veku 16 - 24 rokov, ktorí pokračovali v štúdiu na strednú školu, alebo majú najvyššie dosiahnuté vzdelanie 1. stupeň ZŠ/ŠZŠ, podľa toho či, a koloľkokrát, opakovali ročník v ZŠ/ŠZŠ (v %)	37
Graf 14: Koľko spolužiakov v ZŠ/triede ZŠ je rómskeho pôvodu? (Podiel žiakov z MRK vo veku 6 až 15 rokov navštevujúcich ZŠ, v %)	38
Graf 15: Koľko spolužiakov v ZŠ/ triede ZŠ je rómskeho pôvodu? (Podiel žiakov z integrovane bývajúcich domácností vo veku 6 až 15 rokov navštevujúcich ZŠ, v %)	38
Graf 16: Zloženie dospeljej populácie podľa typu najvyššie dosiahnutého vzdelania (v %)	40
Graf 17: Podiel osôb študujúcich na strednej škole alebo s ukončeným stredoškolským vzdelaním (aspoň s výučným listom) vo veku 16-19 v jednotlivých vekových kategóriách (v %)	40
Graf 18: Podiel osôb NEET (not in education, employment or training) vo veku 16 - 24 rokov (v %)	42
Graf 19: Súčasné ekonomické postavenie osôb vo veku 20 - 64 rokov (v %)	44
Graf 20: Podiel zamestnaných osôb pracujúcich menej ako 30 hodín týždenne z celkového počtu zamestnaných osôb a aký podiel z nich by chcel pracovať viac, ale zatiaľ si nenašiel takú prácu (v %)	46
Graf 21: Podiel mužov a žien z MRK v produktívnom veku v rámci jednotlivých ekonomických statusov (v %)	47
Graf 22: Podiel mužov a žien v produktívnom veku v celkovej populácii v rámci jednotlivých ekonomických statusov (v %)	47
Graf 23: Podiel osôb z MRK vo veku 20 - 64, ktorí už niekedy pracovali po dobu 6 mesiacov (v %)	48
Graf 24: Miera zamestnanosti osôb v produktívnom veku podľa úrovne vzdelania (v %)	49
Graf 25: Podiel osôb z MRK a celkovej populácie žijúcich v domácnostiach s daným disponibilným príjmom na osobu na deň v € (v %)	51
Graf 26: Podiel osôb žijúcich v integrovane bývajúcich domácnostiach s daným disponibilným príjmom na osobu na deň v € (v %)	52
Graf 27: Zloženie hrubého príjmu domácností (v %)	54
Graf 28: Zastúpenie jednotlivých zložiek sociálnych príjmov domácností (v %)	56
Graf 29: Priemerný čistý mesačný príjem zo zamestnania v období 1 roka pred zisťovaním	57
Graf 30: Podiel osôb žijúcich v domácnostiach podľa schopnosti uhrádzať nevyhnutné výdavky (v %)	57
Graf 31: Časť dlhu dlhovaná danému veriteľovi (priemer za domácnosti s dlhom) (v %)	58
Graf 32: Podiel domácností využívajúcich daný zdroj pôžičky (z počtu domácností, ktoré si zvyknú požičkávať peniaze) (v %)	59
Graf 33: Podiel domácností z MRK v danom príjmovom kvartile, ktorých zdrojom pôžičiek sú banky alebo neformálni veritelia (z počtu domácností, ktoré si zvyknú požičkávať peniaze) (v %)	59

Graf 34: Podiel domácností v danom príjmovom kvartile, ktoré už niekedy čelili exekúcii (v %)	61
Graf 35: Podiel domácností podľa využívania bankových produktov	61
Graf 36: Podiel jednotlivcov pod hranicou rizika chudoby (v %)	63
Graf 37: Miera rizika chudoby osôb vo veku 16 a viac rokov podľa ekonomického statusu (v %)	65
Graf 38: Miera závažnej materiálnej deprivácie (v %)	65
Graf 39: Miera absencie jednotlivých položiek materiálnej deprivácie v populácii (v %)	66
Graf 40: Podiel domácností žijúcich v danom type obydla (v %)	71
Graf 41: Podiel domácností z MRK s právne vysporiadaným bývaním podľa typu lokality (v %)	72
Graf 42: Priemerná spokojnosť osôb vo veku 16 a viac rokov so životom podľa ekvivalentného disponibilného príjmu domácnosti (škála 0-10)	82
Graf 43: Podiel domácností podľa toho, či sa zmenila ich finančná situácia počas prvej vlny pandémie COVID-19 (v %)	83
Graf 44: Podiel žiakov základných a stredných škôl podľa účasti na dištančnom vzdelávaní v rámci prvej vlny COVID-19 (v %)	85
Graf 45: Dôvody neúčasti detí z MRK na dištančnom vzdelávaní akoukoľvek formou (podiel domácností s deťmi v danom veku, v %)	86
Graf 46: Podiel žiakov z MRK podľa účasti na dištančnom vzdelávaní v rámci prvej vlny COVID-19 vzhľadom na typ školy (v %)	86
Graf 47: Podiel žiakov z integrovane bývajúcich domácností podľa účasti na dištančnom vzdelávaní v rámci prvej vlny COVID-19 vzhľadom na typ školy (v %)	87
Graf 48: Podiel Rómov vo veku 16+ so skúsenosťou s diskrimináciou z dôvodu ich rómskeho pôvodu z počtu Rómov, ktorí sa ocitli v danej situácii alebo vykonávali danú činnosť (v%)	89
Graf 49: Podiel Rómov vo veku 16+, ktorí vedia o existencii antidiskriminačného zákona, resp. poznajú v vybrané inštitúcie právnej pomoci	90
Graf 50: Dôvera Rómov vo vybrané verejné inštitúcie	92

Tabuľky:

Tabuľka 1: Priestorové rozloženie osôb z MRK a celkovej populácie podľa krajov a HDP na obyvateľa v kraji	21
Tabuľka 2: Priestorové rozloženie osôb a domácností z MRK podľa typu lokality	22
Tabuľka 3: Priemerný počet osôb v domácnosti	23
Tabuľka 4: Priemerný vek	25
Tabuľka 5: Komunikačný jazyk (doma a na verejnosti) osôb vo veku 16+	27
Tabuľka 6: Dôvody nenavštevovania MŠ	32
Tabuľka 7: Súčasné ekonomické postavenie osôb z MRK vo 20 - 64 rokov podľa typu lokality	44
Tabuľka 8: Priemerné príjmy domácnost	51
Tabuľka 9: Podiel domácností podľa počtu osôb zamestnaných na plný úväzok a ich	53
Tabuľka 10: Podiel domácností podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania ich členov (aspoň jedného) a priemerný disponibilný príjem týchto domácností	53
Tabuľka 11: Podiel pracovných príjmov na hrubom príjme podľa typu domácnosti	55
Tabuľka 12: Podiel domácností, ktoré si požičali peniaze, podľa druhu účelu/potreby (v %)	60
Tabuľka 13: Indikátory súvisiace s chudobou a sociálnym vylúčením (podiel osôb)	67
Tabuľka 14: Podiel ľudí žijúcich v domácnostiach s počítačom/internetom a bez nich	69
Tabuľka 15: Indikátory preľudnenosti obydla	73
Tabuľka 16: Chýbajúce vybavenie domácností	75
Tabuľka 17: Podiel osôb žijúcich v domácnostiach, ktoré žijú v lokalitách s prítomnosťou znečistenia alebo s výskytom kriminality/vandalizmu	76
Tabuľka 18: Náklady na bývanie a poberanie príspevku na bývanie	77
Tabuľka 19: Dôvody straty bývania	78
Tabuľka 20: Hodnotenie zdravotného stavu	80
Tabuľka 21: Hlavný dôvod pre nenaplnenie potreby medicínskeho vyšetrenia	81

Executive summary

The social exclusion of some Roma communities in Slovakia is a long-term problem, which negatively affects all aspects of lives of the households and people concerned. Poverty combined with spatial segregation and poor quality housing are the primary features of this exclusion. These factors are also generally reflected in poorer health or limited opportunities in education and employment. Despite gradual improvements, the living conditions of marginalised Roma communities (hereinafter referred to as 'MRC') still lag far behind the standard of the overall population in Slovakia in a number of aspects.

The current situation is neither a given nor a constant - it is the result of social processes and attitudes of the political authorities towards the Roma minority, which have historically interfered and continue to interfere in a fundamental way with the existence of its members. Progress in this area depends on the establishment of a functioning cooperation between all the actors involved and on measures based on sound research evidence.

The role of the EU SILC_MRK survey can be seen in this light. Its aim is to obtain comprehensive data on the living conditions of MRC households, which will serve both to assess the current situation and to inform related policy-making.

In terms of form and content, the EU SILC_MRK is based on the EU SILC survey - a standardised collection of data on income and living conditions of households, which is carried out annually in all EU countries (in Slovakia since 2005) within the framework of the European Statistical Surveys. The reason for the creation of a separate survey focusing exclusively on the MRC was the long-term absence of large-scale representative data for this part of the population at the household level (the Atlas of Roma Communities focuses on the level of geographical areas / concentrations). Moreover, in the sample of respondents of the regular EU SILC, respondents from the MRC are only partially represented and cannot be directly identified within this sample.

The EU SILC_MRK survey was implemented for the first time in 2018 through the National Project "Monitoring and Evaluation of Inclusive Policies and their Impact on Marginalised Roma Communities" supported by the European Social Fund under the Human Resources Operational Programme, on the basis of a cooperation agreement between the Office of the Plenipotentiary of the Government of the Slovak Republic for Roma Communities and the Statistical Office of the Slovak Republic, which is also responsible for the regular EU SILC survey. Thanks to this cooperation, Slovakia is the only country among the EU Member States where the EU SILC survey on MRC is carried out.

The specialised EU SILC_MRK survey follows the same methodology as the regular EU SILC survey, one of the objectives being to make the data and results from this survey comparable to the standard survey. Questions from the special modules of the regular EU SILC survey, which appear in the survey every few years (on well-being, financial and children's health), as well as questions on the impact of the first wave of the COVID-19 pandemic on Roma communities, were also included in the survey.

In addition, in 2020, the Statistical Office of the SR also concluded a cooperation agreement with the European Union Agency for Fundamental Rights ("FRA"). As a result, additional questions focusing on discrimination against Roma (FRA Module) were incorporated into the questionnaires to provide data for assessing the fulfilment of the headline indicators proposed for the new EU Strategic Framework for Roma Equality, Inclusion and Participation by 2030.

Thanks to the cooperation with the FRA, the original EU SILC_MRK survey sample (at least 1,000 MRC households) was increased in 2020 by additional Roma households living integrated among the general population (planned to be at least 250 households, which represents a 25% increase in the sample), thus ensuring that the survey is also representative of the Roma population in general in Slovakia, not only of the MRC. This makes it possible to monitor and report basic indicators at the level of the entire Roma population for the needs of the European Commission as well as the National Strategy for Roma Equality, Inclusion and Participation 2030.

This publication presents selected outputs from the second EU SILC_MRK survey which took place in autumn 2020.

MAIN FINDINGS OF EU SILC_MRK 2020

Demographics

- Compared to overall population, the proportion of households with children is higher in the MRC (70 % vs. 37 %), the average number of persons per household is higher (4.3 vs. 2.9), and the average age of persons is lower (27.6 vs. 41.1 years). These disparities increase with increasing rate of spatial exclusion.
- The most spoken language in MRC households is Romani, spoken at home by 68 % of people aged 16 and over. Conversely, Slovak is the most used language outside the home (73 %).
- In almost two thirds (66 %) of MRC households with children aged 0-6 years, Romani is the main language of communication. Thus, a large proportion of children from the MRC may arrive at kindergarten or school without any only with limited knowledge of Slovak.

Education

- While roughly a third (32 %) of children from the MRC aged from 3 to 6 attended kindergarten in 2020, in the overall population 87 % of children did so. Full-day care (more than 5 hours) for every day of the week was used by 59 % of MRC children attending kindergarten, compared to 73 % of children in the overall population. Thus, not only do children from the MRC attend kindergarten less, but they also spend less time in kindergarten than children in the overall population.
- 17 % of children from the MRC aged from 6 to 15 years were in the special education. Compared to the overall population, this proportion is roughly 3 times higher.
- Almost two-thirds (63 %) of MRC children aged from 6 to 15 in special education have only Roma classmates; at the same time only 32 % of MRC pupils attend schools with exclusively Roma pupils in special education. This may point to the targeted formation of ethnically homogeneous Roma classes.
- The formation of purely Roma classes also occurs in mainstream education. Almost half (47 %) of children from the MRC aged from 6 to 15 in mainstream education have only Roma classmates, while 32 % of children attend a school with exclusively Roma pupils.
- 28 % of pupils from the MRC aged from 7 to 16 repeated a grade in primary or special primary school, while 11 % repeated a grade more than once.
- For pupils from the MRC, the transition from primary to secondary school is a crucial moment in their further education. Of those in the MRC aged from 16 to 24 who did not repeat a grade – 39 % went on to secondary school; of those who repeated a grade once, this was 31 %. For those who repeated a grade more than once, only 12 % went on to secondary school. Repeating a grade thus significantly reduces the chances of attaining a higher level of education.
- There are also significant differences between the overall population and the MRC in the degree of the highest level of completed education. While the share of adults from the MRC who have dropped out of school (having attained at most lower secondary education - levels 0, 1 or 2 in the ISCED international classification - and are not involved in further education) is 83 %, it is 10% in the overall population.
- Two thirds (67 %) of people from the MRC aged 16-24 are neither in education, employment nor training (NEET), compared to 12 % in the overall population. For graduates (from MRC) of special schools/classes and specializations without a vocational certificate, the share is 80 %.

Employment

- During the survey period, the self-reported employment rate of working-age (20-64 years old) people from the MRC was 23 %; in the overall population it was 76 %.
- Within the MRC, the gender employment gap was 17 percentage points (p.p.), compared with 11 p.p. in the total population. The gender gap in labour market participation of people from the MRC is mainly due to the high participation of Roma women in household care, as well as on parental leave.
- People from the MRC are more likely to be employed part-time (12 % of employed persons vs. 2 % in the overall population), but compared to the overall population, this is much less likely to be the result of choice. Within the MRC, almost three-quarters (71 %) of part-time employees reported that they would like to work more but have not yet been able to find full-time employment; in the overall population, 25 % gave this reason.
- One of the main factors with a potentially major impact on employment is educational attainment, but the extent of this impact varies between the MRC and the overall population. While among working-age (20-64) people from MRC with low educational attainment (ISCED 0 to 2), the employment rate was 19 %, the employment rate in the same age-education group in the overall population was 38 %. For those with a medium level of education (ISCED 3 to 4), the share of those employed in the MRC was 42 % and in the overall population it was 77 %. Thus, the employment rate of people from the MRC is significantly lower than that of people in the overall population with the same education level.

Poverty and social exclusion

- In 2020, 87 % of people from the MRC lived below the at-risk-of-poverty threshold (calculated from the EU SILC), compared to 11 % in the overall population. The share of persons from the MRC living below the poverty line is 2 p.p. higher than in the previous survey in 2018 (85 %), which may be due to the economic crisis related to the COVID-19 pandemic.
- For children, the situation is even more critical - in the MRC – 91 % of children lived in households with income below the poverty threshold; in the overall population, this was 17 % of children.
- More than half of the people from the MRC (52 %) live in households suffering from severe material deprivation. In the overall population, it is 6 % of the people.

- One of the main factors influencing the level of exposure to the risk of poverty is the economic status of the individual. However, finding a job does not automatically constitute an escape from poverty. While in the overall population in Slovakia 5 % of employed persons live below the poverty threshold, in the MRC it is as high as 57 % of employed persons.

Income

- The lower employment rate compared to the overall population is also reflected in the level of income of the MRC. The average monthly net income of MRC households in 2020 was 617 € - 2.3 times lower than in the overall population (1 406 €).
- More than half (54 %) of people from MRC live in households with an income of less than 4 € per person per day, with 16 % of people from MRC having an income of less than 2 € per person per day. Given that the income of these households does not even reach the minimum subsistence level, it is possible to speak of extreme income poverty, which is not adequately mitigated even by the social assistance system. In the total population, less than 2 % of people live below the income threshold of 4 € per person per day.
- In the case of both the MRC and the overall population, the amount of disposable household income is positively correlated with the level of education attained by at least one of its members. In both the MRC and the overall population, households in which at least one member has a high school diploma have income more than twice as high as households with persons who have completed no more than primary school.
- Differences in income levels are also reflected in the assessment of the household's financial situation by the respondents themselves. Almost three quarters (73 %) of persons from the MRC live in households that have difficulty or great difficulty in meeting essential monthly expenses (for food, housing, etc.). Among households in the total population, this is 29 % of people.

Housing

- The most common type of housing in the MRC is the brick house, with 62 % of households living in this type of dwelling. 23 % of MRC households live in apartment buildings and 15 % in non-standard types of dwellings (shacks, wooden huts, unimobile houses and other non-residential dwellings). Within the overall population, 48 % of households live in houses and the remaining 52 % live in flats.
- According to the survey, 54 % of MRC households have a legally settled relation to their dwelling. At the same time, the share of MRC households with a legally settled housing arrangement decreases gradually as the spatial exclusion rate of the locality increases.
- Sufficient personal space in the dwelling is one of the basic determinants of housing quality. However, almost 9 out of 10 (88 %) people in the MRC live in households that are considered overcrowded according to the Eurostat definition. Within the overall population, 30 % of people live in overcrowded households. On average, there are 3 persons per room in MRC households and 1 per room in the overall population. At the same time, the average size of MRC dwellings is almost half that of the overall population (46 m² vs. 85 m²).
- More than a quarter (28 %) of MRC people live in households where there is no connection to a drinking water source and therefore they use external sources - a public well, a dispenser, a creek or water from relatives/acquaintances. Half of the MRC persons have a connection to public sewer system in their household.
- Regarding the availability of sanitation facilities, 35 % of MRC persons live in households that do not have a shower/bath or flush toilet inside their dwellings.
- 6 % of MRC persons live without electricity in their homes; for an additional 15 %, the connection is inadequate/failing.
- Almost half of the persons from MRC (47 %) live in places with pollution, dirt or other environmental problems. Within the overall population, this is 10 % of persons.
- The rate of connectivity to utilities decreases as the spatial exclusion rate of a locality increases, while the occurrence of pollution increases with spatial exclusion.
- Although the quality of their housing is generally significantly lower, on average, MRC households spend a larger proportion of their income on housing (22 %) than households in the overall population (18 %).

Health

- In each selected age group, the proportion of those who rate their health negatively is higher in the MRC than in the overall population. This difference is particularly pronounced among people of retirement age where the long-term malignant impact of disadvantage in several social determinants of health appears to be fully manifested.
- Overall, 56% of MRC respondents aged 16+ declared having regular preventive check-ups with a general practitioner.
- On average, people from the MRC who reported receiving preventive check-ups are older than those who do not

(38 vs. 35 years), while a higher proportion of them perceive their health status as negative (15 % vs. 6 %). Motivation to undergo preventive check-ups may thus be motivated by pre-existing health problems.

- 26 % of MRC households reported having difficulties in terms of access to health care - 5 % major and 21 % moderate.

COVID-19 pandemic

- One-fifth of MRC households reported worsening financial situation due to the pandemic.
- The most common reasons for pandemic-related worsening of the financial situation for MRC households were reduced demand for assistance work (30 %), loss of a job (27 %), and reduced working hours/restrictions on activation work (18 %).
- Of the MRC households whose financial situation deteriorated, 38 % reported that this deterioration persisted after the end of the first wave of the pandemic, to the extent that the household had difficulty in providing essential household necessities.
- 20 % of MRC students from both primary and secondary schools participated in online or telephonic distance education during the pandemic. For 37 % of MRC pupils, the school did not provide online education. In the overall population, schools estimated that 18.5 % of pupils did not have access to distance learning - 2 times fewer than in the MRC.
- The more widespread form of distance learning for MRC pupils was the distribution of printed materials by the school, which was attended by 64 % of MRC pupils.
- 14 % of MRC pupils did not participate in either type of distance learning, either because the school did not provide it (5 %) or for other reasons (9 %). The most common (71 %) was the unavailability of technical equipment (computer, laptop), followed by the lack of an internet connection (44 %) and the complexity of the system, which neither the child nor others in the household knew how to use (17 %).

Discrimination

- In the 1 year prior to the survey, 23 % of Roma men and 19 % of Roma women experienced discrimination on the grounds of ethnic origin when looking for work, employment, housing, health, education, or during contact with the authorities or services.
- In terms of individual areas, the highest rates of discrimination were in the search for employment (33 %) and housing (19 %). In both cases, men had a worse experience than women - 37 % vs. 28 % (employment) and 26 % vs. 14 % (housing). This question was only asked of people who were looking for employment or housing during the period in question; the differences cannot therefore be attributed to women being in these situations less often.
- 97 % of Roma men and women, who felt discriminated against in the 1 year prior to the survey because of the colour of their skin or their Roma origin, did not report their discrimination or did not file a complaint. The most frequently stated reason for not reporting the incident, given by 45 % of respondents, was a lack of confidence that something would change after reporting.
- In the 1 year prior to the survey, 14 % of people identifying as Roma men and women had experienced either a verbal or physical racially motivated attack. Only 6 % of incidents were reported to the police and 4 % to other institutions. The vast majority of these attacks thus remain officially unrecorded, which may lead to underestimation of their actual incidence.

ÚVOD

Sociálne vylúčenie časti rómskych komunít je dlhodobým problémom Slovenska, negatívne ovplyvňujúcim všetky aspekty života domácností a ľudí, ktorých sa týka. Primárnymi znakmi tohto vylúčenia sú chudoba v kombinácii s priestorovou segregáciou a nízkou kvalitou bývania. Tieto faktory sa vo všeobecnosti následne odrážajú aj na horšom zdraví, či obmedzených možnostiach vo vzdelávaní a pri hľadaní zamestnania. Napriek postupným zlepšeniam¹, životné podmienky marginalizovaných rómskych komunít (ďalej len "MRK") po viacerých stránkach stále výrazne zaostávajú za štandardom celkovej populácie Slovenska.

Súčasný stav nie je daný ani nemenný - jedná sa o výsledok spoločenských procesov a postojov politickej moci k rómskej menšine, ktoré historicky zásadným spôsobom zasahovali a stále zasahujú do existencie jej príslušníkov. Progres v tejto oblasti je závislý od nastavenia fungujúcej spolupráce všetkých zainteresovaných aktérov a od opatrení opierajúcich sa o spoľahlivé výskumné poznatky.

V tomto svetle možno vnímať úlohu zisťovania EU SILC_MRK. Jeho cieľom je získať komplexné údaje o životných podmienkach domácností MRK, ktoré budú slúžiť jednak na zhodnotenie aktuálneho stavu, a takisto aj ako informačná báza pri tvorbe súvisiacich politík.

Z hľadiska formy a obsahu vychádza EU SILC_MRK zo zisťovania EU SILC - štandardizovaného zberu dát o príjmoch a životných podmienkach domácností, ktoré sa každoročne realizuje vo všetkých krajinách EÚ (na Slovensku od roku 2005) v rámci projektu európskych štatistických zisťovaní. Dôvodom vzniku samostatného zisťovania zameraného výhradne na MRK bola dlhodobá absencia² rozsiahlych reprezentatívnych údajov za túto časť populácie na úrovni domácností (na úroveň koncentrácií sa zameriava Atlas rómskych komunít). Navyše vo vzorke respondentov bežného EU SILC sú respondenti z MRK zastúpení len čiastočne, a nie je možné ich v rámci tejto vzorky priamo identifikovať.

Zisťovanie EU SILC_MRK sa prvýkrát realizovalo v roku 2018 prostredníctvom Národného projektu „Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík a ich dopad na marginalizované rómske komunity“³ podporeného z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje⁴, na základe zmluvy o spolupráci medzi Úradom splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity (ďalej len „ÚSVRK“) a Štatistickým úradom Slovenskej republiky⁵ (ďalej len „ŠÚ SR“), ktorý zabezpečuje aj bežné zisťovanie EU SILC. Aj vďaka tejto spolupráci je spomedzi členských štátov EÚ Slovensko jedinou krajinou, v ktorej sa realizuje zisťovanie vo formáte EU SILC zamerané na MRK.

Táto publikácia prezentuje vybrané výstupy z druhého zisťovania EU SILC_MRK, ktoré sa uskutočnilo na jeseň v roku 2020.

-
- 1 Ravasz, Á. a kol. (2020) Atlas rómskych komunít 2019.
  - 2 Konkrétne od roku 2010, kedy sa konalo zisťovanie o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku, realizované Rozvojovým program OSN (UNDP). Zdroj: Filadelfiová, J., Gerbery, D. (2012) Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010.
  - 3 Hlavným cieľom tohto národného projektu je zabezpečiť komplexné monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík a vyhodnotenie ich dopadu na rómsku populáciu, predovšetkým MRK, prostredníctvom zhromažďovania dát a informácií o socioekonomických podmienkach života Rómov na Slovensku.
  - 4 Národný projekt „Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík a ich dopad na marginalizované rómske komunity“ ITMS2014+: 312051J021.
  - 5 Zisťovanie zabezpečovala Sekcia sociálnych štatistík a demografie – Odbor štatistiky a životnej úrovne obyvateľstva a krajské pracovisko ŠÚ SR v Banskej Bystrici.

METODIKA, OPORA VÝBERU A ZBER DÁT

Špecializované zisťovanie EU SILC_MRK prebieha podľa rovnakej metodiky ako bežné zisťovanie EU SILC v SR a v ostatných krajinách, pričom jedným z cieľov je, aby údaje a výsledky z tohto zisťovania boli porovnateľné so štandardným zisťovaním. Z tohto dôvodu boli aj pre zisťovanie EU SILC_MRK použité 3 typy dotazníkov: SILC 1-01/A - Zloženie domácností; SILC 1-01/B - Údaje za domácnosť; SILC 1-01/C - Údaje za osoby vo veku 16 rokov a viac. Dotazníky pre zisťovanie EU SILC_MRK 2020 boli prispôsobené podmienkam špecifického zisťovania v prostredí MRK a prešli pilotným testovaním v domácnostiach v obciach v Bratislavskom, Trnavskom a Košickom kraji.

Okrem zmien v rámci štandardných otázok boli do zisťovania taktiež zaradené otázky zo špeciálnych modulov bežného zisťovania EU SILC, ktoré sa vyskytujú v zisťovaní raz za niekoľko rokov, týkajúce sa blahobytu, finančnej oblasti a zdravia detí. V porovnaní s prvým zisťovaním EU SILC_MRK z roku 2018 boli v roku 2020 použité otázky, ktoré zisťovali dopady prvej vlny pandémie COVID-19 na rómske komunity.

V roku 2020 navyše ŠÚ SR uzavrel zmluvu o spolupráci pri druhom zisťovaní EU SILC_MRK aj s Agentúrou Európskej únie pre základné práva („FRA“). V dôsledku toho boli do dotazníkov zapracované dodatočné otázky zameriavajúce sa na diskrimináciu Rómov (Modul FRA), ktoré majú poskytovať dáta pre hodnotenie napĺňania hlavných indikátorov navrhnutých pre nový strategický rámec EÚ pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030.

Vďaka spolupráci s FRA bola pôvodná vzorka zisťovania EU SILC_MRK (minimálne 1 000 domácností MRK) v roku 2020 navýšená o ďalšie domácnosti Rómov bývajúcich integrované (plánovaných minimálne 250 domácností, čo predstavuje navýšenie vzorky o 25 %), čím sa zabezpečila reprezentatívnosť zisťovania aj všeobecne pre rómsku populáciu na Slovensku, nie len pre MRK. Vďaka tomu je možné sledovanie a vykazovanie základných indikátorov na úrovni celej rómskej populácie pre potreby Európskej komisie, ako aj národnej Stratégie rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 (ďalej len „Stratégia“). Súčasťou publikácie je aj príloha prezentujúca porovnávanie hodnôt indikátorov Stratégie z jednotlivých kôl zisťovania EU SILC_MRK, čiže pre roky 2018 a 2020.⁶

Opora výberu bola vytvorená v spolupráci oboch inštitúcií na základe Atlasu rómskych komunít 2019 (ďalej len „Atlas 2019“) tak, aby bol zabezpečený reprezentatívny výber domácností podľa typu osídlenia. Pri výbere obcí do opory výberu pre zisťovanie EU SILC_MRK 2020 sa postupovalo podľa rovnakého princípu, ako pri vytváraní kategórií podľa typu koncentrácie v roku 2018. Kým základom pre zisťovanie v roku 2018 bol Atlas rómskych komunít 2013, pre zisťovanie v roku 2020 je to aktualizácia databázy z roku 2019. Tam, kde prišlo k zmene klasifikácie koncentrácie v rámci Atlasu 2019, sa pre potrebu tohto zisťovania vo všeobecnosti držalo pôvodnej klasifikácie z Atlasu 2013 kvôli čo najlepšej komparácii údajov.

Podobne ako pri predchádzajúcom zisťovaní bolo v rámci MRK určených 7 priestorových kategórií – koncentrácie vo vnútri, na okraji a mimo obce alebo mesta (1-0 až 6-M) a obce, v ktorých je podiel rómskych obyvateľov žijúcich mimo koncentrácií (t.j. v jadre obce) na celkovom obyvateľstve obce 50% alebo viac (7-0).

Zároveň bola doplnená ôsma, nová kategória - integrované bývanie - v rámci nadvýberu FRA. Do tejto kategórie boli zaradené obce a mestá, kde Rómovia v jadre obce/mesta (čiže mimo kon-

---

6 Ďalšie súvisiace dokumenty sú zverejnené na webovej stránke ÚSVRK – správa o kvalite zisťovania, použité dotazníky a manuál pre opytovateľov.

centrácie) tvorili menej ako 30% populácie bez ohľadu na to, či obec/mesto malo koncentráciu alebo nie. Bývanie týchto domácností tak považujeme za priestorovo integrované.⁷

Priestorové kategórie sú nasledovné:

MRK:

- 1-O: Koncentrácia na okraji obce
- 2-M: Koncentrácia na okraji mesta
- 3-O: Koncentrácia vo vnútri obce
- 4-M: Koncentrácia vo vnútri mesta
- 5-O: Koncentrácia mimo obce
- 6-M: Koncentrácia mimo mesta⁸
- 7-O: Rómovia/Rómsky žijúci mimo koncentrácií (v obciach s rómskou väčšinou)

Integrované bývajúci Rómovia:

8: Nadvýber FRA

Výber domácností z opory výberu následne prebiehal náhodným 2-stupňovým výberom. Na prvom stupni boli vybrané obce a v druhom stupni vo vybraných obciach boli náhodne vybrané obydlia, v ktorých sa zisťovali informácie o všetkých hospodáriacich domácnostiach žijúcich v obydlí. Výber bol proporcionálny podľa typov koncentrácie, ako aj krajov na základe Atlasu rómskych komunít 2019.

V Banskobystrickom, Prešovskom a Košickom kraji žije 88 % všetkých ľudí z prostredia MRK – v týchto krajoch bola zachovaná proporčnosť výberu vzhľadom na počet obyvateľov a na typy koncentrácií. Zvyšné kraje tvoria 1 územný celok (ďalej ako „ostatné kraje“).⁹

Samotný zber údajov v teréne sa uskutočnil v mesiacoch september až december 2020 (január 2021 pre nadvýber pre FRA) v 72 obciach a mestách v rámci všetkých krajov SR. Spolu bolo pre vzorku MRK vyšetrených 1 007 hospodáriacich domácností (bez nadvýberu pre FRA) a v nich 4 493 osôb, z toho 2 587 osôb vo veku 16 rokov a viac. V rámci nadvýberu FRA – integrované bývajúcich Rómov – išlo celkovo o 272 domácností a 975 osôb, z toho 656 vo veku 16 rokov a viac. Základnou jednotkou výskumu, tak ako v bežnom zisťovaní EU SILC, je hospodáriaca domácnosť a jej súčasní členovia.

Zber údajov realizovali vyškolení externí opytovatelia, z ktorých väčšina mala praktické skúsenosti s terénou prácou v rómskych komunitách. Všetkých opytovateľov zabezpečil ŠÚ SR. Zároveň ŠÚ SR vytvoril sieť tzv. supervízorov, kde každý z nich mal na starosti dohľad, resp. metodickú pomoc pre opytovateľov. Dohromady bolo zazmluvnených 76 opytovateľov a 56 supervízorov. Zber údajov ovplyvnila zlá pandemická situácia a aj z tohto dôvodu bolo nadviazanie kontaktu a návšteva v domácnostiach náročnejšia.

---

7 Táto definícia nezohľadňuje ďalšie faktory sociálneho vylúčenia, preto hovoríme len o priestorovej integrácii domácností.
8 V rámci analýzy sú predmetné kategórie zjednotené a prezentované iba podľa typu koncentrácie (vo vnútri, na okraji alebo mimo obce/mesta), t.j. bez ohľadu na to, či sa koncentrácia nachádza v obci alebo meste.
9 Podrobnejšie informácie ohľadom opory výberu je možné nájsť v Správe o kvalite zisťovania zverejnenej na webovej stránke ÚSVRK.

PREZENTÁCIA DÁT

Táto publikácia je deskriptívnou analýzou zozbieraných dát. Vo všetkých skúmaných oblastiach je možné veľkú časť výsledkov porovnať s výsledkami z bežného zisťovania EU SILC z roku 2020 (dáta označené ako "Celková populácia") ako aj s prvým zisťovaním EU SILC_MRK z roku 2018 (dáta označené ako "MRK 2018"). Údaje z EU SILC_MRK 2018 využívame predovšetkým pri porovnávaní hodnôt indikátorov Stratégie (Príloha 1).

Databáza EU SILC_MRK 2020 umožňuje pracovať s tromi vzorkami - vzorkou reprezentatívnou pre MRK (dáta označené ako "MRK"), vzorkou reprezentatívnou pre Rómov bývajúcich integrovane (dáta označené ako "Integrovane bývajúci") a vzorkou reprezentatívnou pre rómsku populáciu (dáta označené ako "Rómovia").

Ako bolo spomínané v úvode, údaje zo zisťovania sú reprezentatívne na úroveň typu koncentrácie - na základe polohy koncentrácie vo vzťahu k obci/mestu. Ostatné členenie je totožné s členením dát v bežnom EU SILC a takto sú dáta aj porovnávané, napríklad podľa typu domácnosti a podobne.

Väčšina grafov vychádza zo spracovania údajov zisťovania EU SILC_MRK 2020. Pri porovnávacích grafoch a grafoch z iných zdrojov je zdroj vždy uvedený.

Ak nie je uvedené inak, pri výpočte všetkých podielov a priemerov boli použité váhy osôb a domácností, pričom váhy na úrovni osôb vychádzajú z odhadovanej pohlavno-vekovej štruktúry zachytenej v Atlase 2013 a z demografických údajov spracovaných Inštitútom finančnej politiky.

Údaje založené na počte pozorovaní/odpovedí 20 až 50 v súčte za skupinu sú explicitne označené hviezdikou (*). Údaje založené na menej než 20 pozorovaniach v súčte za skupinu nie sú, až na niektoré označené výnimky, z dôvodu nižšej spoľahlivosti v publikácii uvedené.

Hodnoty vybraných údajov v tejto publikácii sa môžu líšiť od údajov publikovaných agentúrou FRA vychádzajúcich z tej istej databázy (EU SILC_MRK 2020), z dôvodu miernych odlišností v spôsobe ich výpočtu.

HLAVNÉ ZISTENIA EU SILC_MRK 2020

Demografia

- V porovnaní s celkovou populáciou je v MRK vyšší podiel domácností, v ktorých žijú deti (70 % vs. 37 %), vyšší priemerný počet osôb na domácnosť (4,3 vs. 2,9) a priemerný vek osôb je nižší (27,6 vs. 41,1 rokov). Tieto rozdiely sa zvyšujú s rastúcou mierou priestorového vylúčenia.
- Najpoužívanejším jazykom v domácnostiach MRK je rómčina, ktorou doma komunikuje 68 % ľudí vo veku 16 rokov a viac. Naopak, mimo domova je najviac využívaná slovenčina (73 %).
- V takmer dvoch tretinách (66 %) domácností MRK s deťmi vo veku 0 až 6 rokov je hlavným komunikačným jazykom rómčina. Veľká časť detí z MRK tak môže prichádzať do škôlky alebo do školy bez znalosti slovenčiny.

Vzdelávanie

- Zatiaľ čo materskú školu navštevovala v roku 2020 zhruba tretina (32 %) detí z MRK vo veku 3 až 6 rokov, v celkovej populácii to bolo 87 % detí. Celodennú starostlivosť (viac ako 5 hodín) každý deň v týždni využívalo 59 % detí z MRK navštevujúcich škôlku, v porovnaní so 73 % detí v celkovej populácii. Deti z MRK do materských škôl tak chodia nielen menej, ale trávajú v nich aj menej času, ako deti z celkovej populácie.
- V špeciálnom vzdelávaní bolo 17 % detí z MRK vo veku 6 až 15 rokov. V porovnaní s celkovou populáciou je tento podiel zhruba 3-krát vyšší.
- Takmer dve tretiny (63 %) detí z MRK vo veku 6 až 15 rokov v špeciálnom vzdelávaní má v triede iba rómskych spolužiakov; školy s výhradne rómskymi žiakmi však v rámci špeciálneho vzdelávania navštevuje iba 32 % žiakov z MRK. To môže poukazovať na cieľené vytváranie etnicky homogénnych rómskych tried.
- Vytváranie čisto rómskych tried sa vyskytuje aj v bežnom vzdelávacom prúde. Takmer polovica (47 %) detí z MRK vo veku 6 až 15 rokov v bežnom vzdelávaní má v triede iba rómskych spolužiakov, zatiaľ čo školu s výlučne rómskymi žiakmi navštevuje 32 % detí.
- Ročník na základnej alebo špeciálnej základnej škole opakovalo 28 % žiakov z MRK vo veku 7 až 16 rokov, pričom 11 % žiakov opakovalo ročník viac než raz.
- V prípade žiakov z MRK je prelomovým bodom v ich ďalšom vzdelávaní prechod zo základnej na strednú školu. Z osôb v MRK vo veku 16 až 24 rokov, ktorí neopakovali ročník, pokračovalo na strednú školu 39 %; z tých, ktorí opakovali ročník raz, to bolo 31 %. Pri tých, ktorí opakovali viac ako jeden ročník, pokračovalo na strednú školu iba 12 %. Opakovanie ročníka tak výrazne oklieštuje šance na dosiahnutie vyššej úrovne vzdelania.
- Výrazné rozdiely medzi celkovou populáciou a MRK existujú aj v úrovni najvyššieho dokončeného stupňa vzdelania. Zatiaľ čo podiel dospelých ľudí z MRK, ktorí ukončili školskú dochádzku predčasne¹⁰ je 83 %, v rámci celkovej populácie je to 10 %.
- Dve tretiny (67 %) ľudí z MRK vo veku 16 – 24 rokov neštudujú ani nie sú zamestnaní (tzv. NEET), kým v celkovej populácii je to 12 %. Pri absolventoch špeciálnych škôl/tried a odborov bez výučného listu z MRK je tento podiel 80 %.

Zamestnanosť

- V období zisťovania bola samodeklarovaná miera zamestnanosti osôb z MRK v produktívnom veku (20-64 rokov) 23 %; v celkovej populácii išlo o 76 % ľudí.
- V rámci MRK bol rozdiel v zamestnanosti žien a mužov 17 percentuálnych bodov (ďalej len "p. b."), oproti 11 p. b. v celkovej populácii. Rodové rozdiely v účasti ľudí z MRK na pracovnom trhu vyplývajú predovšetkým z vysokej účasti rómskych žien na starostlivosti o domácnosť ako aj rodičovskej dovolenke.
- Ľudia z MRK sú častejšie zamestnaní na kratší pracovný úväzok (12 % zamestnaných osôb vs. 2 % v celkovej populácii), no v porovnaní s osobami z celkovej populácie je pre nich tento stav v omnoho menšej miere výsledkom voľby. V rámci MRK takmer tri štvrtiny (71 %) zamestnancov na skrátený úväzok uviedli, že by chceli pracovať viac, ale zatiaľ sa im nepodarilo nájsť zamestnanie na plný úväzok; v celkovej populácii udalo tento dôvod 25 %.
- Jedným z hlavných faktorov s potenciálne zásadným vplyvom na zamestnanosť je dosiah-

---

10 Ak má daná osoba najvyššie dosiahnuté vzdelanie druhý stupeň ZŠ alebo nižšie stredné odborné bez výučného listu (F-odborný) a ďalej vo vzdelávaní nepokračovala – v medzinárodnej klasifikácii ISCED ide o stupne 0 až 2.

nutá úroveň vzdelania, avšak rozsah tohto vplyvu sa medzi MRK a celkovou populáciou líši. Kým spomedzi osôb z MRK v produktívnom veku s nízkym vzdelaním (ISCED 0 až 2) bol podiel zamestnaných 19 %, v celkovej populácii bola zamestnanosť v rovnakej vekovo-vzdelanostnej skupine 38 %. Pri osobách so strednou úrovňou vzdelania (ISCED 3 až 4) je podiel zamestnaných v MRK 42 % a v celkovej populácii 77 %. Zamestnanosť ľudí z MRK je tak výrazne nižšia ako zamestnanosť ľudí z celkovej populácie s rovnakým vzdelaním.

Chudoba a sociálne vylúčenie

- V roku 2020 žilo pod hranicou rizika chudoby (vypočítanou z bežného zisťovania EU SILC) 87 % osôb z MRK v porovnaní s 11 % v celkovej populácii. Podiel osôb z MRK, ktoré žijú pod hranicou chudoby je o 2 p. b. vyšší ako pri predchádzajúcom zisťovaní v roku 2018 (85 %), čo môže byť spôsobené ekonomickou krízou súvisiacou s pandémiou COVID-19.
- V prípade detí je situácia ešte kritickejšia – v MRK 91 % z nich žilo v domácnostiach s príjmom pod hranicou rizika chudoby; v celkovej populácii išlo o 17 % detí.
- Viac ako polovica ľudí z MRK (52 %) žije v domácnostiach, ktoré trpia závažnou materiálnou depriváciou. V celkovej populácii sa jedná o 6 % osôb.
- Jedným z hlavných faktorov, ktorý ovplyvňuje mieru ohrozenia rizikom chudoby, je ekonomický status jednotlivca. Nájdenie si zamestnania však automaticky nepredstavuje únik z chudoby. Zatiaľ čo v celkovej populácii na Slovensku žije pod hranicou chudoby 5 % pracujúcich osôb, v MRK je to až 57 % zamestnaných.

Príjmy

- Nižšia miera zamestnanosti v porovnaní s celkovou populáciou sa v prípade MRK odráža aj na výške príjmu. Priemerný mesačný čistý príjem domácností z MRK v roku 2020 bol 617 € - 2,3 krát nižší ako v celkovej populácii (1 406 €).
- Viac ako polovica (54 %) ľudí z MRK žije v domácnostiach s príjmom nižším ako 4 € na osobu na deň, pričom v prípade 16 % ľudí z MRK je to menej ako 2 € na osobu na deň. Vzhľadom na to, že príjmy týchto domácností v prepočte nedosahujú ani úroveň životného minima, možno hovoriť o extrémnej príjmovej chudobe, ktorú adekvátne nezmierňuje ani systém sociálnej pomoci. V celkovej populácii žije pod príjmovou hranicou 4 € na osobu na deň menej ako 2 % ľudí.
- V prípade MRK aj celkovej populácie výška disponibilného príjmu domácnosti pozitívne koreluje s dosiahnutou úrovňou vzdelania aspoň jedného z jej členov. V MRK ako aj v celkovej populácii majú domácnosti, v ktorých má aspoň jeden člen maturitné vzdelanie, viac než dvojnásobne vyššie príjmy, ako domácnosti s osobami s ukončeným maximálne ZŠ.
- Rozdiely vo výške príjmov sa prejavujú aj na hodnotení finančnej situácie domácnosti samotnými respondentmi. Takmer tri štvrtiny (73 %) osôb z MRK žijú v domácnostiach, ktoré majú ťažkosti alebo veľké ťažkosti s uhrádzaním nevyhnutných mesačných výdavkov (na stravu, bývanie a pod.). Medzi domácnosťami v celkovej populácii ide o 29 % ľudí.

Bývanie

- Najrozšírenejším typom obydľia MRK sú murované domy, v ktorých býva 62 % domácností. V bytových domoch žije 23 % a v neštandardných typoch obydľí (chatrče, drevenice, unimobunky a iné, na bývanie neurčené obydľia) 15 % domácností MRK. V rámci celkovej populácie býva v domoch 48 % domácností a zvyšných 52 % žije v bytoch.

- Podľa zisťovania má právne vysporiadaný vzťah k bývaniu 54 % domácností MRK. Podiel domácností MRK s právne vysporiadaným bývaním zároveň postupne klesá s rastúcou mierou priestorového vylúčenia danej lokality.
- Dostatok osobného priestoru v obydlí je jedným zo základných determinantov kvality bývania. V MRK však žije takmer 9 z 10 (88 %) osôb v domácnostiach, ktoré sú podľa definície Eurostatu považované za preľudnené. V rámci celkovej populácie býva v preľudnených domácnostiach 30 % osôb. V domácnostiach MRK pripadajú na jednu izbu v priemere 3 osoby, v celkovej populácii 1 osoba. Zároveň je priemerná veľkosť obydlí MRK takmer o polovicu nižšia ako v celkovej populácii (46 m² vs. 85 m²).
- Viac ako štvrtina (28 %) osôb z MRK žije v domácnostiach, kde absentuje pripojenie na zdroj pitnej vody a využívajú tak externé zdroje - verejnú studňu, výdajník, potok alebo vodu od príbuzných/známych. Pripojenie na verejnú kanalizáciu má v domácnosti polovica osôb z MRK.
- Čo sa týka dostupnosti hygienického vybavenia, 35 % osôb z MRK žije v domácnostiach, ktoré vo vnútri obydlija nemajú sprchovací kút/vaňu ani splachovací záchod.
- Bez elektriny v domácnosti žije 6 % osôb z MRK; v prípade ďalších 15 % je toto pripojenie nevyhovujúce/poruchové.
- Takmer polovica osôb z MRK (47 %) býva v miestach, kde je podľa nich znečistenie, špina alebo iný problém súvisiaci so životným prostredím. V rámci celkovej populácie sa jedná o 10 % osôb.
- Miera napojenia na inžinierske siete sa znižuje s rastúcou mierou priestorového vylúčenia lokality, zatiaľ čo výskyt znečistenia s priestorovým vylúčením rastie.
- Aj keď je kvalita ich bývania vo všeobecnosti výrazne nižšia, domácnosti z MRK vynakladajú na bývanie v priemere väčšiu časť svojich príjmov (22 %) ako domácnosti z celkovej populácie (18 %).

Zdravie

- V každej vybranej vekovej skupine je v MRK vyšší podiel tých, ktorí hodnotia svoj stav negatívne, ako v celkovej populácii. Tento rozdiel je výrazný najmä u ľudí v dôchodkovom veku, kde sa podľa všetkého naplno prejavuje dlhodobý malígny vplyv znevýhodnenia vo viacerých sociálnych determinantoch zdravia.
- Celkovo 56 % respondentov z MRK vo veku 16+ deklarovalo absolvovanie pravidelných preventívnych prehliadok u všeobecného lekára.
- Ľudia z MRK, ktorí uviedli, že absolvujú preventívne prehliadky, sú v priemere starší ako tí, ktorí ich neabsolvujú (38 vs. 35 rokov) a zároveň väčší podiel z nich vníma svoj zdravotný stav ako negatívny (15 % vs. 6 %). Motiváciou k absolvovaniu preventívnych prehliadok tak môžu byť práve už existujúce zdravotné problémy.
- 26 % domácností MRK uviedlo, že majú ťažkosti z hľadiska dostupnosti zdravotnej starostlivosti - 5 % veľké a 21 % mierne.

Pandémia COVID-19

- Päťina domácností MRK uviedla zhoršenie finančnej situácie v súvislosti s pandémiou.
- Najčastejšími dôvodmi zhoršenia finančnej situácie v súvislosti s pandémiou boli pri domácnostiach MRK znížený dopyt po pomocných prácach (30 %), strata pracovného miesta (27 %) a skrátenie pracovného času/obmedzenie výkonu aktívnych prác (18 %).

- Z domácností MRK, ktorým sa zhoršila finančná situácia, 38 % uviedlo, že toto zhoršenie pretrvávalo aj po skončení prvej vlny až do takej miery, že domácnosť mala problém pri zabezpečovaní základných životných potrieb.
- Online alebo telefonického dištančného vzdelávania počas pandémie sa zúčastňovalo 20 % žiakov z MRK zo základných aj stredných škôl. V prípade 37 % žiakov z MRK škola online vzdelávanie neposkytovala. V celkovej populácii nemalo podľa odhadov škôl prístup k online výučbe 18,5 % žiakov - teda 2-krát menej, ako v MRK.¹¹
- Viac rozšírenou formou dištančného vzdelávania v prípade žiakov z MRK bola distribúcia tlačенých materiálov realizovaná školou, ktorej sa zúčastňovalo 64 % žiakov z MRK.
- 14 % žiakov z MRK sa nezúčastňovalo ani jedného z typov dištančného vzdelávania - či už preto, že ho škola neposkytovala (5 %), alebo z iných dôvodov (9 %). Najčastejším (71 %) bola nedostupnosť technického vybavenia (počítač, notebook), nasledovaná absenciou internetového pripojenia (44 %) a komplikovanosťou systému, ktorý dieťa ani iné osoby v domácnosti nevedeli používať (17 %).

Diskriminácia

- V období 1 roka pred zisťovaním zažilo diskrimináciu z dôvodu etnického pôvodu 23 % Rómov a 19 % Rómok pri hľadaní práce, v zamestnaní, pri hľadaní bývania, v zdravotníctve, v školstve, pri kontakte s úradmi alebo v službách.
- Čo sa týka jednotlivých oblastí, najvyššia miera diskriminácie bola pri hľadaní zamestnania (33 %) a bývania (19 %). V oboch prípadoch mali horšiu skúsenosť muži oproti ženám - 37 % vs. 28 % (zamestnanie) resp. 26 % vs. 14 % (bývanie). Táto otázka bola položená len osobám, ktoré počas predmetného obdobia hľadali zamestnanie alebo bývanie; dané rozdiely tak nemožno pripísať tomu, že by sa ženy v týchto situáciách ocitli menej často.
- 97 % Rómov a Rómok, ktorí sa v priebehu 1 roka pred zisťovaním cítili byť diskriminovaní z dôvodu farby ich pleti alebo ich rómskeho pôvodu, túto svoju diskrimináciu neoznámili alebo nepodali sťažnosť. Najčastejšie deklarovaný dôvod neohlásenia udalosti, ktorý uviedlo 45 % respondentov, bola nedôvera, že by sa po ohlásení niečo zmenilo.
- V období 1 roka pred zisťovaním zažilo či už slovný alebo fyzický rasovo motivovaný útok 14 % ľudí identifikujúcich sa ako Rómovia a Rómky. Iba 6 % incidentov bolo nahlásených na polícii a 4 % iným inštitúciám. Prevažná väčšina týchto útokov tak ostáva oficiálne nezaznamenaných, čo môže viesť k podhodnocovaniu ich skutočného výskytu.

---

11 Údaj za celkovú populáciu pochádza z analýzy Inštitútu vzdelávacích politík. Ostertágová, A., Čokyna, J. (2020) Hlavné zistenia z dotazníkového prieskumu v základných a stredných školách o priebehu dištančnej výučby v školskom roku 2019/2020. Dostupné [tu](#).

PRIESTOROVÉ ROZLOŽENIE, DEMOGRAFIA A JAZYK

Priestorové rozloženie

Vzorka respondentov z MRK reprezentuje približne 288 tisíc ľudí z 68 tisíc domácností. Z dôvodu zabezpečenia reprezentatívnosti bolo pri výbere respondentov do zisťovania zohľadnené priestorové rozloženie celej populácie MRK podľa krajov, ako aj podľa typu lokality, resp. miery jej priestorového vylúčenia¹².

Z hľadiska regionálneho rozmiestnenia žije značná väčšina (88 %) ľudí z MRK v 3 krajoch – Prešovskom (39 %), Košickom (36 %) a Banskobystrickom (13 %). V rámci celkovej populácie žije v týchto krajoch 42 % obyvateľov SR (Tabuľka 1). Vzhľadom na charakter slovenského hospodárstva a vyššiu koncentráciu ekonomickej aktivity v západnej časti Slovenska ide vo všeobecnosti o najchudobnejšie regióny krajiny¹³. V porovnaní s ostatnými krajinami majú tieto 3 kraje dlhodobo najnižšie HDP na obyvateľa.¹⁴

Vzorka respondentov z integrované bývajúcich domácností je reprezentatívna za približne 72 tisíc osôb zo 17 tisíc domácností na úrovni celého Slovenska, preto jej rozmiestnenie v rámci krajov neuvádzame.

Tabuľka 1: Priestorové rozloženie osôb z MRK a celkovej populácie podľa krajov a HDP na obyvateľa v kraji

Kraj	MRK	Celková populácia	HDP na obyvateľa v kraji (2020)
Bratislavský	2 %	12 %	38,9 tis. €
Trnavský	3 %	10 %	18,5 tis. €
Žilinský	1 %	13 %	14,6 tis. €
Nitriansky	4 %	12 %	14,5 tis. €
Trenčiansky	1 %	11 %	14,0 tis. €
Košický	36 %	15 %	13,8 tis. €
Banskobystrický	13 %	12 %	12,1 tis. €
Prešovský	39 %	15 %	10,3 tis. €
Spolu	100 %	100 %	17,2 tis. €

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020, Štatistický úrad SR

Z hľadiska typu sídel (vidiecke vs. mestské) je miera urbanizácie populácie MRK dvojnásobne nižšia ako v rámci celkovej populácie; v mestách žije 27 % ľudí z MRK, v porovnaní s 56 % v celkovej populácii (Tabuľka 2). Tento stav je výsledkom viacerých faktorov, ako diskriminačné politiky, ktoré v minulosti znemožňovali Rómom žiť v mestách¹⁵, či spoločenský vývoj po roku 1989, kedy dochádzalo rôznymi praktikami k vysťahovaniu rómskych nájomníkov z práve sprivatizovaných

12 Či sa jedná o koncentráciu vo vnútri, na okraji alebo mimo mesta/obce, alebo o obec s rómskou väčšinou.

13 Nachádza sa tu všetkých 20 najmenej rozvinutých okresov Slovenska s najvyššou mierou nezamestnanosti. Zdroj: Zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov. Dostupné [tu](#).

14 Štatistický úrad SR – Datacube (2022) Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa (v bežných cenách). Dostupné [tu](#).

15 Šuvada, M. (2015) Rómovia v slovenských mestách. Dostupné [tu](#).

mestských bytov a ich vytlačaniu do okrajových častí alebo úplne mimo miest.¹⁶

Odlíšnosti v regionálnom rozmiestnení a miere urbanizácie sa následne odrzkadľujú aj v ďalších rozdieloch medzi MRK a celkovou populáciou - v prevažujúcom type obydľí, či dostupnosti služieb a pracovných príležitostí.

Tabuľka 2: Priestorové rozloženie osôb a domácností z MRK podľa typu lokality

Typ lokality	Počet osôb z MRK	Podiel osôb z MRK	Počet domácností MRK	Podiel domácností MRK
Koncentrácie vo vnútri	57 222	20 %	13 461	20 %
obce	29 502	10 %	7 847	12 %
mestá	27 720	10 %	5 614	8 %
Koncentrácie na okraji	126 119	44 %	29 763	44 %
obce	97 195	34 %	22 931	34 %
mestá	28 924	10 %	6 832	10 %
Koncentrácie mimo	79 398	27 %	18 737	27 %
obce	58 890	20 %	13 867	20 %
mestá	20 508	7 %	4 870	7 %
Mimo koncentrácií (obce s rómskou väčšinou)	24 786	9 %	5 817	9 %
Spolu	287 525	100 %	67 778	100 %
obce	210 373	73 %	50 461	74 %
mestá	77 152	27 %	17 317	26 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Charakteristiky domácností

V porovnaní s celkovou populáciou je v MRK aj medzi integrované bývajúcimi Rómami vyšší podiel domácností s deťmi ako bezdetných domácností. Zároveň v nich žije v priemere vyšší počet osôb a ich priemerný vek je nižší ako v prípade domácností v celkovej populácii.

Počet osôb

Na jednu domácnosť v MRK pripadá v priemere 4,3 osoby (Tabuľka 3). Toto číslo sa zvyšuje s rastúcou mierou priestorového vylúčenia lokality – kým v koncentráciách vo vnútri obce/mesta sú to 4 osoby, v koncentráciách mimo obce 4,5. Priemerný počet ľudí v integrované bývajúcich domácnostiach je 3,6 a v domácnostiach v celkovej populácii 2,9.

16 Čarnogurský, F., Ravasz, A. (2022) Ako sa mestá potichu zbavujú rómskych komunít. Dostupné [tu](#).

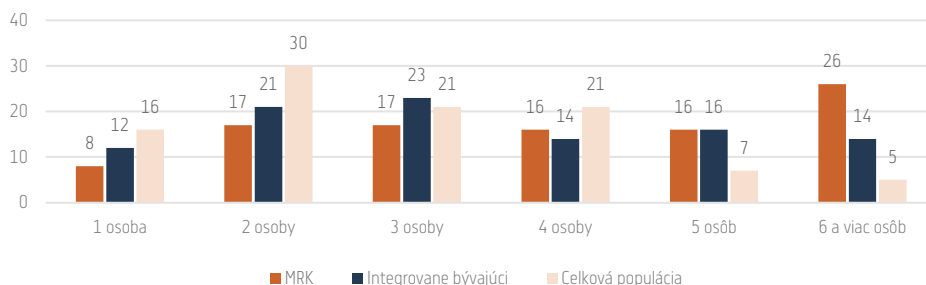
Tabuľka 3: Priemerný počet osôb v domácnosti

Kategória	Priemerný počet osôb v domácnosti
MRK (celkovo)	4,3
Koncentrácie vo vnútri obce/mesta	4,0
Koncentrácie na okraji obce/mesta	4,3
Koncentrácie mimo obce/mesta	4,5
Mimo koncentrácií (obce s rómskou väčšinou)	3,8
Integrované bývajúci	3,6
Celková populácia	2,9

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

V MRK sú tým pádom viac zastúpené domácnosti s vyšším počtom ľudí. 58 % domácností pozostáva zo 4 a viac osôb; v prípade integrovane bývajúcich domácností ide o 43 % a v celkovej populácii sa jedná o 33 % domácností (Graf 1).

Graf 1: Podiely domácností podľa počtu osôb (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Typy domácností

V MRK, ako aj v prípade integrovane bývajúcich Rómov, prevažujú z hľadiska typu domácnosti so závislými deťmi¹⁷, ktoré tvoria 70 %, resp. 62 % z celkového počtu domácností. Naopak v celkovej populácii je tento podiel obrátený – domácnosti s deťmi tvoria 37 % a zvyšok sú domácnosti bez závislých detí.

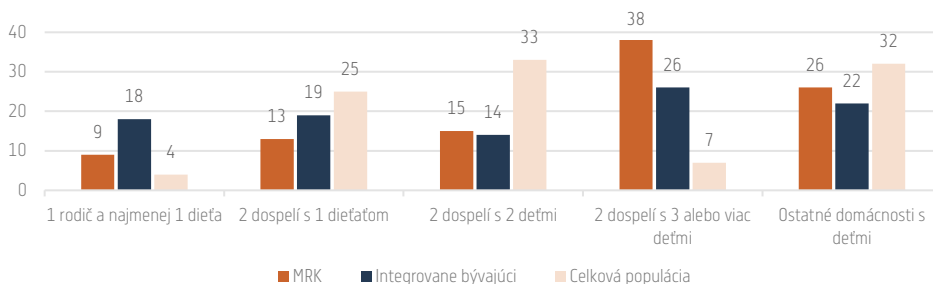
Spomedzi domácností so závislými deťmi je v MRK aj pri integrovane bývajúcich Rómoch najčastejším typom zloženie 2 dospelí a 3 a viac detí, ktoré tvoria 38 % v prípade MRK, resp. 26 % domácností v prípade integrovane bývajúcich Rómov (Graf 2). V celkovej populácii sú to domácnosti s 2 dospelými a 2 deťmi (33 %). Vysoké zastúpenie (32 %) majú v celkovej populácii

17 Jedná sa o osoby mladšie ako 18 rokov alebo ekonomicky neaktívne (zväčša študujúce) osoby vo veku 18 – 24 rokov, ktoré žijú aspoň s jedným rodičom. V texte pre zjednodušenie uvádzame pojem „deti“, ktorým máme na mysli práve závislé deti. Zdroj: Eurostat Glossary: Dependent children. Dostupné [tu](#).

aj domácnosti s viac ako dvoma dospelými a s jedným alebo viacerými deťmi (označené ako “ostatné domácnosti”).

Podiel domácností s 1 rodičom je v MRK dvojnásobne (9 %) a medzi integrovane bývajúcimi Rómami viac ako štvornásobne (18 %) vyšší než v celkovej populácii, kde tieto domácnosti tvoria 4 % domácností s deťmi. Rodičmi v týchto domácnostiach sú v značnej väčšine ženy – v MRK je tomu tak v 94 % prípadov, v celkovej populácii v 90 % a spomedzi integrovane bývajúcich v 86 %.

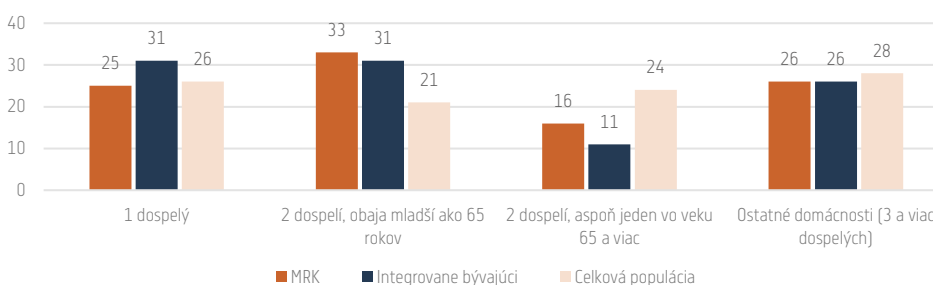
Graf 2: Podiely domácností so závislými deťmi podľa typu domácnosti (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Pri domácnostiach bez závislých detí je najrozšírenejším typom v MRK domácnosť 2 dospelých mladších ako 65 rokov (33 %) (Graf 3). Tento typ je spolu s jednočlennými domácnosťami najviac zastúpený aj medzi integrovane bývajúcimi Rómami (oba 31 %). V celkovej populácii medzi domácnosťami bez závislých detí prevládajú domácnosti s viac ako 2 dospelými (28 %); zväčša ide o rodičov a ich dospelé deti. Vysoký podiel týchto domácností korešponduje s údajom o priemernom veku, v ktorom ľudia opúšťajú rodičovské bývanie – ten je na Slovensku druhý najvyšší spomedzi krajín EÚ (30,9 vs. EÚ priemer 26,4).¹⁸

Graf 3: Podiely domácnosti bez závislých detí podľa typu domácnosti (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

18 Eurostat (2021) Age of young people leaving their parental household. Dostupné [tu](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table).

Vekové zloženie

Ako naznačuje väčšie zastúpenie domácností s deťmi, populácia MRK je v priemere mladšia ako celková populácia, a to o 13 a pol roka (priemerný vek 27,6 oproti 41,1). Rozdiely v počte osôb ako aj v prevládajúcom type domácností v jednotlivých typoch koncentrácií sa prejavujú aj na priemernom veku – ten je najnižší v koncentráciách mimo obcí/miest (26,1 r.) a postupne sa zvyšuje s klesajúcou mierou priestorového vylúčenia (Tabuľka 4).

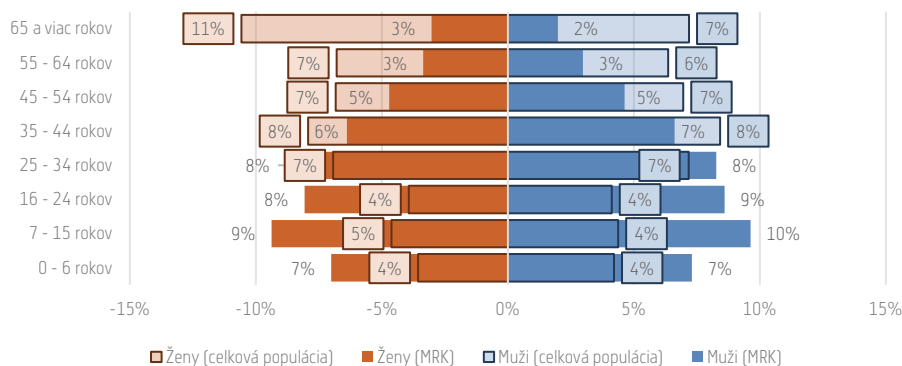
Tabuľka 4: Priemerný vek

Kategória	Priemerný vek
MRK (celkovo)	27,6
Koncentrácie vo vnútri	30,4
Koncentrácie na okraji	27,1
Koncentrácie mimo	26,1
Mimo koncentrácií (obce s rómskou väčšinou)	28,4
Integrované bývajúci	27,6
Celková populácia	41,1

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Čo sa týka podielov v rámci vekových skupín, polovica osôb z MRK je mladších ako 25 rokov zatiaľ čo v celkovej populácii ide o štvrtinu (Graf 4). Opačná situácia je vo vekovej skupine ľudí starších ako 64 rokov, ktorí v celkovej populácii tvoria 18 % no v MRK iba 5 %. Dôvodom týchto rozdielov vo vekovej štruktúre je okrem vyššej plodnosti aj nižšia priemerná očakávaná dĺžka života pri narodení – tá je v prípade Rómov zhruba o 6 rokov nižšia ako u celkovej populácie (70 vs. 76 rokov).¹⁹

Graf 4: Porovnanie vekového zloženia populácie MRK a celkovej populácie²⁰

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

19 Bojko a kol. (2018) Inklúzia Rómov je potrebná aj v zdravotníctve. Dostupné [tu](#).

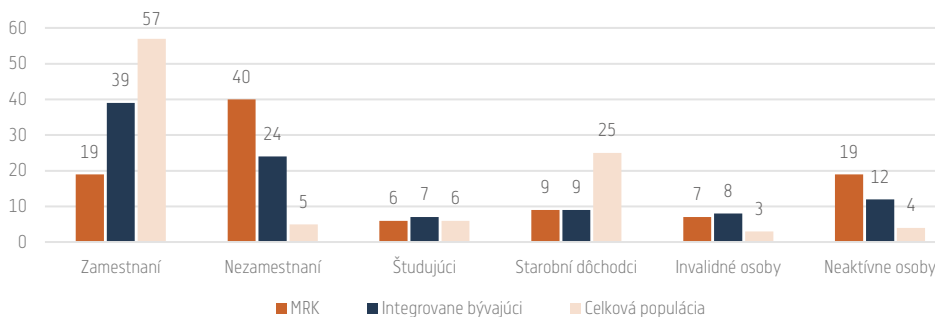
20 Údaje v rámečkoch sú za ženy a mužov z celkovej populácie, zatiaľ čo údaje vedľa príslušných stĺpcov sú za ženy a mužov z MRK.

Ekonomický status

Respondenti vo veku 16+ uvádzali v zisťovaní aj svoje súčasné ekonomické postavenie. Zatiaľčo podiely ekonomicky aktívnych osôb (zamestnaní + nezamestnaní) sú v MRK, medzi integrovane bývajúcimi Rómami ako aj v celkovej populácii podobné (59 %, 63 % resp. 62 %), značné rozdiely sú v pomere zamestnaných k nezamestnaným. V celkovej populácii tvoria zamestnaní 92 % ekonomicky aktívnych osôb; medzi integrovane bývajúcimi Rómami je to 62 % a v MRK iba 31 %.²¹

Vzhľadom na spomínané rozdiely vo vekovom zložení (Graf 4) sú odlišné podiely aj v kategórii starobných dôchodcov (Graf 5). Tí v celkovej populácii tvoria štvrtinu ľudí vo veku 16+, v prípade MRK a integrovane bývajúcich Rómov je to 9 %. U týchto dvoch skupín je naopak vyšší podiel invalidných a ekonomicky neaktívnych²² osôb. Vekové zloženia jednotlivých populácií (vyšší podiel starších ľudí v rámci celkovej populácie) takisto vysvetľujú zastúpenia študujúcich osôb. Tie sú podobné aj napriek tomu, že vo vekovej skupine od 16 do 24 rokov študuje v celkovej populácii 2 a pol krát väčší podiel osôb, ako v MRK (59 % vs. 24 %).

Graf 5: Podiely ľudí vo veku 16 a viac rokov podľa súčasného ekonomického statusu (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Jazyk

Respondenti vo veku 16+ v zisťovaní uvádzali, aký komunikačný jazyk používajú doma, a aký na verejnosti. Najpoužívanejším jazykom v domácom prostredí je rómčina, ktorou komunikuje 68 % ľudí; za ňou nasleduje slovenčina (19 %) a maďarčina (12 %). Takisto je možné pozorovať vzťah medzi vzdialenosťou koncentrácie od obce/mesta a používaným jazykom – čím ďalej sa koncentrácia nachádza, tým vyšší je podiel ľudí s hlavným jazykom rómskym, a naopak, klesá podiel ľudí, ktorí doma komunikujú slovensky alebo maďarsky (Tabuľka 5).

V obciach, kde Rómovia tvoria väčšinu v rámci jadra, sú podiely pomerne vyrovnané, pričom prevláda maďarčina (36 %). Dôvodom je väčší výskyt obcí s vysokým zastúpením rómskej,

21 Príčiny výrazne vyššej miery nezamestnanosti osôb z MRK a z integrovane bývajúcich domácností možno okrem všeobecne nižšej vzdelanostnej úrovne (časť vzdelávanie) hľadať najmä v kombinácii viacerých štrukturálnych aspektov - koncentrácia pracovných príležitostí v západnej časti Slovenska (t.j. mimo regióny s vyšším zastúpením MRK), diskriminácia na trhu práce z dôvodu etnicity či sociálne vylúčenie a materiálna deprivácia, ktoré sťažujú prístup k zamestnaniu.

22 Tu spadajú 2 kategórie použité v zisťovaniach - osoby v domácnosti a iné neaktívne osoby.

priestorovo nesegregovanej populácie v južnej časti Slovenska, najmä v tradičnej oblasti Gemera. Podľa Atlasu 2019 je v obciach, kde tvoria Rómovia 30 a viac % obyvateľov jadra obce, najčastejším preferovaným jazykom rómskej komunity maďarčina (v 43 % obcí). Z hľadiska okresov je najvyšší počet týchto obcí v okrese Rimavská Sobota (47%).

V prípade integrovane bývajúcich Rómov je podľa zisťovania najčastejším komunikačným jazykom doma slovenčina (43 %), nasledovaná rómčinou (38 %) a maďarčinou (19 %).

Čo sa týka hlavného komunikačného jazyka mimo domova, takmer tri štvrtiny (72 %) osôb z MRK vo veku 16+ uviedli slovenčinu, 14 % rómčinu a 13 % maďarčinu. V porovnaní s jazykom používaným doma je tak pomer vo využívaní rómčiny a slovenčiny mimo domova obrátený – 53 % ľudí, ktorí doma komunikujú v rómčine, používa na verejnosti hlavne slovenčinu. Podobne je tomu tak aj v prípade integrovaných Rómov, kedy slovenčinu doma používa 43 % z nich, no mimo domova 73 %.

Pri maďarčine sa tieto rozdiely nevyskytujú - podiely osôb, ktoré ňou komunikujú doma a mimo domova, sú takmer totožné. Hlavným dôvodom je fakt, že v obciach, kde žijú maďarsky hovoriaci Rómovia, sa k maďarskej národnosti hlási väčší podiel ľudí, a tým pádom je možné ju používať aj v úradnom styku.²³ Zároveň, na rozdiel od rómčiny, maďarčinu má ako materinský jazyk, alebo ju ovláda, aj časť alebo väčšina nerómskej populácie daných obcí. Existujúca sieť maďarskojazyčných kultúrno-vzdelávacích inštitúcií je takisto omnoho väčšia.²⁴

Ľudia s hlavným komunikačným jazykom rómskym tak môžu byť znevýhodnení vo viacerých kľúčových oblastiach, keďže možnosti používať rómčinu v oficiálnu styku s inštitúciami neexistujú alebo sú značne limitované.

Tabuľka 5: Komunikačný jazyk (doma a na verejnosti) osôb vo veku 16+²⁵

Kategória	Rómčina		Slovenčina		Maďarčina	
	Doma	Na verejnosti	Doma	Na verejnosti	Doma	Na verejnosti
MRK (celkovo)	68 %	14 %	19 %	72 %	12 %	13 %
Koncentrácie vo vnútri	57 %	16 %	22 %	64 %	21 %	21 %
Koncentrácie na okraji	71 %	11 %	19 %	78 %	9 %	10 %
Koncentrácie mimo	83 %	20 %	14 %	73 %	2 %	6 %
Mimo koncentrácií (obce s rómskou väčšinou)	33 %	2 %	31 %	65 %	36 %	32 %
Integrované býajúci	40 %	8 %	42 %	73 %	18 %	19 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Takmer v dvoch tretinách (66 %) domácností MRK s deťmi vo veku 0 až 6 rokov je hlavným komunikačným jazykom rómčina, v 18 % domácností slovenčina a v 10 % maďarčina. Veľká časť

23 Používanie jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku je oficiálne možné, ak sa v aspoň 2 po sebe nasledujúcich sčítaniach prihlásilo k danej menšine najmenej 15 % obyvateľov obce. Do 1.1.2022 sa však uplatňovala hranica 20 %. Spomedzi obcí Atlasu 2019, v ktorých je preferovaným jazykom rómskej komunity maďarčina, mali v rokoch 2011 až 2021 obyvatelia 96 % z nich nárok používať maďarčinu v úradnom styku. Naopak iba v 15 % obcí, kde je preferovaným jazykom rómskej komunity rómčina, mali obyvatelia nárok komunikovať v úradnom styku po rómsky. Zdroje: § 2 ods. 1 Zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín. Dostupné [tu](#). ÚSVRK (2019) Atlas rómskych komunit 2019. Dostupné [tu](#).

24 Na Slovensku je 284 materských a 214 základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským; s rómskym alebo slovensko-rómskym oficiálne žiadna. Zdroj: CVTI (2022) Zoznamy škôl a školských zariadení. Dostupné [tu](#).

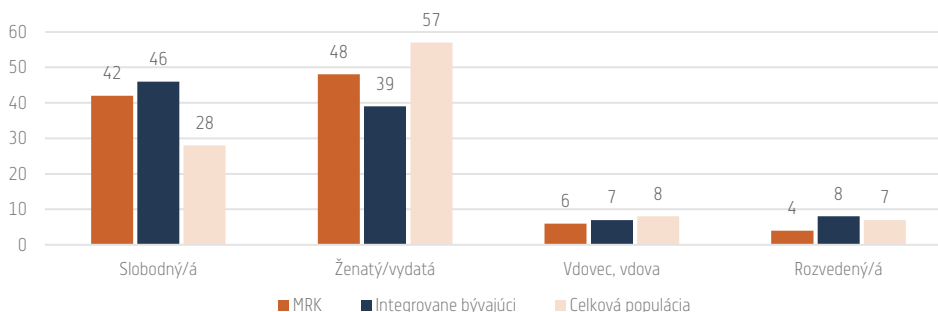
25 Súčty podielov za danú kategóriu a miesto (doma alebo mimo domu) v niektorých prípadoch netvoria 100 %, keďže malá časť respondentov uviedla iný komunikačný jazyk než rómčinu, slovenčinu alebo maďarčinu.

detí z MRK tak môže prichádzať do škôlky alebo do školy bez znalosti vyučovacieho jazyka. Vzhľadom na to, že na školách sa slovenčina ako cudzí jazyk nevyučuje a často nie je prítomný ani asistent učiteľa ovládajúci jazyk detí, ich podmienky na úspešné zaradenie sa do slovenského vzdelávacieho systému sú značne obmedzené.

Rodinný stav

Z hľadiska rodinného stavu dospelých ľudí, prevažujú v MRK aj v celkovej populácii ženatí/vydatí (48 %, resp. 57 %) (Graf 6). V porovnaní s celkovou populáciou je v MRK vyšší podiel slobodných osôb (42 % oproti 28 %), pričom podiel ovdovených a rozvedených je o niečo nižší. V prípade integrovane bývajúcich Rómov majú najväčšie zastúpenie slobodní, ktorí tvoria takmer polovicu (46 %) dospelých osôb; ženatých/vydatých je 39 %.

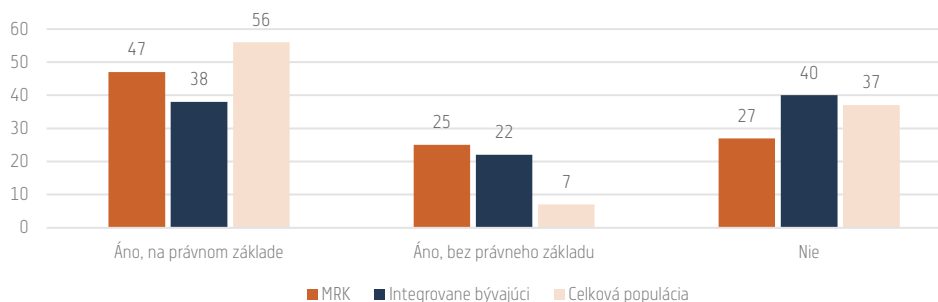
Graf 6: Podiely dospelých ľudí podľa rodinného stavu (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Čo sa týka vzťahového života, viac ako štvrtina (27 %) dospelých osôb z MRK uviedla, že nemá partnera/nie je v konsenzuálnom zväzku (Graf 7). Tento podiel bol vyšší v celkovej populácii (37 %), aj medzi integrovane bývajúcimi Rómami (40 %).

Graf 7: Podiely dospelých ľudí podľa toho, či sú v konsenzuálnom zväzku, a v akom type (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Pri osobách, ktoré sú v partnerskom vzťahu, je v MRK ako aj medzi integrované bývajúcimi Rómami nižší podiel ľudí v manželstve²⁶ ako v celkovej populácii (65 % resp. 64 % oproti 89 %). Jedným z vysvetlení týchto rozdielov môže byť odlišná veková štruktúra, keďže v MRK je vyššie zastúpenie mladších ľudí, u ktorých je vo všeobecnosti podiel zosobášených nižší - z ľudí vo veku 18 až 29 rokov v partnerskom vzťahu je v MRK zobratých 54 % a v celkovej populácii 60 %. Avšak rozdiely sú v tomto smere prítomné aj vo vekovej skupine 30 a viac ročných - z ľudí v partnerskom vzťahu je v MRK zosobášených 69 %, v celkovej populácii 91 %.

Rolu môže zohrávať aj v priemere nižší socio-ekonomický status MRK a integrované bývajúcich domácností (viac v častiach „Chudoba a sociálne vylúčenie“ a „Príjmy“). Výsledky štúdií naprieč krajinami potvrdzujú, že nižší príjem, vyššia finančná záťaž, nestabilné zamestnanie či absencia vlastníckeho vzťahu k bývaniu sú spojené s nižšou mierou vstupu do manželstva a vyššou rozvodovosťou.²⁷

Tento hypotéze nasvedčujú aj údaje zo zisťovania. Spomedzi dospelých osôb z MRK v partnerskom vzťahu bol podiel zosobášených o 16 p. b. vyšší pri osobách z domácností z najvyššieho príjmového kvartilu²⁸ oproti osobám z domácností zo spodného kvartilu. Zároveň bol o 15 p. b. vyšší pri osobách z domácností, ktoré uhrádzajú svoje nevyhnutné výdavky ľahko alebo veľmi ľahko v porovnaní s tými, ktorých domácnosti majú v tomto ohľade určité alebo veľké ťažkosti. V neposlednom rade bol o 13 p. b. vyšší v prípade ľudí, ktorí majú právne vysporiadané bývanie²⁹ oproti tým, ktorí ho právne vysporiadané nemajú. Zo zamestnaných dospelých mužov z MRK v partnerskom vzťahu je zosobášených 71 %, z nezamestnaných 58 % a z ekonomicky neaktívnych (okrem dôchodcov a študujúcich) 57 %. Materiálne zázemie a ekonomická situácia osôb z MRK tak môžu mať vplyv aj na charakter ich partnerských vzťahov.

VZDELÁVANIE

Možnosti spoločenského uplatnenia sa a tak aj celková kvalita života, pozitívne korelujú s úrovňou dosiahnutého vzdelania.³⁰ Rozsah budúcich šancí dieťaťa je teda do veľkej miery určený nastavením a procesmi v rámci vzdelávacieho systému – ten istý žiak môže byť v jednej krajine zaradený do špeciálnej základnej školy, zatiaľ čo v inej sa mu dostane plnohodnotného vzdelania a dosiahne až na vysokoškolský titul.³¹

Napriek viacerým pozitívnym trendom v posledných rokoch medzi hlavné, no nie jediné problémy v tejto oblasti vo vzťahu k deťom z MRK stále patria:³²

- prístup ku kvalitnej starostlivosti v ranom detstve,
- nízka miera absolvovania predprimárneho vzdelávania,
- zámerné vytváranie rómskych tried a škôl,

26 V zisťovaní je táto kategória definovaná ako konsenzuálny zväzok na právnom základe.

27 Karney B. R. (2021) Socioeconomic Status and Intimate Relationships. Dostupné [tu](#).

28 T. j. z 25 % najbohatších domácností. Ako ukazovateľ príjmu bol použitý ekvivalentný disponibilný príjem domácnosti (definícia v Boxe 1).

29 Bývajúcí má vlastnícky list alebo nájomnú zmluvu.

30 Edgerton a kol. (2012) Education and Quality of Life. Dostupné [tu](#).

31 Payne, M. (2016) The inclusion of Slovak Roma pupils in secondary school: contexts of language policy and planning. Dostupné [tu](#). Gdovinová, D., Olšovský, F. (2012) Keby sme boli Rómovia, z Británie by sme sa už nevrátili. Dostupné [tu](#).

32 ÚSRVK (2021) Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030. Dostupné [tu](#).

- nadmerné a nie vždy opodstatnené zaraďovanie rómskych detí do špeciálneho vzdelávacieho prúdu,
- opakovanie ročníkov na základných školách,
- predčasné ukončovanie školskej dochádzky.

Údaje zo zisťovania EU SILC_MRK 2020 umožňujú zhodnotiť situáciu v týchto aj ďalších vybraných ukazovateľoch. Jednotlivé časti kapitoly sú radené postupne od nižších k vyšším stupňom vzdelávania.

Starostlivosť o deti do troch rokov

Podľa údajov zo zisťovaní EU SILC_MRK a EU SILC bol v roku 2020 podiel detí z MRK vo veku od 0 až 2 rokov navštevujúcich jasle 1,6 %; v celkovej populácii to bolo 0,3 %. V roku 2018 bol tento podiel v MRK 1,4 % a v celkovej populácii 1,6 % - najmenej spomedzi krajín EÚ. Pre porovnanie, priemer v rámci EÚ bol v danom roku 34 %.³³

Údaje za rok 2020 môžu byť ovplyvnené opatreniami súvisiacimi s pandemiou vírusu COVID-19, kedy boli zariadenia starostlivosti o deti počas viacerých mesiacov zatvorené. Celkové kapacity však ani neumožňujú, aby bol podiel umiestnených detí vyšší. V roku 2019 bolo v jasliach na Slovensku dohromady 3 390 miest³⁴, takže z celkového počtu 177 tis. detí vo veku od 0 až 2 rokov ich mohlo navštevovať maximálne 1,9 %.³⁵ Už v roku 2002 pritom Európska rada stanovila ciele v oblasti predškolskej výchovy – do roku 2010 mali členské štáty zriadiť miesta aspoň pre 33 % detí mladších ako 3 roky.³⁶

Záverov výskumov hodnotiacich vplyv umiestnenia detí do jaslí a inej formálnej starostlivosti na ich následný vývoj sa rôznia. V prípade kvalitných podmienok sú však dopady najmä pri deťoch zo sociálne znevýhodneného prostredia všeobecne pozitívne.³⁷ Práve v období prvých 3 rokov života dochádza k intenzívnemu vývoju rečových a kognitívnych schopností a vhodná stimulácia v rámci výchovy zásadným spôsobom determinuje ďalší rozvoj.³⁸

Zisťovanie EU SILC_MRK 2020 neobsahovalo otázku týkajúcu sa dôvodov neumiestnenia dieťaťa do jaslí. Okrem zmienených nedostatočných kapacít môže ísť aj o vysoké poplatky za danú službu (300-500 € mesačne³⁹) - tie predstavujú bariéru v prístupe práve pre deti z nízkopríjmových rodín, pri ktorých sú benefity ranej starostlivosti najvyššie.

33 OECD (2021) Family database - Enrolment in childcare and pre-school. Dostupné [tu](#).

34 Vančíková, K. (2019) Inštitucionálna raná starostlivosť. Dostupné [tu](#).

35 Štatistický úrad SR – API (2019) Vekové skupiny - SR-oblasť-kraj-okres. Dostupné [tu](#).

36 Európska komisia (2013) Barcelonské ciele - Rozvoj služieb starostlivosti o deti v Európe na zabezpečenie udržateľného a inkluzívneho rastu. Dostupné [tu](#).

37 Kvalitnou starostlivosťou sa rozumie skúsený a školený personál, adekvátne veľkosť tried či hygienicky nezávadné priestory. Zdroj: Melhuish, E. a kol. (2013) A review of research on the effects of early childhood education and care on child development. Dostupné [tu](#).

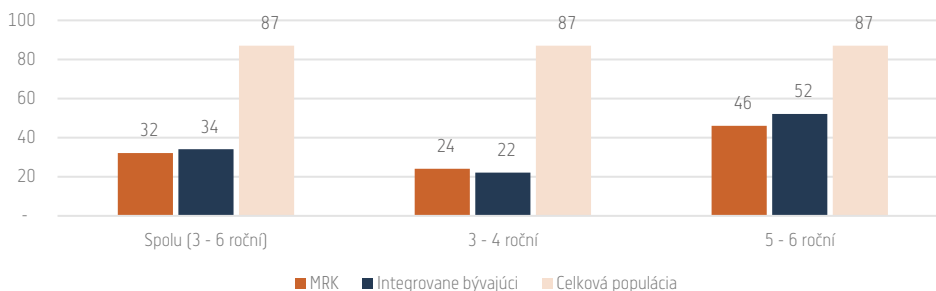
38 Cassio, L. a kol. (2021) Poverty and mindsets. Dostupné [tu](#).

39 Vančíková, K. (2019).

Predprimárne vzdelávanie

V roku 2020 navštevovala materskú školu (MŠ) takmer tretina (32 %) detí z MRK vo veku 3 až 6 rokov a podobný podiel (34 %) detí z integrovane bývajúcich domácností (Graf 8). V celkovej populácii to bolo 87 % detí. Aj keď sa v porovnaní s údajmi z roku 2018 podiel v rámci MRK zvýšil (z 24 % na 32 %) rozdiel medzi MRK a celkovou populáciou stále ostáva na markantných 55 p. b. Ešte výraznejší je pri mladších deťoch vo veku 3 a 4 rokov (24 % v MRK oproti 87 % v celkovej populácii), zatiaľ čo pri vekovej skupine 5 až 6 ročných predškôľakov je naopak nižší (46 % oproti 87 %).

Graf 8: Miera navštevovania materskej školy (podiel detí vo danom veku v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Rozdiel je aj v dĺžke pobytu v MŠ – celodennú starostlivosť (viac ako 5 hodín) každý deň v týždni využíva 59 % detí z MRK navštevujúcich MŠ⁴⁰, pričom v celkovej populácii je to 73 %. Deti z MRK tak do materských škôl chodia menej a trávajú v nich aj menej času, ako deti z celkovej populácie.

Spolu s nedostatočnou podporou v ranom veku, opísanou v predošlej časti, je táto medzera v navštevovaní a dĺžke stráveného času v MŠ jednou z hlavných príčin rozdielnych životných dráh detí z oboch skupín. Výskumy prínosov predprimárneho vzdelávania potvrdzujú, že kvalitná inštitucionálna starostlivosť po čo najdlhšie obdobie, napomáha rozvíjať mentálne aj sociálne schopnosti dieťaťa a zvyšuje jeho šance na úspešné zvládnutie ďalších stupňov vzdelávania. Tento efekt je pritom najvýraznejší práve u detí z nízkopríjmových rodín.⁴¹

Okrem vplyvu na samotné dieťa a jeho budúcnosť má predprimárne vzdelávanie prínos aj pre členov jeho rodiny – jednak v podobe medzigeneračného prenosu pozitívnych vplyvov na svoje budúce deti⁴², či umožnenia rodičom sa zamestnať alebo pokračovať vo vzdelávaní. V dobe zisťovania bolo v rámci MRK z domácností s deťmi v MŠ ekonomicky aktívnych (v zamestnaní alebo hľadajúcich zamestnanie) 66 % osôb vo veku 20 až 40 rokov, v porovnaní s 57 % v domácnostiach s deťmi, ktoré MŠ nenavštevujú aj keď by mohli. Tento rozdiel je výrazný najmä v prípade žien – v domácnostiach s deťmi v MŠ je ekonomicky aktívnych 50 % žien oproti 28 % žien v domácnostiach s deťmi nenavštevujúcich MŠ. Reálna spoločenská návratnosť investícií do predprimárneho

40 Údaj za deti z integrovane bývajúcich domácností neuvádzame z dôvodu nízkeho počtu osôb v predmetnej skupine.

41 Melhuish a kol. (2015).

42 Heckman a kol. (2019) Intergenerational benefits of high-quality early childhood education for underprivileged children. Dostupné [tu](#).

vzdelávania sa tak navyšuje aj o tento pozitívny vplyv, ktorý má na ďalších členov domácnosti.⁴³

Z hľadiska dôvodov, pre ktoré ich dieťa vo veku 3 až 6 rokov nenavštevuje predprimárne vzdelávanie, rodičia 64 % detí z MRK v zisťovaní uviedli, že uprednostňujú domácu starostlivosť nepracujúcim členom domácnosti (Tabuľka 6). Druhým najčastejším dôvodom bol poradovník, resp. nedostatok miesta v MŠ (10 % rodičov) a tretím iné príčiny (10 %). V prípade rodičov detí z integrovane bývajúcich domácností takisto prevládalo uprednostnenie domácej starostlivosti (54 %*), nasledované inými príčinami (20 %*) a nedostatkom finančných prostriedkov (13 %*).

Tieto zistenia poukazujú na potrebu práce s rodinami a zlepšovania podmienok v MŠ pre deti z rómskych rodín, s cieľom zatriktívniť využívanie zariadení predprimárneho vzdelávania, ako aj zabezpečenia dostatočného počtu miest a finančnej dostupnosti MŠ pre deti z nízkopríjmových rodín. Jedným z riešení môže byť takisto podpora vzniku tzv. detských skupín⁴⁴, v ktorých by zároveň mali nepracujúci členovia domácnosti možnosť zamestnať sa.

Tabuľka 6: Dôvody nenavštevovania MŠ (podiel detí vo veku 3 až 6 rokov, ktoré môžu ale nenavštevujú MŠ z predmetného dôvodu)

Dôvod	MRK	Integrované bývajúci*
Uprednostňujeme starostlivosť o deti doma nepracujúcim členom domácnosti	64 %	54 %
Poradovník	10 %	7 %
Iné príčiny	10 %	20 %
Nemôžeme si to dovoliť	7 %	13 %
Máme strach zanechať deti v cudzom prostredí	5 %	6 %
Museli by sme cestovať príliš ďaleko, nemali by sme sa tam ako dopraviť	3 %	0 %
Nemáme na cestovné vo verejnej doprave	0 %	0 %
Jazyková bariéra	0 %	0 %
Diskriminácia	0 %	0 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Aj keď jazyková bariéra nebola uvádzaná ako jeden z hlavných dôvodov nezariadenia dieťaťa do MŠ, môže predstavovať problém pri jeho začleňovaní v inojazyčnom prostredí. Podľa zisťovania je v 74 % domácností s deťmi, ktoré do MŠ nechodia aj keď by mohli, hlavným komunikačným jazykom rómčina. V MŠ navštevovaných deťmi z MRK pritom ovláda rómsky jazyk približne iba 6 % ich zamestnancov.⁴⁵

Výraznejšími problémami, než sa podľa odpovedí respondentov môže zdať, sú podľa analýzy Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť aj formálne poplatky a tzv. skryté poplatky (na výlety,

43 Vo svojom hodnotení predškolského vzdelávacieho programu pre deti zo sociálne vylúčených komunít v USA, odhadli Heckman a kol. (2010) návratnosť tejto investície na 7 až 10 % (i.e. všetky investované prostriedky vrátené do 10 až 14 rokov v podobe ušetrených financií na sociálnej podpore, zníženom výskyte kriminality či nižšom počte zdravotných problémov. Heckman a kol. (2010) The rate of return to the HighScope Perry Preschool Program. Dostupné [tu](#).

44 V zmysle § 32a ods. 5 Zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Dostupné [tu](#).

45 ÚSVRK (2020) Prieskum materských škôl v obciach a mestách Atlasu rómskych komunít 2019.

akcie, stravu a pod.), či nedostupnosť MŠ.⁴⁶ Sto (12 %) z 825 obcí a miest v Atlase 2019 nemalo v danom období MŠ a 186 (23 %) uviedlo, že nemajú v MŠ dostatok miest.⁴⁷

Základné vzdelávanie

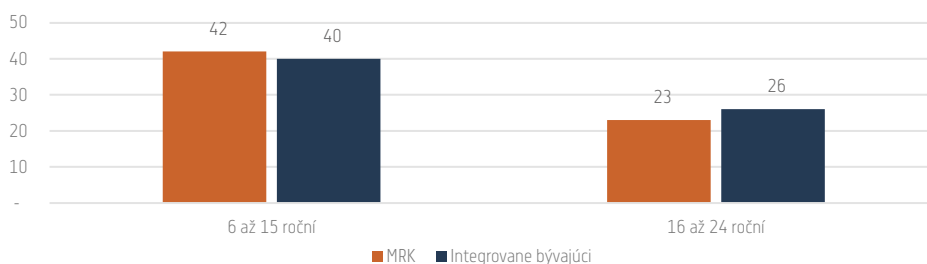
Nástup na základnú školu (ZŠ) je práve tým momentom, kedy sa naplno začínajú prejavovať rozdiely v starostlivosti, ktorej sa doposiaľ dieťaťu dostalo. Avšak absencia mechanizmov zameraných na ich odstránenie a uplatňovanie opatrení vyčleňujúcich deti z MRK bez zabezpečenia dostatočnej podpory tieto rozdiely prehlbujú a definitívne utvrdzujú.

Nultý ročník

Do roku 2021⁴⁸ bolo možné zaradiť dieťa zo SZP do nultého ročníka⁴⁹ na základe posúdenia, že na zvládnutie prvého ročníka ešte nie je pripravené. Podľa zisťovania v roku 2020 42 % žiakov základných škôl (6 -15 rokov) z MRK absolvovalo nultý ročník, alebo doň boli v danom roku zaradení (Graf 9). V prípade žiakov z integrovane bývajúcich domácností bol tento podiel len o trochu nižší (40 %), čo môže súvisieť jednak s podobne nízkou navštevovanosťou MŠ ako v MRK a tým pádom horšou pripravenosťou detí, no takisto aj so zvykom uplatňovať tento postup pri rómskych žiakoch všeobecne.⁵⁰

Zároveň medzi osobami z MRK vo veku 16 až 24 rokov bol podiel absolventov nultého ročníka 23 %, v rámci integrovane bývajúcich domácností išlo o 26 % ľudí. Tento rozdiel v porovnaní s mladšou vekovou skupinou môže poukazovať na intenzívnejšie využívanie tohto opatrenia najmä v posledných rokoch.

Graf 9: Podiely osôb, ktoré absolvovali nultý ročník, alebo doň boli v roku zisťovania zaradené (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

46 Rigová, E. a kol. (2020) Predprimárne vzdelávanie detí zo znevýhodneného prostredia: Problémy zavedenia povinnej škôlky očami samospráv. Dostupné [tu](#).

47 ÚSVRK (2019).

48 So zavedením povinnej predškolskej dochádzky od šk. roka 2021/2022 sa nulté ročníky rušia.

49 „Nultý ročník základnej školy je určený pre deti, ktoré k 1. septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, nedosiahli školskú spôsobilosť, pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia a vzhľadom na sociálne prostredie nie je u nich predpoklad zvládnutia vzdelávacieho programu prvého ročníka základnej školy.“ § 19, ods. 6 zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (verzia zákona platná do 31.12.2020). Dostupné [tu](#).

50 Klein a kol. (2012) Nultý ročník a edukácia rómskych žiakov. Dostupné [tu](#).

Dostupné údaje z iných zdrojov navyše naznačujú, že zaradovanie detí do nultého ročníka nevedie k žiadanému efektu - v šk. roku 2019/2020 opakovalo prvý ročník 19 % absolventov nultého ročníka, pričom miera opakovania 1. ročníka spomedzi všetkých žiakov bežných tried ZŠ sa pohybuje na úrovni 5 % až 6 %. V testoch čitateľskej gramotnosti v 4. ročníku dosahovali deti, ktoré prešli nultým ročníkom, horšie výsledky ako ich rovesníci, a to aj po zohľadnení socio-ekonomického zázemia.⁵¹

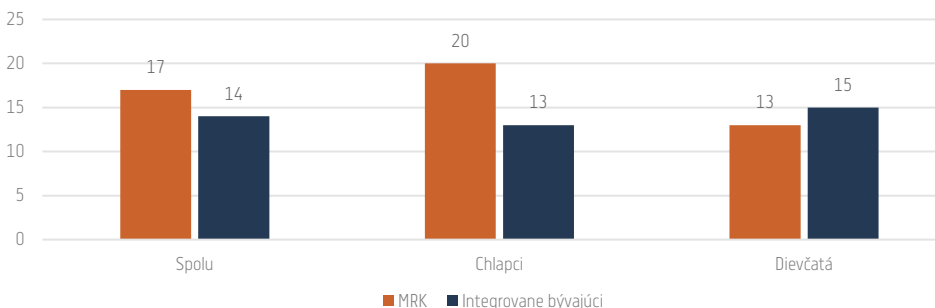
V školskom roku 2018/19 tvorili žiaci z MRK až 74 % všetkých žiakov nultého ročníka⁵², pričom podiel 6-ročných detí z MRK na celkovom počte 6-ročných detí bol v danom roku približne 11 %.⁵³ Takýmto spôsobom dochádzalo ku koncentrácii žiakov z MRK v etnicky homogénnych triedach, ktoré po ukončení nultého ročníka neboli rovnomerne distribuované v prváckych triedach, ale v rovnakom zložení pokračovali aj v ďalších ročníkoch.⁵⁴ Kompenzačná funkcia nultých ročníkov tak nadobudla segregáčny rozmer.

Špeciálne školy a triedy

Ďalším opatrením s negatívnymi následkami na život detí z MRK je ich časté zaradovanie do špeciálnych vzdelávacích programov v samostatných školách alebo špeciálnych triedach na bežných ZŠ. V roku 2020 bolo podľa zisťovania EU SILC_MRK zo všetkých žiakov⁵⁵ z MRK vo veku 6 až 15 rokov 17 % v špeciálnej škole alebo triede (Graf 10). V prípade rómskych žiakov z integrovane bývajúcich domácností to bolo 14 %. Pri deťoch z MRK boli do špeciálneho vzdelávania vo väčšej miere zaradovaní chlapci (20 %) ako dievčatá (13 %); pri integrovane bývajúcich domácnostiach bolo zasa vyšší podiel medzi dievčatami (15 %) ako chlapcami (13 %).

Oproti roku 2018 došlo v rámci MRK k zníženiu podielu detí vo veku 6 až 15 v špeciálnom vzdelávaní o 4 p. b. - z 21 % na spomínaných 17 %. V porovnaní s celkovou populáciou je však stále zhruba 3-krát vyšší - v špeciálnom školstve sa v roku 2019 vzdelávalo 5,7 % všetkých žiakov na Slovensku.⁵⁶

Graf 10: Podiel žiakov vo veku 6 až 15 rokov v špeciálnom vzdelávaní podľa pohlaví (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

51 Hellebrandt, T. a kol. (2020) Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením - Záverečná správa. Dostupné [tu](#).

52 Ibid.

53 Údaj vypočítaný na základe odhadovaného počtu 6-ročných detí z MRK podľa zisťovania EU SILC MRK 2018 a celkového počtu 6-ročných detí podľa Štatistického úradu SR v danom roku. Zdroj: Štatistický úrad SR (2022) Vekové zloženie - SR-oblasť-kraj-okres. Dostupné [tu](#).

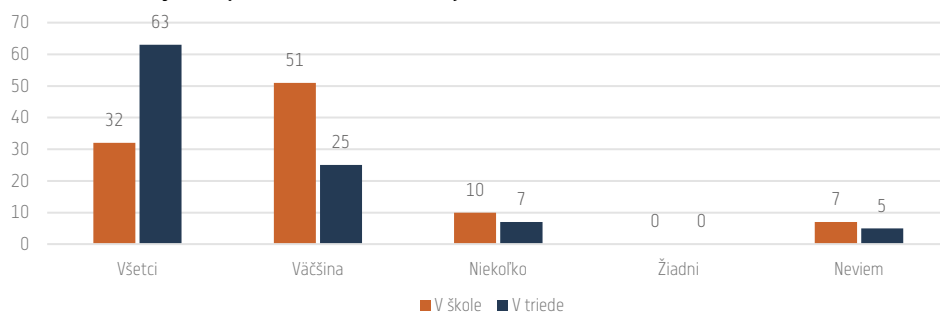
54 Hellebrandt a kol. (2020).

55 Všetky deti vo veku 6 až 15 rokov, ktoré navštevovali buď bežnú alebo špeciálnu základnú školu/špeciálnu triedu.

56 Hellebrandt, T. a kol. (2020); Navšteovanie špeciálnej školy nie je v bežnom zisťovaní EU SILC uvedené ako jedna z možností.

Zároveň v drvivej väčšine (88 %) špeciálnych tried s deťmi z MRK tvoria tieto deti viac ako polovicu žiakov (Graf 11). 63 % detí z MRK vo veku 6 až 15 rokov v špeciálnom vzdelávaní má v triede iba rómskych spolužiakov⁵⁷, pričom školy s výhradne rómskymi žiakmi navštevuje 32 % žiakov z MRK v špeciálnom vzdelávaní⁵⁸. To poukazuje na vytváranie tried zložených len z detí z MRK v školách, do ktorých chodia aj nerómske deti.

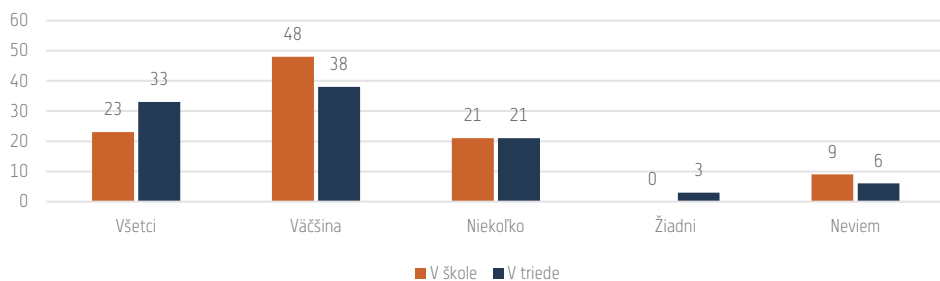
Graf 11: Koľko spolužiakov v špeciálnej škole/triede je rómskeho pôvodu? (Podiel zo žiakov z MRK vo veku 6 až 15 rokov navštevujúcich špeciálnu školu/triedu, v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Pri deťoch v špeciálnych ZŠ z integrovane bývajúcich domácností je pomer rómskych spolužiakov v triede v porovnaní so zastúpením rómskych žiakov na škole vyrovnanejší (Graf 12); stále je však vyšší podiel detí v čisto rómskych triedach (33 %*) ako v čisto rómskych školách (23 %*).

Graf 12: Koľko spolužiakov v špeciálnej škole/triede je rómskeho pôvodu? (Podiel žiakov z integrovane bývajúcich domácností vo veku 6 až 15 rokov navštevujúcich špeciálnu školu/triedu, v %*)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

57 Hodnotenie etnicity žiakov je postavené na princípe pripísanej etnicity respondentom.

58 V špeciálnych školách alebo bežných ZŠ so špeciálnymi triedami.

Absolventi špeciálnych škôl a tried môžu v ďalšom vzdelávaní pokračovať iba v praktickej škole alebo na odbornom učilišti, ktoré umožňujú dosiahnuť maximálne nižšie stredné odborné vzdelanie. Navyše podľa zistení EU SILC_MRK 2020 - 85 % osôb z MRK vo veku 16 až 24 rokov, ktoré ukončili 2. stupeň špeciálnej ZŠ, na tieto odbory ani nenastúpili alebo ich štúdium nedokončili. Ich možnosti pre uplatnenie sa na trhu práce sú tým pádom výrazne oklieštené. Vysoké zastúpenie detí z MRK v špeciálnom školstve tak v konečnom dôsledku iba prispieva k ďalšiemu prehľbovaniu generačnej chudoby.

Viacere prípady navyše poukazujú na neoprávnené zaradovanie detí z MRK do špeciálneho vzdelávania - bez vykonania kvalitnej diagnostiky (resp. rediagnostiky), alebo aj napriek potvrdeniu neexistencie mentálneho postihnutia u daného dieťaťa. Jedným z dôvodov tohto postupu je podľa výskumov nedostatočná znalosť slovenčiny.⁵⁹ Podľa zistení EU SILC_MRK - 73 % žiakov z MRK v špeciálnych školách a triedach žije v domácnostiach, kde je hlavným komunikačným jazykom rómčina⁶⁰. Tieto deti tak doplácajú na neschopnosť vzdelávacieho systému zabezpečiť dostatočnú podporu žiakom s rómskym materinským jazykom.

Opakovanie ročníka

Podľa zisťovania 28 % žiakov z MRK vo veku 7 až 16 rokov opakovalo ročník na ZŠ alebo SZŠ minimálne raz, pričom 11 % viac než raz. V prípade žiakov z integrovane bývajúcich domácností to bolo 25 % a 14 % viac než raz. V rámci celkovej populácie sa pritom tento podiel pohybuje okolo 3 % pri žiakoch ZŠ.⁶¹ Pri deťoch z MRK ide zároveň o nárast o 6 p. b. v porovnaní s rokom 2018, čo kontrastuje so všeobecne nižšou mierou prepádania v šk. roku 2019/2020⁶² kvôli oficiálnemu zákazu zavedenému ministerstvom školstva v súvislosti so zatvorením škôl v druhom polroku. Napriek týmto opatreniam však štátne ZŠ nechali prepadnúť 3 019 žiakov, pričom 62 % z nich tvorili deti z krajov s najvyšším zastúpením domácností z MRK – Košického a Prešovského.⁶³

Aj keď opakovanie ročníka väčšina učiteľov na Slovensku vníma ako účinný nástroj pomoci⁶⁴, výskumy potvrdzujú, že jeho efekt na vzdelávacie výsledky je nulový alebo negatívny, a to najmä v prípade detí zo SZP.⁶⁵ Vzhľadom na dĺžku povinnej školskej dochádzky je u žiakov opakujúcich ročník vyššia šanca, že ju dosiahnu ešte pred ukončením posledného ročníka ZŠ, najmä ak absolvovali aj nultý ročník.

Z osôb v MRK vo veku 16 až 24 rokov už neštudujúcich na ZŠ, ktorí opakovali ročník, pokračovalo na strednú školu⁶⁶ 31 %, v porovnaní so 39 % tých, ktorí na ZŠ ročník neopakovali (Graf 13). Pri tých, ktorí opakovali viac ako jeden ročník, bol tento podiel 12 %, pričom 32 % z nich má ako najvyššie dosiahnuté vzdelanie iba prvý stupeň ZŠ alebo SZŠ. Z tých, čo opakovali jeden

---

59 Krieglervá Gallová, E. a kol. (2009) Škola ako geto. Dostupné [tu](#). Amnesty International (2010) Dajte im budúcnosť. Dostupné [tu](#).

60 V prípade žiakov v bežnom vzdelávacom prúde ide o 68 %.

61 Údaj je za žiakov bežných ZŠ, špeciálne ZŠ a triedy v ňom nie sú zarátané. Zdroj: Hellebrandt a kol. (2020).

62 V danom školskom roku prepadlo 0,71 % žiakov; v roku 2019 to bolo 2,45 %; v roku 2018 2,56 %. Zdroj: Rehuš, M. (2021) Školský týždeň: V tomto školskom roku opakuje ročník viac detí ako v minulosti. Dostupné [tu](#).

63 CVTI (2020) Štatistická ročenka - základné školy. Dostupné [tu](#).

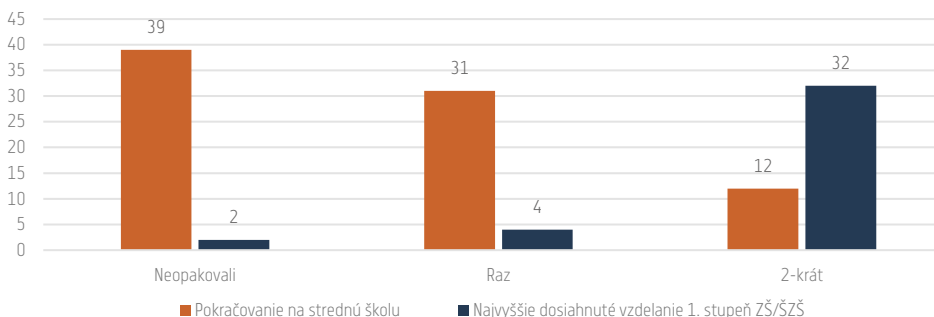
64 Vančíková (2019).

65 Education Endowment Foundation (2021) Repeating a year - Negative impact for very high cost based on limited evidence. Dostupné [tu](#). Goos, M. a kol. (2021) Effectiveness of grade retention: A systematic review and meta-analysis. Dostupné [tu](#).

66 Nižšie stredné odborné s výučným listom (G-odbory), stredné odborné, úplné stredné odborné alebo úplné stredné všeobecné vzdelanie. V medzinárodnej klasifikácii ISCED ide o stupeň č. 3. Nižšie stredné odborné vzdelanie bez výučného listu (F-odbory) ako strednú školu nerátame.

ročník sú to 4 % a tých, čo neopakovali, iba 2 %. Opakovanie ročníka tak môže zásadne znižovať šance na dosiahnutie vyššej úrovne vzdelania.

Graf 13: Podiel osôb z MRK vo veku 16 - 24 rokov, ktorí pokračovali v štúdiu na strednú školu, alebo majú najvyššie dosiahnuté vzdelanie 1. stupeň ZŠ/ŠZŠ, podľa toho či, a koľkokrát, opakovali ročník v ZŠ/ŠZŠ (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Keďže žiaci zo SZP a MRK opakujú ročník omnoho častejšie ako deti, ktoré nie sú sociálne znevýhodnené, uplatňovanie tohto postupu iba zväčšuje už existujúce rozdiely vo vzdelávaní. Tie sú na Slovensku viac než v ktorejkoľvek inej krajine EÚ, s výnimkou Španielska, podmienené práve materiálnym zázemím žiaka.⁶⁷

Koncentrácia žiakov z MRK v samostatných triedach a školách

Segregácia žiakov z MRK, výrazná najmä v špeciálnom školstve, je prítomná aj v bežnom prúde. Takmer polovica (47 %) detí z MRK vo veku 6 až 15 rokov v bežnom vzdelávaní má v triede iba rómskych spolužiakov a u ďalších 23 % rómski spolužiaci tvoria väčšinu kolektívu triedy (Graf 14). Pri deťoch z integrovane bývajúcich domácností je podiel žiakov v čisto rómskych triedach o polovicu nižší ako v prípade žiakov z MRK (24 %), zatiaľ čo podiel žiakov vo väčšiny rómskej triede je rovnaký (23 %) (Graf 15).

Čo sa týka škôl, viac ako dve tretiny (67 %) detí z MRK navštevujú ZŠ buď s výlučne rómskymi žiakmi (32 %), alebo väčšinou rómskych žiakov (35 %).⁶⁸ Z detí z integrovane bývajúcich domácností chodí do ZŠ iba s rómskymi spolužiakmi 15 % a do ZŠ s väčšinou rómskych spolužiakov 30 %.

Zároveň aj v prípade, že v danej ZŠ rómski žiaci netvoria väčšinu, 17 % žiakov z MRK bolo v triedach, kde boli všetci (10 %) alebo väčšina (7 %) spolužiakov Rómovia. Zo žiakov z integrovane bývajúcich domácností v ZŠ, kde rómski žiaci netvoria väčšinu, boli vo väčšiny rómskej triede 3 %.

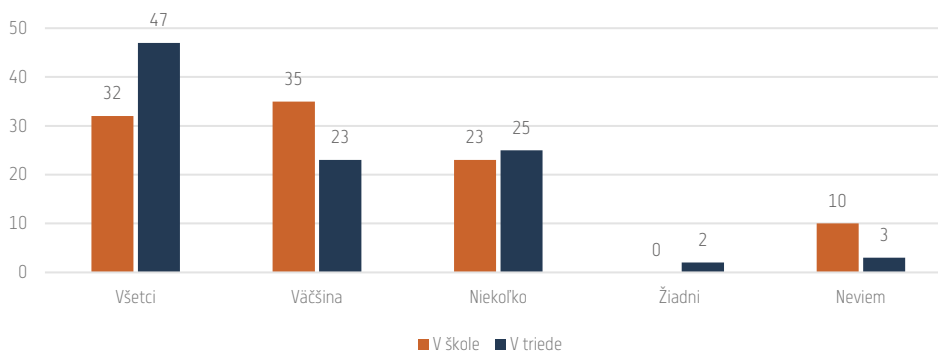
Zo žiakov z MRK v mestách a obciach s odhadovaným podielom Rómov na celkovej populácii

67 OECD (2016) Low-Performing Students - Why They Fall Behind and How To Help Them Succeed. Dostupné [tu](#). Hellebrandt, T. a kol. (2020).

68 V prípade 10 % žiakov rodičia nevedeli na túto otázku odpovedať, takže podiel detí z MRK v čisto alebo výlučne rómskych ZŠ môže byť ešte vyšší.

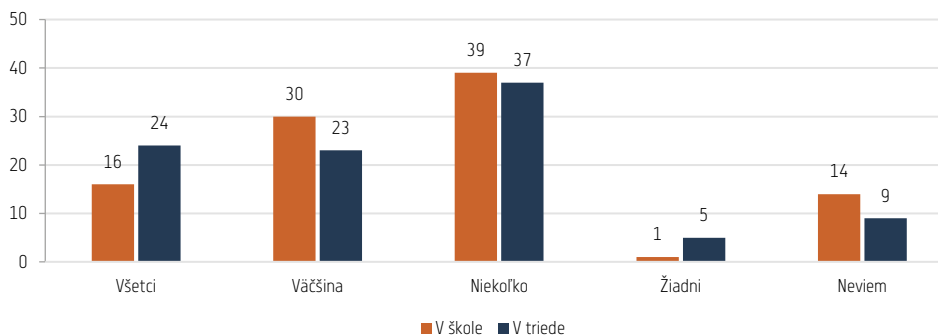
menej ako 20 %, chodilo 40 % do ZŠ s iba rómskymi (11 %) alebo väčšinou rómskymi (29 %) žiakmi.⁶⁹ K vyčleňovaniu do samostatných tried a škôl tak dochádza aj v prípadoch, kedy takýto postup nie je odôvodniteľný vysokým zastúpením rómskych detí v meste alebo obci.

Graf 14: Kol'ko spolužiakov v ZŠ/triede ZŠ je rómskeho pôvodu? (Podiel žiakov z MRK vo veku 6 až 15 rokov navštevujúcich ZŠ, v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Graf 15: Kol'ko spolužiakov v ZŠ/ triede ZŠ je rómskeho pôvodu? (Podiel žiakov z integrovane bývajúcich domácností vo veku 6 až 15 rokov navštevujúcich ZŠ, v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Rozšírenosť týchto praktík potvrdzujú aj ďalšie zdroje. Podľa analýzy Útvary hodnoty za peniaze by bolo pre dosiahnutie rovnovážneho rozdelenia žiakov z MRK medzi školami v obciach so zmiešanou populáciou potrebné preradiť až skoro polovicu z nich do inej školy.⁷⁰

Segregácia rómskych žiakov na školách je dlhodobým problémom s vysoko negatívnym dopadom na ich vzdelávanie. V roku 2015 začala Európska komisia proti Slovensku právne konanie pre podozrenie z porušenia Smernice o rasovej rovnosti práve z dôvodu segregácie v ZŠ.⁷¹

69 Údaj vypočítaný na základe dát z Atlasu rómskych komunit 2019 a zisťovania EU SILC MRK 2020.

70 Hellebrandt a kol. (2020).

71 Koreň, M. (2020) Nepomáhajú ani milióny z eurofondov: Diskriminácia rómskych detí vo vzdelávaní nemizne. Dostupné [tu](#).

Sociálno-ekonomické a etnické zloženie tried a škôl pritom patrí medzi najdôležitejšie premenné vysvetľujúce systematicky nízko dosahované vzdelávacie výsledky.⁷²

Stredné a vyššie vzdelávanie

Prechod na strednú školu a predčasné ukončovanie školskej dochádzky

V úrovni najvyššieho dokončeného stupňa vzdelania existujú výrazné rozdiely medzi celkovou populáciou a MRK. Zatiaľ čo podiel dospelých ľudí z MRK, ktorí ukončili školskú dochádzku predčasne⁷³ je 83 %, v rámci celkovej populácie je to 10 %. V prípade Rómov z integrovane bývajúcich domácností sa jedná o 64 %. U mladšej generácie (18 až 24 rokov) je tento podiel nižší v rámci osôb z MRK (72 %) aj Rómov z integrovane bývajúcich domácností (52 %); v celkovej populácii je to rovnako 10 %.⁷⁴ V rámci kritérií Stratégie Európa 2020 bolo pritom jedným z cieľov Slovenskej republiky znížiť mieru predčasného ukončovania školskej dochádzky vo veku 18-24 rokov pod 6%.⁷⁵

V prípade žiakov z MRK je prelomovým bodom v ich ďalšom vzdelávaní práve prechod zo základnej na strednú školu. Zo 16-ročných detí z MRK s ukončeným 2. stupňom bežnej alebo špeciálnej ZŠ vo svojom vzdelávaní ďalej nepokračovalo 28 %, pričom 13 % nastúpilo na odbory, po ktorých ukončení absolvent neobdrží výučný list a ktorých nízka kvalita je častým terčom kritiky odborníkov.⁷⁶

Ďalším problematickým aspektom je predčasné ukončenie štúdia na strednej škole, resp. rozhodnutie nepokračovať (alebo nemožnosť pokračovať⁷⁷) vo vzdelávaní po absolvovaní odborov bez výučného listu. Kým spomedzi 16-ročných detí z MRK navštevuje strednú školu⁷⁸ 59 %, u 17-ročných je na strednej škole alebo má ukončené stredoškolské vzdelanie aspoň s výučným listom 48 % a medzi 18-ročnými iba 36 % (Graf 17).

---

72 Habodászová, L. (2019) Monitorujeme monitor. Dostupné [tu](#).

73 Ak má daná osoba najvyššie dosiahnuté nižšie stredné vzdelanie (t.j. úspešné absolvovanie buď (1) posledného ročníka druhého stupňa ZŠ, (2) prvého ročníka päťročného vzdelávacieho programu odboru vzdelávania v strednej škole, do ktorého sa prijímajú žiaci z ôsmeho ročníka ZŠ, alebo (3) štvrtého ročníka osemročného vzdelávacieho programu odboru vzdelávania v strednej škole) alebo nižšie stredné odborné vzdelanie bez výučného listu (najmä tzv. F-odborní) a ďalej vo vzdelávaní nepokračovala – v medzinárodnej klasifikácii ISCED ide o stupne 0 až 2.

74 Podľa údajov z EU Labour Force Survey (EU-LFS), ktoré využíva Eurostat, bol v roku 2020 podiel osôb vo veku 18 až 24 rokov s predčasne ukončenou školskou dochádzkou 7,6 %. Zdroj: Eurostat (2022) Early leavers from education and training by sex and labour status. Dostupné [tu](#).

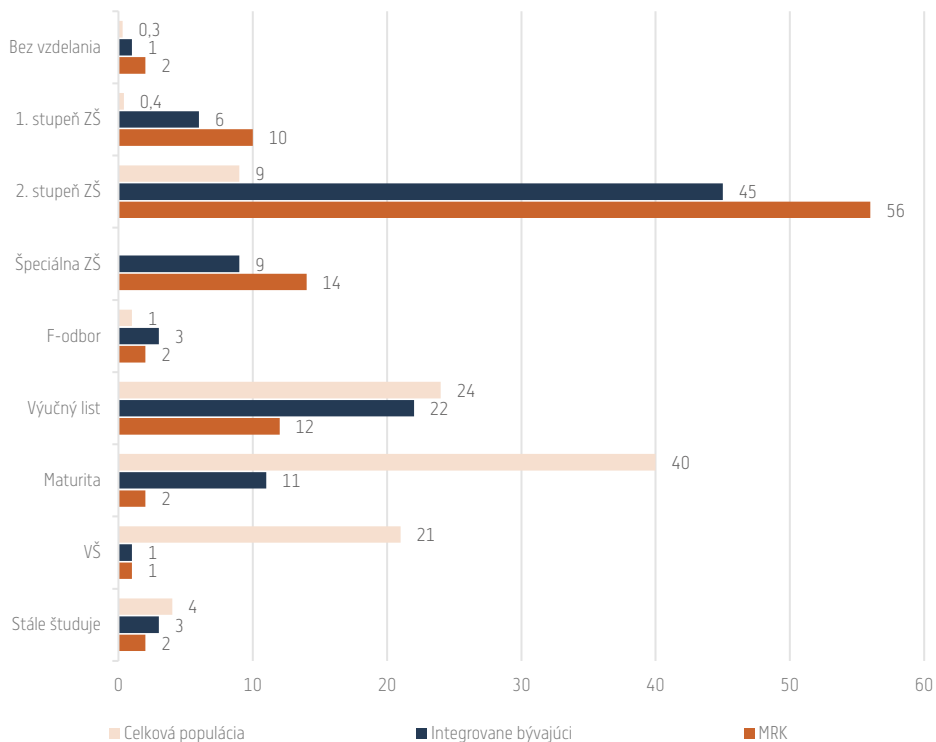
75 Európska komisia. Economic and Fiscal Policy Coordination. Prístup 15.7.2022.. Dostupné [tu](#).

76 Hellebrandt a kol. (2020).

77 Absolventi týchto odborov môžu pokračovať v ďalšom, stredoškolskom vzdelávaní iba ak majú ukončený 2. stupeň základnej školy – záverečná skúška z týchto odborov nie je ekvivalentom ukončenia ZŠ.

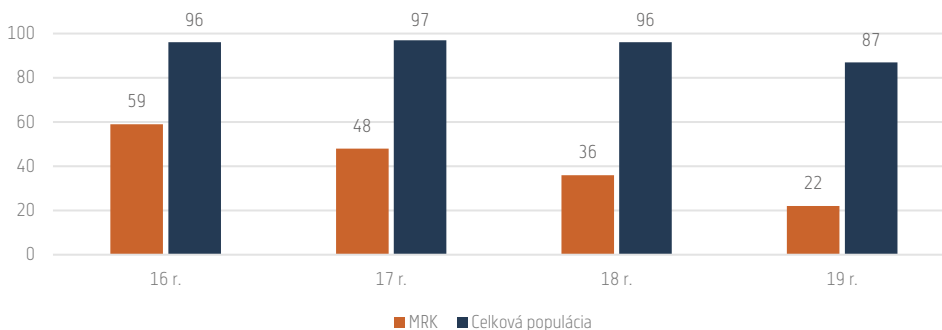
78 Nižšie stredné odborné s výučným listom (G-odborní), stredné odborné, úplné stredné odborné alebo úplné stredné všeobecné vzdelanie. V medzinárodnej klasifikácii ISCED ide o stupeň č. 3.

Graf 16: Zloženie dospeljej populácie podľa typu najvyššie dosiahnutého vzdelania (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Graf 17: Podiel osôb študujúcich na strednej škole alebo s ukončeným stredoškolským vzdelaním (aspoň s výučným listom) vo veku 16-19 v jednotlivých vekových kategóriách (v %)⁷⁹

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

79 V tomto prípade sú počty osôb pre jednotlivé ročníky zo vzorky integrovane bývajúcich domácností príliš nízke a preto neboli do analýzy zahrnuté.

Dôležitú úlohu zohráva dĺžka povinnej školskej dochádzky, ktorá sa končí ročníkom, kedy žiak dosiahne 16 rokov. Vplyvom zaradenia do nultého ročníka či opakovania ročníkov k jej ukončeniu častokrát dochádza pred absolvovaním 2. stupňa ZŠ. Žiaci tak nemajú zákonnú povinnosť vo vzdelávaní ďalej pokračovať.

Ďalšiu bariéru v tomto prípade predstavuje nedostupnosť stredných škôl v kombinácii s vysokou mierou chudoby domácností z MRK. Podľa Atlasu rómskych komunít 2019 je priemerná vzdialenosť strednej školy od koncentrácie MRK alebo obce/mesta s podielom Rómov 30 a viac % 11,5 km, pričom takmer v polovici prípadov (49 %) je to viac ako 10 km. Zároveň až 91 % osôb vo veku 16 až 19 rokov žije v domácnostiach s príjmom pod hranicou chudoby a 57 % v domácnostiach, ktoré v poslednom roku poberali pomoc v hmotnej núdzi.

Existujúce sociálne štipendiá pre stredoškóľakov nepostačujú na pokrytie celkových nákladov, ich výška závisí od prospechu a sú poskytované iba deťom z domácností v hmotnej núdzi, takže deti z nízkopríjmových rodín s príjmom tesne nad touto hranicou na ne nemajú nárok.⁸⁰ Štúdium na strednej škole je tak kvôli súvisiacim nákladom na dopravu, ubytovanie, stravu či pomôcky pre mnohé rodiny príliš nákladné.

Na základe doterajších odborných poznatkov vhodným riešením tejto situácie však nie je budovanie elokovaných pracovísk všeobecne nižšej kvality a navyše podporujúcich segregáciu rómskych žiakov, ale podporné opatrenia eliminujúce spomínané bariéry v navštevovaní existujúcich/spádových stredných škôl.⁸¹

Typ stredného a vyššieho vzdelania

Z dospelých ľudí z MRK, ktorí dosiahli základné vzdelanie a pokračovali vo vzdelávaní ďalej, dve tretiny (67 %) ukončili alebo v dobe zisťovania študovali odbor s výučným listom bez maturity (učňovské alebo stredné odborné vzdelanie). Odbory bez výučného listu absolvovalo alebo ich študuje 14 %. Strednú odbornú alebo všeobecnú školu s maturitou malo 15 % (14 % odbornú a 1 % všeobecnú/gymnázium). 4 % študovali alebo mali ukončené vyššie odborné vzdelanie (1 %) alebo minimálne 1. stupeň vysokej školy (3 %). V celkovej populácii študovalo alebo malo ukončené stredoškóľské vzdelanie bez maturity 28 % dospelých, s maturitou 46 % a vyššie odborné či vysokoškóľské 26 %.

Medzi mladými ľuďmi z MRK (18 - 24), ktorí pokračovali v štúdiu po ZŠ, študuje alebo má ukončené⁸² stredoškóľské vzdelanie bez maturity 77 % (59 % s výučným a 18 % bez výučného listu), 20 % študuje alebo má ukončené vzdelanie s maturitou a 3 % študujú alebo majú ukončené vyššie odborné či vysokoškóľské vzdelanie. V celkovej populácii sú tieto podiely v danej vekovej skupine 10 %, 50 % a 40 %. V porovnaní s celou dospelou populáciou je tak v mladšej generácii v rámci MRK vyšší podiel ľudí, ktorí študujú alebo ukončili strednú školu s maturitou. Podobne je tomu aj v celkovej populácii, kde je zároveň medzi mladšou generáciou omnoho vyšší podiel vysokoškóľsky vzdelaných ako medzi dospelými (40 % oproti 26 %).

Podľa zisťovania takmer pätina (18 %) zo všetkých študentov z MRK pokračujúcich vo vzdelávaní však stále končí na odboroch bez možnosti získania výučného listu. Tie síce umožňujú

---

80 Hellebrandt, T. a kol. (2020).

81 Hellebrandt, T. a kol. (2020) str. 76; Dianovská, A. Š. a kol. (2020) Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2019/2020. Dostupné [tu](#).

82 Ďalej vo vzdelávaní nepokračovali.

dosiahnuť nižšie stredné odborné vzdelanie žiakom, ktorí nedokončili ZŠ alebo študovali na špeciálnej ZŠ, avšak nie sú ekvivalentom ukončenia ZŠ a po ich absolvovaní títo žiaci v ďalšom vzdelávaní pokračovať nemôžu. Takisto nezabezpečujú dostatočnú kvalifikáciu, tým pádom sú šance absolventov uplatniť sa na trhu práce nižšie, ako v prípade absolventov odborov s výučným listom. Spomedzi ľudí z MRK vo veku 20 až 64, ktorých najvyššie dokončené vzdelanie je nižšie stredné bez výučného listu, je zamestnaných 24 %; z osôb s ukončeným vzdelaním s výučným listom je to 37 %.

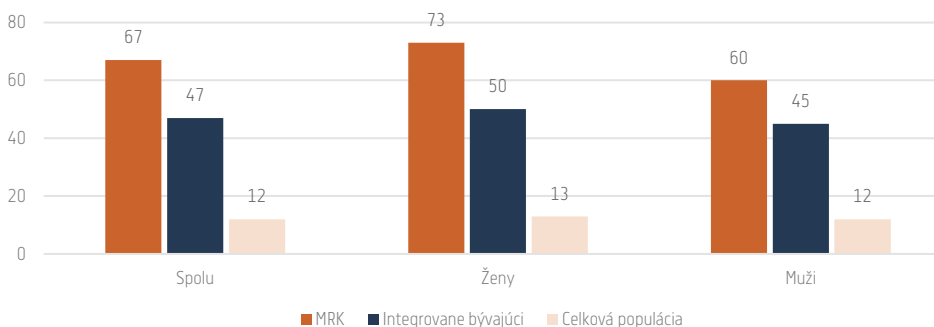
Tieto výrazné rozdiely v rámci oboch kategórií (dospelí aj mladá generácia) poukazujú na minimálny posun v dorovnávaní vzdelanostnej úrovne MRK vo vzťahu k úrovni celkovej populácie.

NEET

Ľuďom z MRK sa dostáva menej vzdelania po kvantitatívnej (počet rokov) aj kvalitatívnej stránke (typ vyštudovanej školy). V dôsledku toho tak dve tretiny (67 %) ľudí z MRK vo veku 16 – 24 rokov neštudujú ani nie sú zamestnaní (tzv. NEET⁸³), kým v celkovej populácii je to 12 % (Graf 18). Pri absolventoch špeciálnych škôl/tried a odborov bez výučného listu⁸⁴ z MRK je podiel NEET až 80 %.

Zároveň sú v MRK v tomto ohľade väčšie rodové disparity ako v prípade celkovej populácie či integrované bývajúcich domácností. Kým podiel NEET je v MRK medzi ženami vo veku 16 až 24 rokov o 12 p. b. vyšší ako medzi mužmi, v celkovej populácii je to 1 p. b.

Graf 18: Podiel osôb NEET (not in education, employment or training) vo veku 16 - 24 rokov (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

83 Akronym pre „not in education, employment or training“. Zahŕňa nezamestnaných, osoby v domácnosti a inak ekonomicky neaktívne osoby.

84 Zahŕňa osoby, ktorých najvyššie dokončené vzdelanie je 1. alebo 2. stupeň ŠZŠ, alebo nižšie stredné odborné štúdium bez výučného listu.

ZAMESTNANOSŤ

Stabilné zamestnanie s dostatočne vysokým príjmom predstavuje pre ľudí z vylúčených komunít jeden z hlavných spôsobov ako sa vymaniť z generačnej chudoby, pričom je aj prevenciou opätovného prepadu do nej. V prístupe k zamestnaniu však môžu ľuďom z MRK brániť viaceré individuálne (starostlivosť o domácnosť v objektívne zlých podmienkach) a spoločenské (málo pracovných príležitostí v regióne či diskriminácia) dôvody. Miera zamestnanosti osôb z MRK má dlhodobu stúpajúcu tendenciu, no stále výrazne zaostáva za úrovňou v rámci celkovej populácie.⁸⁵

Pracujúci ľudia z MRK sú vo väčšej miere zamestnaní v odvetviach citlivých na zmeny hospodárskeho cyklu (napr. stavebníctvo či služby). V prípade recesie či ekonomickej krízy sú tak vystavení vyššiemu riziku straty zamestnania.⁸⁶ V získaní pracovnej pozície im takisto môže brániť diskriminácia zo strany zamestnávateľov.⁸⁷ Tieto a ďalšie faktory následne určujú, aké možnosti sú ľuďom z MRK na pracovnom trhu k dispozícii.

Údaje zo zisťovaní EU SILC_MRK a EU SILC umožňujú porovnávať stav zamestnanosti v oboch populáciách. Takisto sa zameriavame na rozdiely z hľadiska pohlavia, vzdelania či miery priestorového vylúčenia lokalít. V ďalšej kapitole sa sústreďujeme na príjmy, pričom zvýšenú pozornosť venujeme práve príjmom zo zamestnania.

Ekonomické postavenie osôb v produktívnom veku

Tak ako v prípade ekonomického statusu celej populácie vo veku 16+ (Graf 5 v časti demografia), aj v prípade súčasného ekonomického postavenia respondentov v produktívnom veku (20 - 64) je rozdiel v pomere zamestnaných k nezamestnaným medzi osobami z MRK a celkovou populáciou značný. Kým v celkovej populácii tvoria zamestnaní 92 % všetkých ekonomicky aktívnych osôb; medzi integrované bývajúcimi Rómami je to 64 % a v MRK 33 %.

Celkovo 23 % osôb z MRK v produktívnom veku označilo svoje súčasné ekonomické postavenie ako zamestnanec (či už na plný alebo kratší pracovný čas) alebo podnikateľ, resp. SZČO (Graf 19).

Rozdiely v deklarovanom ekonomickom postavení možno pozorovať aj vzhľadom k miere priestorového vylúčenia (Tabuľka 7). V koncentráciách mimo obce/miest je podiel zamestnaných osôb v produktívnom veku nižší a, naopak, podiel nezamestnaných a neaktívnych osôb vyšší ako v koncentráciách na okraji a vo vnútri obcí/miest. Takisto je podiel zamestnaných vyšší v prípade ľudí z MRK žijúcich v obciach s rómskou väčšinou no mimo koncentrácií, ako je tomu pri ľuďoch žijúcich v niektorom type koncentrácie. Priestorové vylúčenie a s ním súvisiace znevýhodnenia tak môžu mať priamy dopad na pracovné možnosti ľudí z MRK.

Podiel zamestnaných osôb v produktívnom veku z integrované bývajúcich domácností (47 %) je síce 2-krát vyšší ako v MRK, no zároveň 1,6-krát nižší ako v celkovej populácii. Priestorová integrácia sa tak úplne neodzrkadľuje na výstupoch v zamestnanosti, kde je rozdiel v porovnaní s celkovou populáciou stále výrazný (29 p. b.).

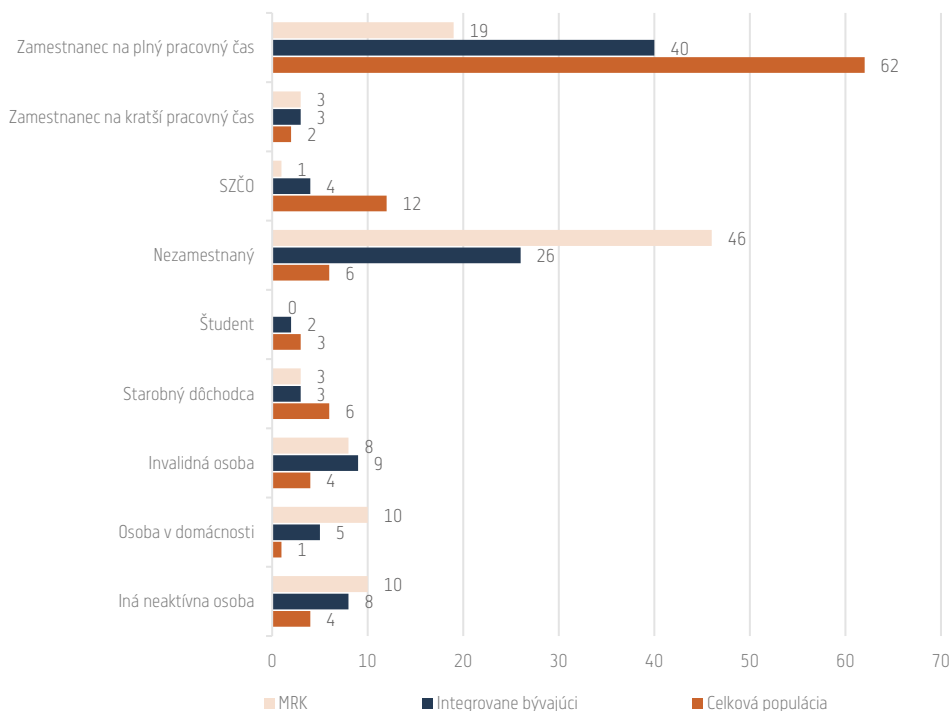
---

85 Hidas, S a kol. (2022) Vplyv pandémie na marginalizované rómske komunity. Dostupné [tu](#).

86 Ibid.

87 Machlica, G. a kol. (2014) Bez práce nie sú koláče. Dostupné [tu](#).

Graf 19: Súčasný ekonomický postavenie osôb vo veku 20 - 64 rokov (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Tabuľka 7: Súčasný ekonomický postavenie osôb z MRK vo 20 - 64 rokov podľa typu lokality

Kategória	Zamestnaní	Nezamestnaní	Osoby v domácnosti	Iné neaktívne osoby	Iné (študenti, dôchodcovia, invalidné osoby)
MRK (celkovo)	23 %	46 %	10 %	10 %	11 %
Koncentrácie vo vnútri	24 %	47 %	10 %	10 %	9 %
Koncentrácie na okraji	23 %	44 %	10 %	10 %	13 %
Koncentrácie mimo	19 %	50 %	10 %	13 %	8 %
Mimo koncentrácie (obce s rómskou väčšinou)	29 %	44 %	9 %*	5 %*	13 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Zo všetkých osôb z MRK v produktívnom veku, ktoré v dobe realizácie zisťovania primárne nepracovali (t. j. neoznčili zamestnanie alebo SZČO ako svoju hlavnú ekonomickú aktivitu), si v období 4 týždňov pred opytovaním hľadalo prácu 45 % ľudí (z mužov 60 % a zo žien 34%). Pri integrované bývajúcich domácnostiach to bolo 43 % (61 % mužov a 30 % žien) a v rámci celkovej populácie 26 % ľudí (35 % mužov a 20 % žien).

Napriek tomu, že z definície nezamestnanej osoby vyplýva, že by si táto osoba v posledných štyroch týždňoch mala aktívne hľadať prácu, v praxi k tomu nedochádzalo. V prípade samodeklarovaných nezamestnaných osôb z MRK si hľadalo prácu 72 % (77 % mužov a 67 % žien), v porovnaní s 81 % (89 % mužov a 71 % žien) nezamestnaných z integrovane bývajúcich domácností a 92 % (95 % mužov a 88 % žien) nezamestnaných v rámci celkovej populácie.

Aktivačný príspevok v rámci pomoci v hmotnej núdzi poberalo 35 % nezamestnaných osôb z MRK v produktívnom veku. Aj keď dôvody poberania tohto príspevku môžu byť rôzne (príspevok je určený na podporu získania, udržania, prehĺbenia alebo zvýšenia vedomostí, odborných zručností, praktických skúseností, pracovných návykov na účely zvýšenia pracovného uplatnenia na trhu práce), najčastejším nástrojom jeho poberania je účasť na aktivačných prácach, t. j. formou menších obecných služieb pre obec alebo menších služieb pre samosprávny kraj.

Aj keď v prípade aktivačných prác má ísť o dočasné - krátkodobé opatrenie, viac ako polovica (54 %) z týchto osôb (v rámci osôb z MRK) strávila na aktivačných prácach celý rok. U Rómov bývajúcich integrovane to bolo porovnateľné – 37 % osôb poberalo aktivačný príspevok, pričom 61 % z nich tak robilo počas celého roka.

Zamestnanosť osôb z MRK

Jedným z cieľov stratégie Európa 2020, ku ktorým sa Slovensko zaviazalo, bolo zabezpečiť, aby do roku 2020 bolo 72 % obyvateľov SR v produktívnom veku (20 - 64 rokov) zamestnaných. Kým v celkovej populácii SR bola podľa EU SILC k roku 2020 dosiahnutá hodnota zamestnanosti 76 %, u osôb z MRK je toto číslo výrazne nižšie.

Zamestnanosť, resp. zapojenie osôb na pracovný trh je možné určiť rôznymi spôsobmi. Ak by sme brali do úvahy výhradne sebazaradenie respondentov na základe súčasného ekonomického statusu, bola by zamestnanosť osôb z MRK vo veku 20 - 64 rokov 23 %. Ďalších 5 % respondentov však v zisťovaní uviedlo, že v rámci týždňa pred opytovaním vykonávali aspoň 1 hodinu platenej práce. V nejakej podobe (formálnej alebo neformálnej, na plný úväzok alebo len pár hodín do týždňa) tak pracovalo za finančnú odmenu 28 % osôb z MRK v produktívnom veku.⁸⁸ V prípade integrovane bývajúcich Rómov vykonávalo platenú prácu za posledný týždeň, resp. bolo v predmetnej dobe zamestnaných 50% respondentov, čo bolo o 2 p. b. viac ako miera zamestnanosti vyplývajúca z deklarovaneého ekonomického statusu.

Rozdiel medzi deklarovanou formálnou ekonomickou aktivitou a mierou reálneho zapojenia sa na trhu práce môže teda poukazovať na výskyt neformálnej práce. Tá však prináša viaceré

---

88 Takto počítaná zamestnanosť nie je úplne porovnateľná s mierou zamestnanosti vykazovanou Eurostatom na základe koncepcie MOP (Medzinárodnej organizácie práce) vychádzajúcej z dát z Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS). Táto miera zamestnanosti je rovnako počítaná pre osoby, ktoré počas referenčného týždňa vykonali určitú prácu, aj keď len jednu hodinu týždenne, za odmenu, zisk alebo v prospech rodiny, alebo ktoré neboli v práci, ale mali zamestnanie alebo vykonávali podnikateľskú činnosť, pričom boli dočasne neprítomné, napríklad z dôvodu choroby, dovolenky, pracovnoprávných sporov, vzdelávania alebo odbornej prípravy. Tieto miery sa zvyčajne uverejňujú za obyvateľstvo v produktívnom veku, za ktoré sa všeobecne považujú osoby vo veku 15 - 64 rokov, hoci čoraz častejšie sa uprednostňuje veková skupina 20 - 64 rokov, keďže sa zväčšuje podiel obyvateľov EÚ, ktorí pokračujú v štúdiu v terciárnom vzdelávaní. Túto vekovú skupinu považujeme za referenčnú aj v rámci zisťovania EU SILC_MRK. Do výpočtov miery zamestnanosti na základe koncepcie MOP sa zároveň zahŕňajú osoby, ktoré nepracovali z dôvodu rodičovskej dovolenky. My tieto osoby do výpočtu nezahŕňame, keďže ich v rámci databázy EU SILC_MRK nie je možné oddeliť od nepracujúcich osôb v rámci kategórie "iné neaktívne osoby".

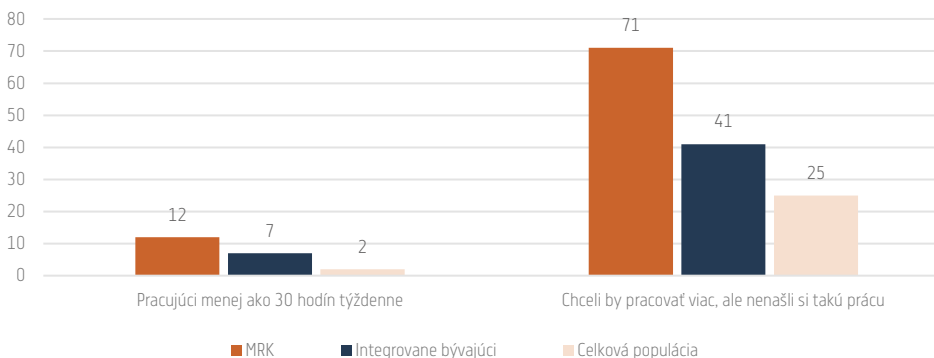
riziká, keďže jej podmienky nie sú právne regulované - výsledkom môžu byť nižšie mzdy, viac odrobených hodín či ohrozenie zdravia pracujúcich. Práve ľudia zo znevýhodneného prostredia ako v prípade MRK, ktorí majú problém nájsť si oficiálne zamestnanie, sú ľahším terčom vykoisťovacích praktík.⁸⁹

Čo sa týka pracovnej aktivity v priebehu 1 roka pred zisťovaním, viac ako tretina (34 %) osôb v produktívnom veku z MRK uviedla, že mala v tomto období príjem zo zamestnania. V prípade 17 % z nich išlo o čiastku menšiu ako 1 000 €/rok. Z integrovane bývajúcich Rómov malo príjem zo zamestnania za posledný rok 57 % osôb v produktívnom veku, pričom menej ako 1 000 € zarobilo 8 % z nich. V celkovej populácii malo príjem zo zamestnania v roku pred zisťovaním 69 % ľudí a pri 3 % z nich bola zarobená čiastka nižšia ako 1 000 €. Okrem nižšej miery zamestnanosti je tak v MRK aj väčší výskyt príležitostnej a nízko platenej práce.

Približne 12 % zo všetkých oficiálne zamestnaných osôb z MRK pracuje menej ako 30 hodín týždenne (Graf 20). Tento podiel je medzi mužmi aj ženami z MRK rovnaký. V prípade integrovane bývajúcich Rómov pracovalo menej ako 30 hodín týždenne 7 % všetkých zamestnaných osôb, pričom je možné pozorovať určité rodové rozdiely (z mužov je to 5 % a zo žien 11 %). V rámci celkovej populácie pracujú menej ako 30 hodín týždenne 2 % zamestnaných; u mužov je to 1 % a u žien 3 %.

71 % osôb z MRK pracujúcich menej ako 30 hodín týždenne uviedlo, že by chcelo pracovať viac, ale zatiaľ sa im nepodarilo nájsť zamestnanie na plný úväzok; z integrovane bývajúcich Rómov zmienilo tento dôvod 41 %* a v celkovej populácii 25 %. Ľudia z MRK sú tak častejšie zamestnaní na kratší pracovný úväzok, no v porovnaní s osobami z celkovej populácie je pre nich tento stav v omnoho menšej miere výsledkom voľby.

Graf 20: Podiel zamestnaných osôb pracujúcich menej ako 30 hodín týždenne z celkového počtu zamestnaných osôb a aký podiel z nich by chcel pracovať viac, ale zatiaľ si nenašiel takú prácu (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Čo sa týka jednotlivých typov zamestnania, najčastejšie uvádzané zamestnania v populácii MRK ako aj u integrovane bývajúcich Rómov boli práce v stavebníctve, vo výrobe, upratovacie a opatrovateľské služby.

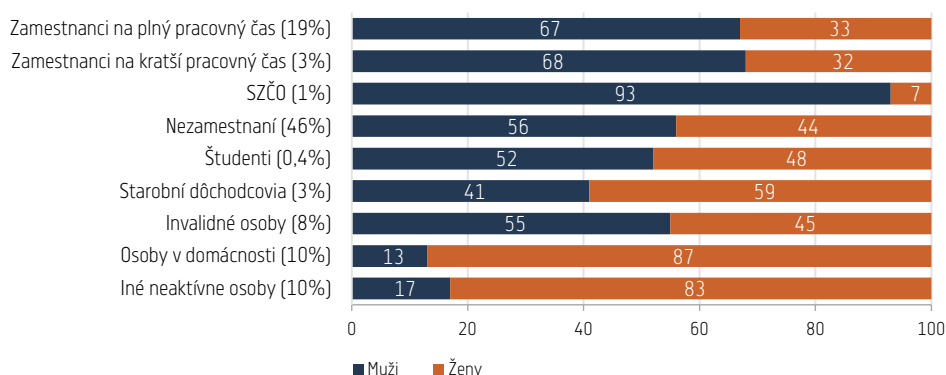
89 Filadelfiová, J., Gerbery, D. (2012).

Rodové rozdiely v rámci zamestnanosti

V rámci jednotlivých ekonomických statusov je možné pozorovať značné rozdiely medzi mužmi a ženami z MRK. Rozdiel v zamestnanosti dosahuje výrazných 17 p. b. Kým z mužov z MRK v produktívnom veku je zamestnaných 31 %, zo žien je to 14 %. V celkovej populácii je tento rozdiel 11 p. b. Ešte vyšší rozdiel je v zamestnanosti u Rómov bývajúcich v integrovanom prostredí, takmer 20 p. b.

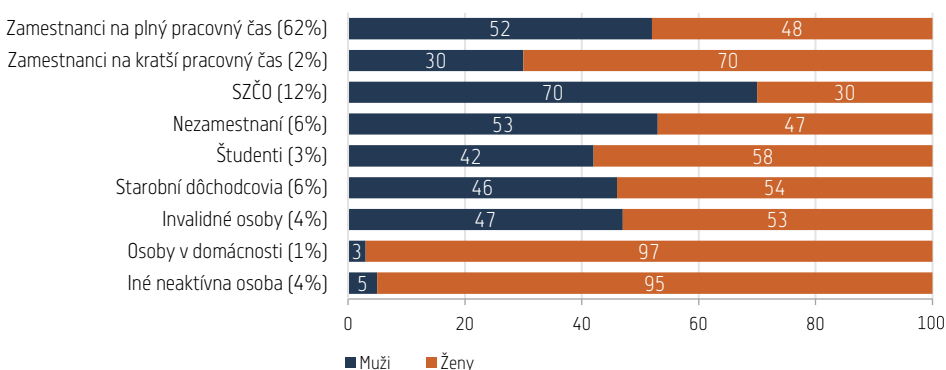
Tieto rozdiely v podieloch zamestnaných mužov a žien z prostredia MRK, sú zrejmé aj z grafu č. 21, kedy je v kategórii „práca na plný pracovný čas“, čo je najčastejší typ zamestnania ako pre ľudí z MRK, tak aj pre bežnú populáciu, zamestnaných dvojnásobne menej žien ako mužov z prostredia MRK, pričom v celkovej populácii (Graf 22) je táto kategória rodovo takmer vyvážená.

Graf 21: Podiel mužov a žien z MRK v produktívnom veku v rámci jednotlivých ekonomických statusov (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Graf 22: Podiel mužov a žien v produktívnom veku v celkovej populácii v rámci jednotlivých ekonomických statusov (v %)

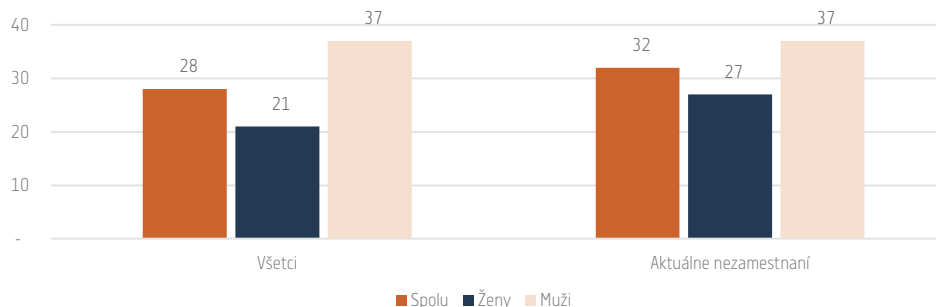

Zdroj: EU SILC 2020

Rodové rozdiely v účasti Rómov na pracovnom trhu vyplývajú predovšetkým z vysokej účasti rómskych žien na starostlivosti o domácnosť ako aj kvôli rodičovskej dovolenke. Najvyšší podiel žien totiž môžeme vidieť v kategóriách „osoba v domácnosti“ a „iná neaktívna osoba“, do ktorých kategórií tieto činnosti patria.⁹⁰ „Osoba v domácnosti“ predstavovala pre ženy z MRK druhú najvyššiu kategóriu ekonomickej aktivity po „nezamestnanosti“ (41 %). Viac ako 17 % opytovaných žien z MRK uviedlo starostlivosť o domácnosť ako svoju hlavnú ekonomickú činnosť (v porovnaní len s 3 % mužov z MRK). Hneď za tým nasledovala „iná neaktívnosť“ (tiež 17 %) a až potom zamestnanosť (spolu 14 %). V prípade rómskych žien z integrovaného prostredia bola starostlivosť o domácnosť s 10 % až na piatom mieste po „zamestnanosti“ (spolu 37 %), „nezamestnanosti“ (24 %), „inej neaktívnosti“ (13 %) a „invalidite“ (10 %).

Výraznejšie rodové disparity možno pozorovať pri otázke, či respondenti niekedy pracovali po dobu aspoň 6 mesiacov (Graf 23). Celkovo pracovalo po dobu aspoň 6 mesiacov 28 % všetkých ľudí z MRK v produktívnom veku a 32 % z tých, ktorí sú aktuálne nezamestnaní.

Graf 23: Podiel osôb z MRK vo veku 20 – 64, ktorí už niekedy pracovali po dobu 6 mesiacov (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Vplyv vzdelania na zamestnanosť

Dosiahnuté vzdelanie má významný vplyv na možnosti uplatnenia sa na trhu práce. Spomedzi krajín EÚ je na Slovensku najvyššia miera nezamestnanosti ľudí s nízkym vzdelaním a zároveň najväčší percentuálny rozdiel medzi nezamestnanosťou ľudí s nízkym vzdelaním (ISCED 0 až 2) a nezamestnanosťou ľudí s vyšším vzdelaním (ISCED 5 až 8)⁹¹.

Podľa Revízie výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením je zamestnanosť absolventov z prostredia MRK nižšia ako zamestnanosť ostatných absolventov aj po zohľadnení dosiahnutého vzdelania.⁹²

Výrazné rozdiely v miere (ne)zamestnanosti potvrdzujú aj údaje zo zisťovania. Podiel zamestnaných spomedzi osôb v produktívnom veku a s nízkym vzdelaním (ISCED 0 až 2) je v MRK 19 %,

90 Ako „osoba v domácnosti“ je označená osoba, ktorá je schopná práce, ale nepracuje, nepripravuje sa na budúce povolanie ani si nehľadá prácu a stará sa o domácnosť a o osoby v domácnosti. Ako „iná neaktívna osoba“ je označená osoba, ktorá žila z iných zdrojov (ako plat alebo dôchodok), napr. osoba na rodičovskej dovolenke alebo osoba poberajúca rodičovský príspevok.

91 Hellebrandt, T. a kol. (2020) (str.111).

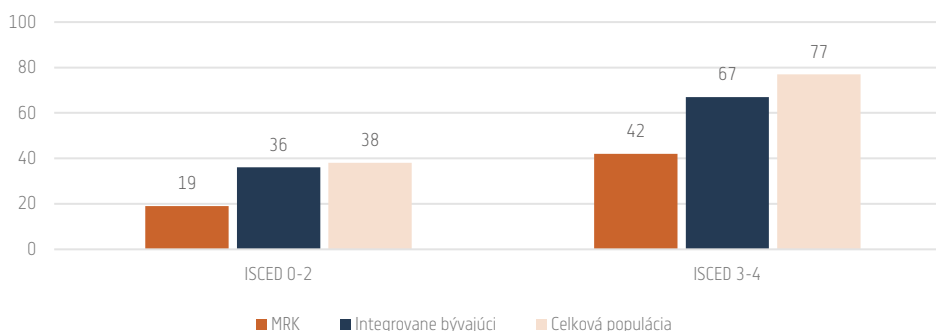
92 Ibid.

v porovnaní s 36 % v prípade integrovane bývajúcich Rómov a 38 % v celkovej populácii (Graf 24). Pri osobách v produktívnom veku a so strednou úrovňou vzdelania (ISCED 3 až 4) je podiel zamestnaných v MRK 42 %, v integrovane bývajúcich domácnostiach 67 % a v celkovej populácii 77 %.⁹³

V prípade oboch vzdelanostných úrovní je tak zamestnanosť ľudí z MRK omnoho nižšia ako zamestnanosť ľudí z integrovane bývajúcich domácností a celkovej populácie, kde sú zistené hodnoty najmä na úrovni ISCED 0-2 podobné. Jedným z hlavných faktorov môže byť vo všeobecnosti väčšia miera priestorového a sociálneho vylúčenia ľudí z MRK, ktorá aj osobám s vyššou úrovňou vzdelania sťažuje situáciu na trhu práce. Zároveň, aj keď s rastúcou úrovňou vzdelania stúpa taktiež zamestnanosť, v prípade ľudí z MRK je tento posun menší (23 p. b.) ako v prípade integrovane bývajúcich Rómov (31 p. b.) alebo celkovej populácie (39 p. b.).

Graf 24: Miera zamestnanosti osôb v produktívnom veku podľa úrovne vzdelania (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Zároveň 88 % všetkých nezamestnaných osôb z MRK má dosiahnuté nízke vzdelanie (ISCED 0 až 2) a 12 % strednú úroveň vzdelania (ISCED 3-4). Pri Rómoch z integrovaného bývania je pomer 75 % k 25 %. Pri porovnaní výsledkov mužov a žien sú rozdiely u MRK minimálne, pri Rómoch z integrovaného prostredia je pomer pri mužoch 72 % k 28 % a pri ženách 79 % k 21 %. V rámci rómskej populácie z integrovaného prostredia dosahujú teda nezamestnané ženy nižšie vzdelanie v porovnaní s nezamestnanými mužmi.

⁹³ Vzorka osôb z MRK aj Rómov z integrovaného prostredia v produktívnom veku a s vyšším vzdelaním (ISCED 5- 8) je príliš nízka a neumožňuje tak porovnanie s celkovou populáciou.

PRÍJMY

Box 1

Celkový disponibilný príjem domácnosti je vypočítaný ako suma zložiek hrubého osobného príjmu všetkých členov domácnosti plus zložky príjmu na úrovni domácnosti (napr. príjem z prenájmu majetku, prijaté transfery od iných domácností) mínus pravidelné dane z majetku, pravidelné platené transfery medzi domácnosťami (napr. výživné, pravidelná peňažná pomoc od iných domácností), daň z príjmu a príspevky na sociálne poistenie.

Ekvivalentná škála sa používa na výpočet ekvivalentnej veľkosti domácnosti. Pre výpočet indikátorov chudoby bola použitá v súlade s metodikou Eurostatu tzv. modifikovaná OECD škála, kde sa používajú koeficienty 1 pre prvého dospelého člena domácnosti, 0,5 pre druhého a každého dospelého člena domácnosti, 0,5 pre 14-ročných a starších a 0,3 pre každé dieťa mladšie ako 14 rokov. Príklad: Ekvivalentná veľkosť domácnosti 2 dospelých a 1 dieťaťa vo veku 3 rokov = 1,8 ($1 + 0,5 + 0,3$)

Ekvivalentný disponibilný príjem sa vypočíta tak, že disponibilný príjem domácnosti sa vydolí ekvivalentnou veľkosťou domácnosti. Tento príjem je potom priradený každému členovi domácnosti.

Nižšia miera oficiálnej zamestnanosti v porovnaní s celkovou populáciou sa v prípade MRK a integrovane bývajúcich Rómov odráža aj na ich príjmoch. Priemerný mesačný čistý príjem domácností z MRK je 617 €, čo je 2,3 krát menej ako 1 406 € v celkovej populácii. V prípade integrovane bývajúcich domácností je to 922 € (Tabuľka 8).

Ak sa pozrieme na ukazovatele, ktoré zohľadňujú aj veľkosť domácností, príjmové rozdiely sú vzhľadom na vyšší priemerný počet osôb v domácnostiach z MRK a integrovane bývajúcich Rómov ešte väčšie. Priemerný ekvivalentný disponibilný príjem za mesiac je v prípade domácností z MRK 2,7 krát nižší ako v celkovej populácii (275 € oproti 744 €); pri integrovane bývajúcich ide o 443 €. Na jednu osobu v domácnosti vychádza v MRK v priemere 172 € na mesiac, čiže zhruba 5,7 € na deň – 3 krát menej ako 17,4 € na osobu na deň v celkovej populácii.

Aj po zohľadnení regionálneho rozmiestnenia MRK a porovnaní ich príjmov s príjmami ľudí z celkovej populácie žijúcich v Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji, sú rozdiely len o niečo málo nižšie. Čistý mesačný príjem domácností v MRK je v priemere 2,1 krát nižší ako priemer v rámci celkovej populácie za tieto 3 kraje spolu; pri čistom príjme na osobu je to o 2,8 krát menej.

V rámci MRK sú takisto prítomné rozdiely vzhľadom na mieru priestorového vylúčenia – na jednu osobu v domácnosti žijúcej v koncentrácii vo vnútri mesta/obce pripadá na deň 7 €, v koncentraciách mimo mesta/obce je to len 4,9 €.

Tabuľka 8: Priemerné príjmy domácností

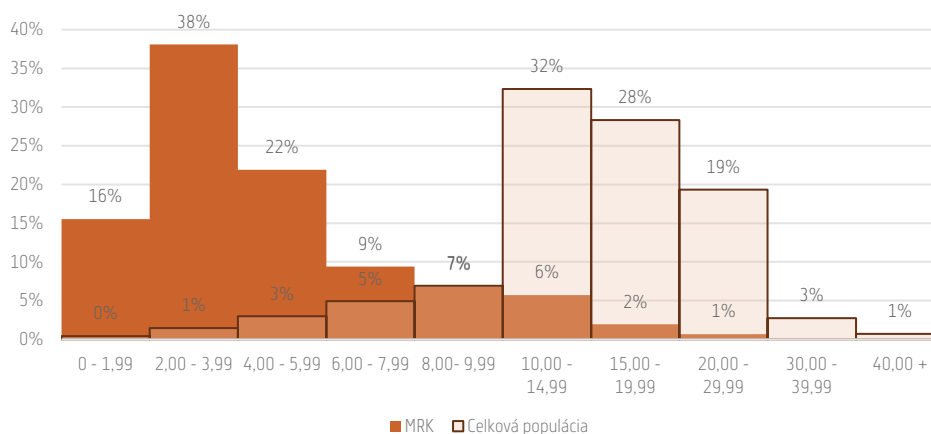
Kategória	Čistý mesačný príjem (v €)	Ekvivalentný disponibilný mesačný príjem (v €)	Čistý príjem na osobu na deň (v €)
MRK (celkovo)	617	275	5,7
Koncentrácie vo vnútri	691	322	7,0
Koncentrácie na okraji	606	265	5,4
Koncentrácie mimo	565	242	4,9
Mimo koncentrácie (obce s rómskou väčšinou)	664	320	6,9
Integrované bývajúci	922	443	9,7
Celková populácia	1 406	744	17,4
Celková populácia (BSK, KSK, PSK)	1 324	687	16,1

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Dôležitým faktorom je aj rozdelenie danej populácie z hľadiska výšky čistého príjmu. To znázorňuje, aký podiel ľudí žije v domácnostiach s čistým príjmom pod alebo nad určitou hranicou. Viac ako polovica (54 %) osôb z MRK žije v domácnostiach s príjmom nižším ako 4 € na osobu na deň, pričom v prípade 16 % osôb z MRK je to menej ako 2 € na osobu na deň (Graf 25). Vzhľadom na to, že príjmy týchto domácností v prepočte nedosahujú ani úroveň životného minima, možno hovoriť o extrémnej príjmovej chudobe, ktorú adekvátne nezmierňuje ani systém sociálnej pomoci. V celkovej populácii žijú pod príjmovou hranicou 4 € na osobu na deň menej ako 2 % ľudí.

83 % osôb v celkovej populácii žije v domácnostiach s čistým príjmom 10 a viac € na osobu na deň; v MRK sa jedná o 9 % ľudí. Tak nízka úroveň príjmov znemožňuje značnej väčšine domácností z MRK výdavky na iné než absolútne základné potreby a v konečnom dôsledku aj zlepšenie ich materiálnej situácie.

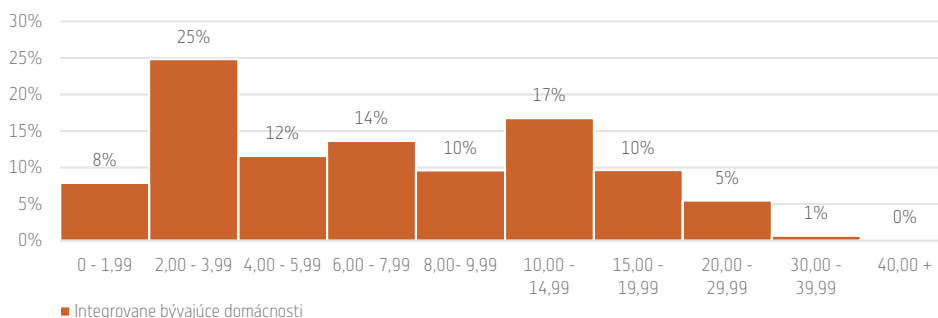
Graf 25: Podiel osôb z MRK a celkovej populácie žijúcich v domácnostiach s daným disponibilným príjmom na osobu na deň v € (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

V prípade integrovane bývajúcich domácností je príjmové rozdelenie rovnomernejšie než v prípade MRK, no pod hranicou 4 € na osobu na deň stále žije tretina ľudí (Graf 26). V domácnostiach s príjmom 10 a viac € na osobu na deň žije takisto tretina ľudí, čo je takmer 4-krát viac ako v MRK, ale 2,5-krát menej ako v celkovej populácii.

Graf 26: Podiel osôb žijúcich v integrovane bývajúcich domácnostiach s daným disponibilným príjmom na osobu na deň v € (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Vplyv zamestnania a vzdelania na výšku príjmov domácnosti

Výška disponibilného príjmu domácnosti v priemere vzrastá s počtom zamestnaných osôb na plný pracovný úväzok v danej domácnosti (Tabuľka 9). Rozdiely sú však vo výške príjmov a miere ich rastu. V porovnaní MRK s celkovou populáciou je v relatívnych číslach najväčší rozdiel v príjmoch práve pri domácnostiach, kde na plný úväzok nepracuje nikto (40 %). Jedným z dôvodov je aj fakt, že zatiaľ čo v MRK ide v tomto prípade zväčša o domácnosti pozostávajúce z nezamestnaných alebo neaktívnych osôb v produktívnom veku, v celkovej populácii sú to najmä domácnosti dôchodcov, ktorých dôchodky prevyšujú sociálne príjmy ľudí z MRK.

Rozdiely medzi MRK a celkovou populáciou sú, síce v menšej miere, aj pri domácnostiach so zamestnanými osobami, no znižujú sa s rastúcim počtom pracujúcich osôb - 31 % rozdiel pri domácnostiach s jedným, 28 % pri domácnostiach s dvoma a 20 % pri domácnostiach s 3 a viac zamestnanými. Domácnosti z MRK, kde pracujú 2 alebo viac osôb však tvoria iba 7 % z celkového počtu domácností, zatiaľ čo v celkovej populácii ide o 45 %.

Integrované býajúce domácnosti je možné z hľadiska podobnosti priemerných príjmov rozdeliť na 2 skupiny. Príjmy domácností bez zamestnaných osôb alebo s 1 zamestnanou osobou na plný úväzok sú porovnateľné s príjmami domácností z MRK, pričom zaostávajú za príjmami v celkovej populácii. Opačne je tomu v prípade príjmov integrovane bývajúcich domácností s 2 alebo 3 a viac zamestnanými osobami, ktoré sú podobnejšie príjmom domácností v celkovej populácii ako v MRK.

S rastúcim počtom zamestnaných osôb na plný úväzok sa tak príjmy domácností z MRK a integrovane bývajúcich Rómov približujú príjmom domácností v celkovej populácii. V oboch prípadoch je však v značnej väčšine domácností (92 % v MRK a 76 % pri integrovane bývajúcich) maximálne 1 takáto osoba a práve pri tomto type domácností sú rozdiely v príjmoch v porovnaní s celkovou populáciou najväčšie.

Tabuľka 9: Podiel domácností podľa počtu osôb zamestnaných na plný úväzok a ich priemerný disponibilný (čistý) príjem

		Žiadna	1 osoba	2 osoby	3 a viac osôb
MRK	Podiel domácností	68 %	24 %	6 %	1 %
	Priemerný čistý príjem	454 €	832 €	1 218 €	2 011 €
Integrované bývajúcí	Podiel domácností	41 %	35 %	17 %	6 %
	Priemerný čistý príjem	466 €	855 €	1 588 €	2 578 €
Celková populácia	Podiel domácností	28 %	28 %	32 %	13 %
	Priemerný čistý príjem	760 €	1 209 €	1 700 €	2 506 €

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Údaje z oboch zisťovaní naznačujú, že výška disponibilného príjmu domácnosti pozitívne koreluje s dosiahnutou úrovňou vzdelania aspoň jedného z jej členov (Tabuľka 10). V MRK majú najnižšie disponibilné príjmy domácnosti, v ktorých je najvyššie dosiahnuté vzdelanie ich dospelých členov špeciálna ZŠ (1. alebo 2. stupeň). Priemerný príjem domácností postupne rastie so zvyšujúcou sa úrovňou dokončeného vzdelania aspoň jedného člena. Rovnako je tomu aj v celkovej populácii.

Tabuľka 10: Podiel domácností podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania ich členov (aspoň jedného) a priemerný disponibilný príjem týchto domácností

		Špeciálna ZŠ	ZŠ výučného listu	Bez	Výučný list	Maturita	VŠ
MRK	Podiel domácností	8 %	63 %	3 %	19 %	4 %	1 %
	Priemerný čistý príjem	508 €	537 €	634 €	715 €	1 185 €	1 729 €
Integrované bývajúcí	Podiel domácností	6 %	44 %	2 %	26 %	21 %	1 %
	Priemerný čistý príjem	495 €	686 €	1 111 €	1 110 €	1 277 €	1 146 €
Celková populácia	Podiel domácností	-	5 %	0,4 %	16 %	43 %	36 %
	Priemerný čistý príjem	-	588 €	715 €	1 030 €	1 372 €	1 725 €

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Pri porovnaní MRK s celkovou populáciou sú najmenšie príjmové rozdiely (9 %) pri domácnostiach, kde majú členovia dokončenú najvyššiu ZŠ (1. alebo 2. stupeň) - týchto domácností je však v celkovej populácii 5 %, zatiaľ čo v MRK predstavujú takmer dve tretiny (63 %). Príjmové rozdiely sú najväčšie pri domácnostiach, kde je najvyššie vzdelanie ukončené výučným listom (31 % rozdiel) a následne zanikajú pri vysokoškolsky vzdelaných. Tu je zasa pomer domácností obrátený - v 36 % domácností v celkovej populácii je aspoň jedna osoba s ukončeným vysokoškolským vzdelaním oproti 1 % v MRK.

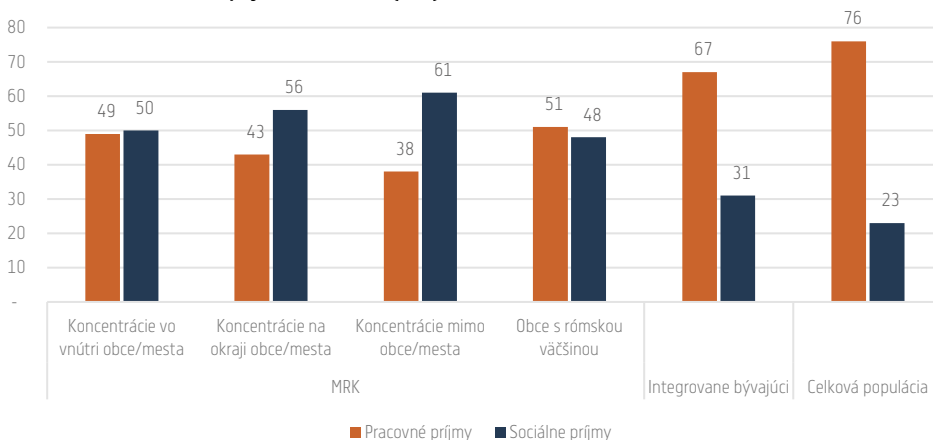
Integrované bývajúcce domácnosti majú pri nižšej úrovni vzdelania (ZŠ, výučný list) v priemere vyššie príjmy aj ako ekvivalentné domácnosti v celkovej populácii. Opačne je tomu pri vyššej úrovni vzdelania (maturita, VŠ), kde sú zároveň domácnosti z celkovej populácie viac zastúpené - 79 % má aspoň 1 člena s maturitným či vysokoškolským vzdelaním, oproti 22 % z integrované bývajúcich domácností.

Tieto zistenia poukazujú jednak na dôležitosť úlohy vzdelávania pri zlepšovaní materiálnej situácie (nielen) ľudí z MRK, no zároveň aj na príjmovú nerovnosť súvisiacu so vzdelanostnou úrovňou. V MRK ako aj v celkovej populácii majú domácnosti, v ktorých má aspoň jeden člen maturitné vzdelanie, viac než dvojnásobne vyššie príjmy ako domácnosti s osobami s ukončenou maximálne ZŠ; v porovnaní s domácnosťami s vysokoškolsky vzdelanými je tento rozdiel trojnásobný. Zároveň sú príjmy domácností s osobami so ZŠ vzdelaním objektívne nízke - v MRK je až 89 % z týchto domácností pod príjmovou hranicou chudoby; v celkovej populácii ide o 47 %.

Zloženie príjmov

Z celkového hrubého príjmu všetkých domácností MRK tvoria pracovné príjmy 44 %; zvyšných 55 % predstavujú sociálne príjmy a menej ako 1 % tvoria iné príjmy. Podiel príjmov z práce je zároveň nepriamo úmerný miere priestorového vylúčenia – zatiaľ čo pri domácnostiach MRK žijúcich mimo koncentrácií (v obciach s rómskou väčšinou) tvoria viac ako polovicu hrubých príjmov (51 %), pri domácnostiach v koncentráciách mimo obcí/miest je to 38 % (Graf 27). V rámci integrovane bývajúcich domácností je pomer pracovných a sociálnych príjmov 67 % ku 31 % a v celkovej populácii 76 % ku 23 %.

Graf 27: Zloženie hrubého príjmu domácností (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Výrazné rozdiely v podiele pracovných príjmov sú aj z hľadiska typu domácností (Tabuľka 11). Z domácností bez závislých detí je podiel príjmov z práce v MRK aj v celkovej populácii najvyšší v domácnostiach s dvoma dospelými mladšími ako 65 rokov (62 %, resp. 88 %) a naopak najnižší v domácnostiach s dvoma dospelými, kde je aspoň jeden starší ako 65 rokov (9 % a 23 %). Z domácností so závislými deťmi majú v MRK aj v celkovej populácii pracovné príjmy najvyššie zastúpenie v domácnostiach s 2 dospelými a 1 dieťaťom (55 % a 90 %) a najnižšie pri domácnostiach tvorených 1 dospelým a 1 alebo viac deťmi (23 % a 77 %).

V porovnaní s celkovou populáciou klesá podiel pracovných príjmov v domácnostiach z MRK omnoho výraznejšie s každým ďalším dieťaťom. Takisto vo väčšej miere závisí od počtu dospelých – kým rozdiel v tomto podiele medzi domácnosťou 2 dospelých s 1 dieťaťom a do-

mácnosťou 1 dospelého s aspoň 1 dieťaťom je v celkovej populácii 13 p. b., v MRK je to až 32 p. b.

Zároveň je spomedzi všetkých typov domácností práve pri domácnostiach s jedným rodičom najväčší rozdiel medzi MRK a celkovou populáciou (55 p. b.). Jedným z dôvodov môže byť vyššie zastúpenie domácností s jedným rodičom a s deťmi vo veku 0 až 6 rokov v MRK, kde tvoria viac než polovicu (55 %) zo všetkých domácností s 1 rodičom; v celkovej populácii je to 24 %. Keďže jasle sú vo všeobecnosti nedostupné a miera navštevovania MŠ je v MRK omnoho nižšia ako v celkovej populácii, rodičia samozivitelia majú výrazne obmedzené možnosti sa zamestnať.

Tabuľka 11: Podiel pracovných príjmov na hrubom príjme podľa typu domácnosti

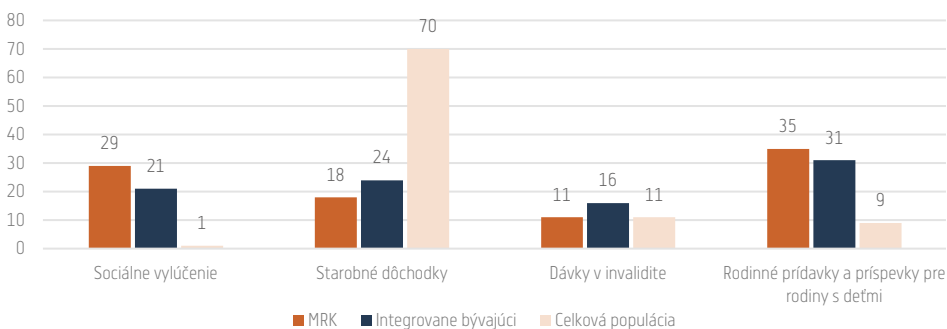
Typ domácnosti		MRK	Celková populácia
Domácnosti bez závislých detí	1 osoba	20 %	50 %
	2 osoby, obe mladšie ako 65 r.	62 %	88 %
	2 osoby, aspoň jedna staršia ako 65 r.	9 %	23 %
	ostatné domácnosti	55 %	81 %
Domácnosti so závislými deťmi	1 dospelý a najmenej 1 dieťa	23 %	77 %
	2 dospelí s 1 dieťaťom	55 %	90 %
	2 dospelí s 2 deťmi	49 %	90 %
	2 dospelí s 3 alebo viac deťmi	38 %	85 %
	ostatné domácnosti	47 %	80 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Čo sa týka sociálnych príjmov, ich zloženie odzrkadľuje jednak vekovú štruktúru, jednak socio-ekonomickú situáciu daných skupín. Najväčšiu časť (35 %) sociálnych príjmov domácností z MRK tvoria príspevky pre rodiny s deťmi a rodinné prídavky, nasledované dávkami súvisiacimi so sociálnym vylúčením⁹⁴ (29 %) a starobnými dôchodkami (18 %) (Graf 28). V prípade integrovane bývajúcich domácností mali najväčší podiel na sociálnych príjmoch takisto rodinné príspevky a prídavky (31 %), aj keď v nižšej miere ako v MRK. Druhou položkou boli starobné dôchodky (24 %) a treťou dávkou súvisiace so sociálnym vylúčením (21 %). V celkovej populácii dominujú starobné dôchodky (70 %), nasledované dávkami v invalidite (11 %) a rodinnými príspevkami a prídavkami (9 %).

94 Primárne sa jedná o pomoc domácnostiam v hmotnej núdzi.

Graf 28: Zastúpenie jednotlivých zložiek sociálnych príjmov domácností⁹⁵(v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Príjmy jednotlivcov zo zamestnania

Okrem príjmov domácností sa obe zisťovania zameriavali aj na príjmy jednotlivcov. Avšak kým v EU SILC_MRK respondenti uvádzali odhadovaný čistý príjem zo zamestnania, v bežnom EU SILC to bol príjem v hrubom. Tento fakt neumožňuje spoľahlivé porovnávanie výšky miezd.

V období 1 roka pred zisťovaním malo príjem zo zamestnania⁹⁶ 24 % osôb z MRK vo veku 20 až 64 rokov. Priemerná výška tohto príjmu za mesiac bola 590 € v čistom (Graf 29). Spomedzi integrovane bývajúcich Rómov malo v rámci rovnakej vekovej kategórie príjem zo zamestnania 46 % osôb, s priemernou výškou 693 € v čistom. V celkovej populácii išlo o 76 % osôb a priemerná výška príjmu bola 974 € v hrubom. Minimálna mzda v roku 2020 bola 580 €.⁹⁷

Podobne ako v miere zamestnanosti (časť zamestnanosť), sú aj v priemernej výške príjmov zo zamestnania v rámci jednotlivých skupín prítomné rozdiely medzi mužmi a ženami. V tomto prípade je však medzera väčšia v celkovej populácii, ako v MRK. Zatiaľ čo v MRK zarábajú ženy v produktívnom veku o 13 % menej ako muži, v celkovej populácii je ich príjem zo zamestnania o 21 % nižší. V integrovane bývajúcich domácnostiach je tento rozdiel 18 %.

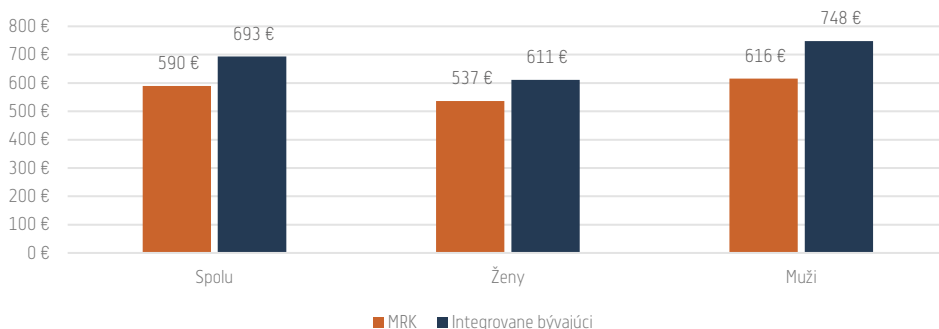
95 Pre lepšiu prehľadnosť boli z grafu vynechané dávky, ktoré dohromady tvoria menej ako 10 % sociálnych príjmov vo všetkých skupinách - dávky pre pozostalých, dávky v nezamestnanosti a nemocenské dávky.

96 Jedná sa o príjem z úväzku na plný a skrátený pracovný čas. Príjmy z podnikania, dohôd ani príležitostných prác tu nie sú zarátané.

97 V roku 2020 bola minimálna mzda 580 €. Zdroj: Šutyová, Z. (2019) Minimálna mzda v roku 2020 – tabuľka. Dostupné [tu](#).

Graf 29: Priemerný čistý mesačný príjem zo zamestnania v období 1 roka pred zisťovaním

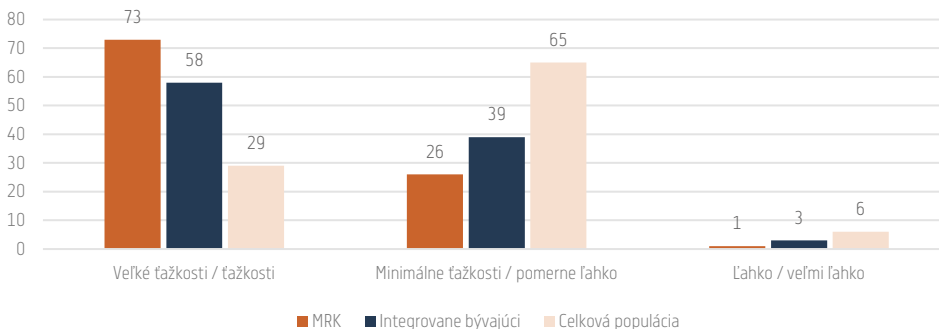

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Úhrada nevyhnutných a neočakávaných výdavkov

Rozdiely vo výške príjmov sa prejavujú aj na hodnotení finančnej situácie domácnosti samotnými respondentmi. Takmer tri štvrtiny (73 %) osôb z MRK žijú v domácnostiach, ktoré majú ťažkosti alebo veľké ťažkosti s uhrádzaním nevyhnutných mesačných výdavkov (na stravu, bývanie a pod.) (Graf 30). Medzi integrované bývajúcimi domácnosťami ide o 58 % a v celkovej populácii o 29 % ľudí. Väčšina osôb v celkovej populácii (65 %) žije v domácnostiach, ktoré majú len mierne ťažkosti s platením nevyhnutných výdavkov, alebo ich uhrádzajú pomerne ľahko. V MRK sa jedná o 26 % ľudí.

Graf 30: Podiel osôb žijúcich v domácnostiach podľa schopnosti uhrádzať nevyhnutné výdavky (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

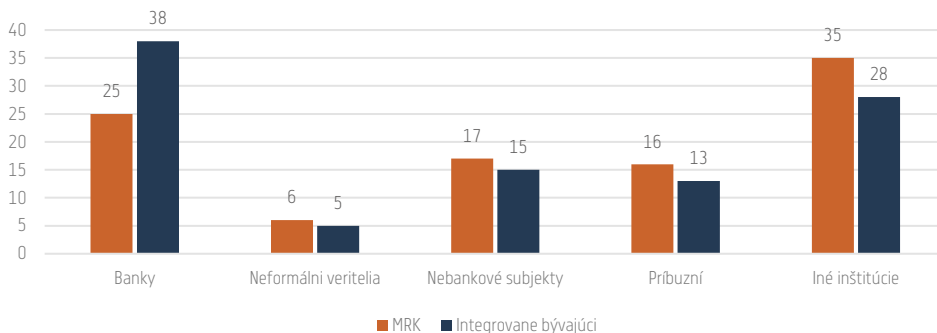
Čo sa týka schopnosti uhradiť neočakávané výdavky vo výške 370 € z vlastných zdrojov, iba 10 % ľudí z MRK žije v domácnostiach, ktoré by si to vedeli dovoliť. V prípade integrované bývajúcich Rómov je to 30 % a v celkovej populácii 74 % osôb.

Dlhy, pôžičky a exekúcie⁹⁸

V dobe zisťovania dlžilo nejakú čiastku (nerátajúc hypotéky), či už formálnym alebo neformálnym veriteľom, 48 % domácností z MRK. Priemerná výška dlhu bola 2 903 €. V prípade integrovane bývajúcich domácností bol tento podiel rovnako 48 %, avšak priemerná dlžná čiastka bola značne vyššia (4 035 €). V celkovej populácii 16 % domácností uviedlo, že spláca nejaký typ pôžičky (s výnimkou hypotéky), výška dlhu sa však nezisťovala.

Pri domácnostiach z MRK bola v priemere najväčšia časť (35 %) dlhovaná tzv. iným inštitúciám (poisťovniam, obecnému alebo daňovému úradu, vodárňam, elektrárňam a pod.); 25 % bolo dlhovaných bankám a 17 % nebankovým subjektom (Graf 31). Medzi integrovane bývajúcimi domácnosťami s dlhmi bola v priemere najväčšia časť dlhovaná bankám (38 %), nasledovali iné inštitúcie (28 %) a nebankové subjekty (15 %). V MRK tak domácnosti vo väčšej miere dlhujú za poskytovanie rôznych služieb, kým integrovane domácnosti zasa splácajú pôžičky.

Graf 31: Časť dlhu dlhovaná danému veriteľovi (priemer za domácnosti s dlhom) (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Porovnanie s celkovou populáciou je možné pri otázke týkajúcej sa oficiálnych pôžičiek, ktorá bola použitá v oboch zisťovaniach. Kým v MRK v dobe zisťovania splácalo nejakú formu pôžičky (s výnimkou hypotéky) 24 % domácností, v celkovej populácii to bolo 16 %. Z integrovane bývajúcich išlo o tretinu domácností. Rozdiely boli aj vo vnímanej miere finančnej záťaže, ktoré tieto splátky pre domácnosť predstavujú. Ako „veľmi zaťažujúce“ ich označilo 48 % domácností z MRK oproti 40 % v celkovej populácii, a až 58 % z integrovane bývajúcich domácností. V celkovej populácii si tak požičiava menšia časť domácností a zároveň ich splátky zaťažujú menej, ako v prípade domácností z MRK a integrovane bývajúcich Rómov.

Zdroje pôžičiek

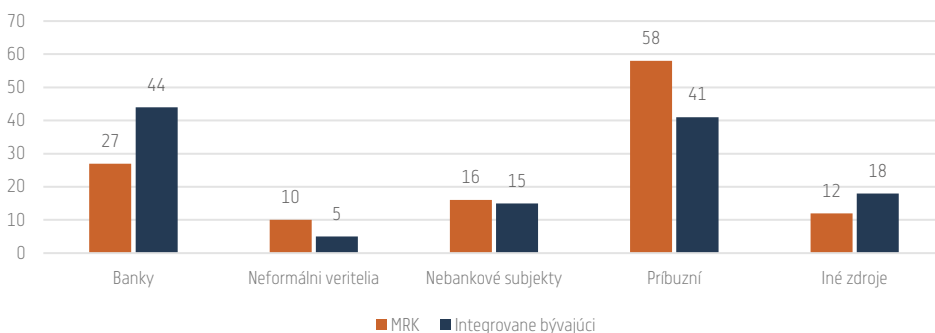
Podiely domácností, ktoré si vo všeobecnosti požičiavajú peniaze, sú v MRK a medzi integrovane bývajúcimi domácnosťami podobné (62 % resp. 60 %). Rozdiely sú však z hľadiska zdrojov týchto pôžičiek. Zatiaľ čo v MRK si domácnosti najčastejšie požičiavajú od príbuzných (58 % z domácností, ktoré si zvyknú požičiavať), za ktorými nasledujú banky (27 %), pri integrovane bývajúcich domácnostiach je to opačne – najviac domácností si požičiava od bánk (44 %) a o niečo nižší podiel

98 V bežnom zisťovaní EU SILC 2020 neboli niektoré otázky súvisiace s touto témou použité, preto sú v daných prípadoch uvedené údaje iba za MRK a integrovane bývajúce domácnosti.

od príbuzných (41 %) (Graf 32).

Aj vzhľadom na nižšie príjmy a väčšiu mieru sociálneho vylúčenia sú tak formálne bankové pôžičky pre väčšinu domácností z MRK nedostupné. Zároveň sú v prípade núdze okrem príbuzných odkázaní vo všeobecnosti na nevýhodnejšie zdroje. Od neformálnych veriteľov si požičiava 10 % požičiavajúcich si domácností z MRK, v porovnaní s 5 % z integrovane bývajúcich domácností; pričom od nebankových subjektov si požičiava 16 % domácností z MRK a 15 % z integrovane bývajúcich domácností, ktoré si zvyknú požičiavať.

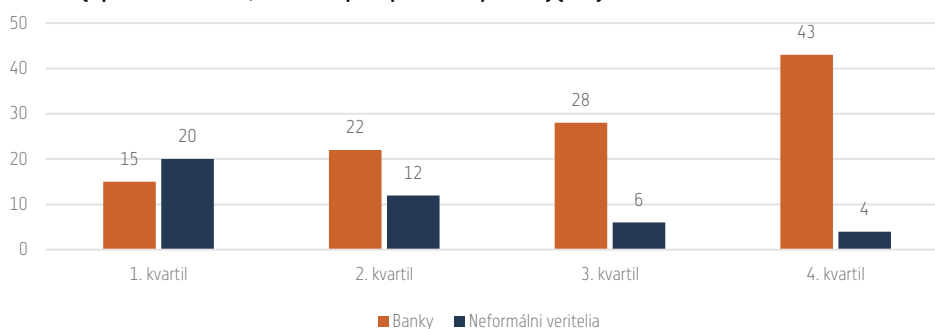
Graf 32: Podiel domácností využívajúcich daný zdroj pôžičky (z počtu domácností, ktoré si zvyknú požičiavať peniaze) (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

To, že neformálni veritelia sú častým zdrojom pôžičiek práve najchudobnejších domácností, potvrdzuje aj fakt, že zatiaľ čo spomedzi najbohatších domácností⁹⁹ z MRK si od nich vo všeobecnosti požičiavajú peniaze 4 %, pri najchudobnejších domácnostiach¹⁰⁰ je tento podiel 5-krát vyšší (20 %) (Graf 33). Opačne je tomu v prípade bánk, od ktorých si požičiava 43 % z najbohatších oproti 15 % najchudobnejších domácností. Príjmové rozdiely sa tak výrazne odrážajú v zastúpení jednotlivých zdrojov pôžičiek.

Graf 33: Podiel domácností z MRK v danom príjmovom kvartile, ktorých zdrojom pôžičiek sú banky alebo neformálni veritelia (z počtu domácností, ktoré si zvyknú požičiavať peniaze) (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

99 Horných 25 % domácností s najvyššími príjmami, resp. 4. príjmový kvartil.

100 Spodných 25 % domácností s najnižšími príjmami, resp. 1. príjmový kvartil.

Dôvody požičiavania si

Domácnosti, ktoré si v období 1 roka pred zisťovaním požičali peniaze (36 % domácností z MRK a 41 % z integrovane bývajúcich), uvádzali aj účel týchto pôžičiek (Tabuľka 12). Najčastejším dôvodom v MRK bol nedostatok peňazí na chod domácnosti/základné potreby (jedlo, ošatenie či energie) – jednalo sa o 69 % domácností; na druhom mieste boli zhodne po 16 % pôžičky súvisiace so zariadením bývania (okrem hypoték) a splácanie iného dlhu. V prípade integrovane bývajúcich domácností takisto prevažovali pôžičky na zabezpečenie základných potrieb (50 %), aj keď nie až do takej miery ako v MRK. Naopak, v porovnaní s MRK bol omnoho väčší podiel domácností, ktorých pôžička súvisela s bývaním.

Domácnosti, ktoré si v poslednom roku pred zisťovaním požičali peniaze na zabezpečenie základných potrieb, tvoria štvrtinu z celkového počtu domácností z MRK a pätinu z integrovane bývajúcich domácností. Ich situácia je príkladom začarovaného kruhu chudoby – na to, aby mohli uhradiť esenciálne výdavky, si musia požičať, no práve ich nízke príjmy ich robia odkázaných na nevýhodné pôžičky od nebankových subjektov alebo neformálnych zdrojov. To môže v konečnom dôsledku vyústiť do ešte väčších dlhov.

Tabuľka 12: Podiel domácností, ktoré si požičali peniaze, podľa druhu účelu/potreby (v %) ¹⁰¹

Účel	MRK	Integrovane bývajúci
Nedostatok peňazí na chod domácnosti	69 %	50 %
Splatenie iného dlhu/nedoplatku	16 %	12 %
Vybavenie v domácnosti (domáce spotrebiče, malé opravy, ..)	16 %	31 %
Nákup stavebného materiálu	8 %	5 %
Platby za zdravotnú starostlivosť	4 %	1 %
Nákup vozidla	2 %	7 %
Vzdelávanie a starostlivosť o deti	1 %	0 %
Hypotéka/iný úver na kúpu alebo významnejšiu zmenu bývania	1 %	6 %
Dovolenka/volný čas	0 %	1 %

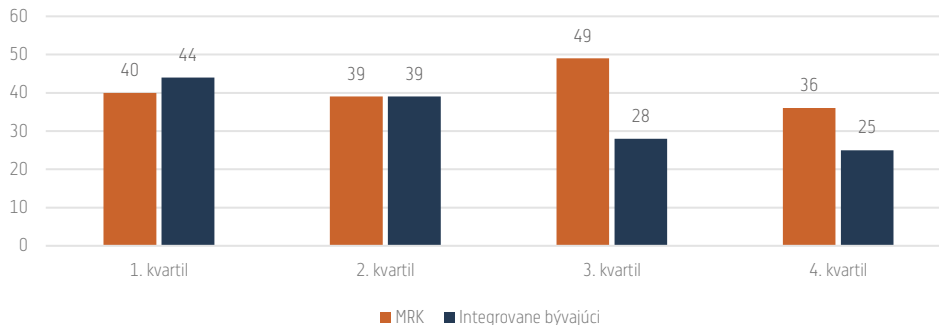
Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Exekúcie

41 % domácností z MRK už niekedy čelilo exekúcii, 23 % viac ako raz. Spomedzi integrovane bývajúcich domácností sa jedná o viac než tretinu (34 %), pričom viac než raz čelilo exekúcii 16 %. Kým v MRK bol daný podiel naprieč príjmovými vrstvami podobný (v spodnom kvartile išlo o 40 % a v hornom kvartile o 36 % domácností), v prípade integrovane bývajúcich domácností boli tieto rozdiely výraznejšie – z najchudobnejších domácností malo už niekedy exekúciu 44 % domácností, z najbohatších 25 % (Graf 34).

101 Podiel je počítaný z počtu domácností, ktoré si v období 1 roka pred zisťovaním požičali peniaze. Keďže domácnosti mohli uviesť viacero dôvodov, percentuálne súčty prevyšujú 100 %.

Graf 34: Podiel domácností v danom príjmovom kvartile, ktoré už niekedy čelili exekúcii (v %)

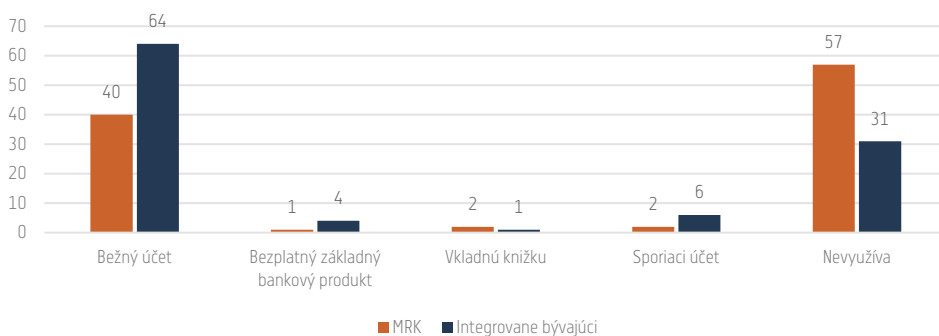

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Využívanie bankových produktov

Jedným z ukazovateľov integrácie vo finančnej oblasti, ktorý zároveň reflektuje príjmové možnosti domácností, je využívanie bankových produktov. V domácnostiach MRK je jednoznačne najčastejšie využívaný bežný účet (40 %); ani jeden z ďalších produktov nevyužívajú viac ako 2 % (Graf 35). V 57 % domácností MRK ich členovia nevyužívajú žiadny bankový produkt. V prípade integrovane bývajúcich domácností využívajú bežný účet takmer v dvoch tretinách (64 %), pričom v ďalších 6 % majú sporiace účty. Žiadne bankové produkty nevyužíva 31 % integrovane bývajúcich domácností.

Graf 35: Podiel domácností podľa využívania bankových produktov¹⁰²

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

¹⁰² Domácnosti mohli uviesť viacero bankových produktov, preto výsledné súčty prevyšujú 100 %.

CHUDOBA A SOCIÁLNE VYLÚČENIE

Box 2 - Indikátory sociálneho vylúčenia

Na meranie pokroku v rámci znižovania chudoby a sociálneho vylúčenia používa Eurostat súbor ukazovateľov, ktoré sa zameriavajú na príjmovú chudobu, materiálnu depriváciu a vylúčenie z trhu práce.

Základný indikátor riziko chudoby alebo sociálneho vylúčenia (AROPE) je tvorený kombináciou troch nasledujúcich indikátorov, pričom domácnosti, ktoré charakterizuje aspoň jeden z týchto problémov, sú považované za domácnosti ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením:

Miera rizika chudoby sa vzťahuje na osoby žijúce v domácnostiach, ktorých ekvivalentný disponibilný príjem je pod národnou hranicou rizika chudoby. Tá je stanovená na 60% mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu, teda ročných príjmov domácnosti po sociálnych transferoch. Pri výpočte, či osoba žije pod hranicou rizika chudoby sa berie do úvahy ekvivalentná veľkosť domácnosti - tzv. modifikovaná OECD škála: váha „1“ pre prvú osobu v domácnosti vo veku 14 rokov a viac; váha „0,5“ pre každú ďalšiu osobu v domácnosti vo veku 14 rokov a viac, váha „0,3“ pre každú ďalšiu osobu v domácnosti vo veku menej ako 14 rokov.

Miera závažnej materiálnej deprivácie vyjadruje podiel populácie (v percentách), ktorá čelí vynútenému nedostatku v aspoň štyroch z celkovo deviatich depriváčnych položiek z dimenzie finančnej záťaže a vlastníctva predmetov dlhodobej spotreby. Vo výpočte indikátora sa berú do úvahy tieto depriváčne položky:

- nedoplatky spojené s hypotékou alebo nájomným, úhradou za energie alebo splácaním nákupov na splátky a iných pôžičiek,
- schopnosť dovoliť si ísť raz za rok na jeden týždeň dovolenky mimo domu,
- schopnosť dovoliť si jesť jedlo s mäsom, kuraťom, rybou (alebo vegetariánskou obdobou) každý druhý deň,
- schopnosť čeliť neočakávaným výdavkom vo výške sumy stanovenej ako mesačná národná hranica rizika chudoby za obdobie predchádzajúceho roka (370 €),
- domácnosť si nemôže dovoliť telefón (vrátane mobilného telefónu),
- domácnosť si nemôže dovoliť farebný televízor,
- domácnosť si nemôže dovoliť práčku,
- domácnosť si nemôže dovoliť automobil,
- schopnosť domácnosti finančne si dovoliť udržiavať doma primerané teplo.

Miera veľmi nízkej pracovnej intenzity vyjadruje podiel osôb, ktoré žijú v domácnostiach s veľmi nízkou pracovnou intenzitou, t. j. odpracovali menej ako pätinu z celoročného pracovného potenciálu jej členov. Pracovná intenzita domácnosti teda predstavuje pomer medzi počtom mesiacov, ktoré všetci členovia domácnosti v pracovnom veku (t. j. osoby vo veku 18-59 rokov, s vylúčením osôb, ktoré sú študentmi vo veku 18-24 rokov) odpracovali počas predmetného roka a celkovým počtom mesiacov, ktoré by mohli byť teoreticky odpracované týmito členmi domácnosti.

Zdroj: Vlačuha, R., Kováčová, Y. (2021) EU SILC 2020 - Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia.

Dôsledkom nízkej zamestnanosti a z toho vyplývajúcich nízkych príjmov (aj tých zo zamestnania) domácností z MRK je v praxi omnoho väčšie riziko prepadu do chudoby a nevyhovujúcej materiálnej situácie - v mnohých rodinách z MRK absentujú položky základného vybavenia, ktoré sú v rámci celkovej populácie považované za minimálny štandard. Stav dlhodobej materiálnej deprivácie má negatívny vplyv na fyzické aj psychické zdravie ľudí žijúcich v týchto domácnostiach, pričom im zároveň znemožňuje sa z tejto situácie vymaniť.

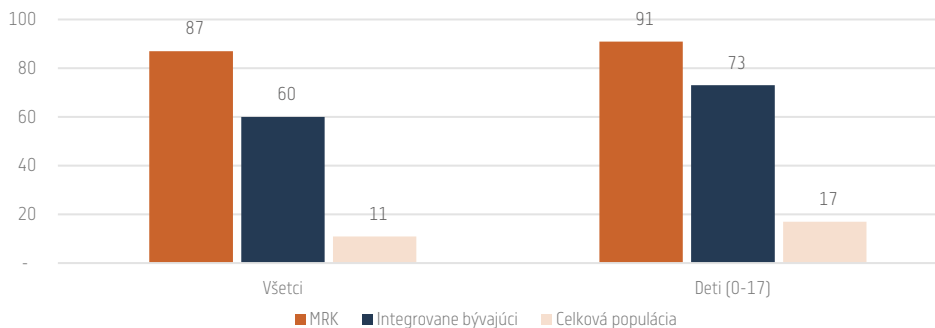
Miera rizika chudoby

Na rok 2020 bol medián národného ekvivalentného disponibilného príjmu, z ktorého sa počíta hranica rizika chudoby, stanovený na 8 703 €. Táto hranica v roku 2020 teda predstavovala pre jednočlennú domácnosť sumu 5 222 €, čo je približne 435 € na mesiac. V podmienkach príjmovej chudoby v roku 2020 žilo na Slovensku 11 % osôb.

Zisťovanie EU SILC_MRK potvrdilo výrazné rozdiely medzi podielom osôb žijúcich pod hranicou rizika chudoby medzi ľuďmi z prostredia MRK v porovnaní s celkovou populáciou Slovenska. Pod touto hranicou žije až 87 % osôb z MRK a 60 % Rómov z integrovaného prostredia (Graf 36). Podiel osôb z MRK, ktoré žijú pod hranicou chudoby je dokonca o 2 p. b. vyšší ako pri predchádzajúcom zisťovaní v roku 2018 (85 %), čo môže byť spôsobené ekonomickou krízou súvisiacou s pandémiou COVID-19.

Deti (osoby vo veku 0 - 17 rokov) tvoria v celkovej populácii ako aj v MRK najzraniteľnejšiu vekovú skupinu. Dôvodom je ich vysoká závislosť od postavenia ich rodičov na trhu práce, ktorá je najmä v MRK spojená s obmedzeným prístupom k službám a nízkymi príjmami.¹⁰³ Kým v celkovej populácii bola miera rizika chudoby detí na úrovni 17 %, u detí z MRK to bolo až 91 % (73 % u integrovaných bývajúcich domácností).

Graf 36: Podiel jednotlivcov pod hranicou rizika chudoby (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Z hľadiska typu domácností sú najviac ohrozené chudobou domácnosti s jedným dospelým a minimálne jedným závislým dieťaťom (96 %), ako aj viacdetné domácnosti s dvoma dospelými a minimálne tromi závislými deťmi (95 %). Naopak najmenej sú ohrozené domácnosti s dvomi

103 Vlačuha, R., Kováčová, Y. (2021) EU SILC 2020 - Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia. Dostupné [tu](#).

dospelými a jedným závislým dieťaťom (73 %). Z hľadiska veľkosti sú najohrozenejšie rodiny so 6 a viac členmi (93 %), a najmenej ohrozenými sú trojčlenné (75 %) a jednočlenné domácnosti (77 %).

Z hľadiska počtu závislých detí sú najmenej ohrozené domácnosti s jedným dieťaťom (74 %), pričom od tretieho dieťaťa ohrozenosť výrazne rastie s každým ďalším dieťaťom (87% pri troch závislých deťoch, 92 % pri štyroch a 98 % pri piatich a viac deťoch). Čím viac detí domácnosť teda má, tým je miera ohrozenia chudobou vyššia. Podobný trend je aj v celkovej populácii, kde najmenej ohrozené sú domácnosti bez závislých detí (8 %) a naopak najviac ohrozené chudobou sú domácnosti s 5 a viac deťmi (58 %).

Rozdiely medzi rovnakými typmi domácností v MRK a v celkovej populácii poukazujú na existenciu výrazných nerovností v životných podmienkach. Vysoká miera ohrozenia chudobou domácností so závislými deťmi v MRK, ktorá sa pri jednorodičovských domácnostiach či domácnostiach s 5 a viac deťmi blíži 100 %, je ďalším dôkazom závažnosti situácie.

Podiel žien ohrozených rizikom chudoby bol v MRK približne rovnaký ako u mužov. Rodová disparita sa najvýraznejšie prejavila vo vekovej kategórii 65 roční a starší. V tejto vekovej skupine boli muži častejšie vystavení riziku chudoby ako ženy (80 % u mužov k 74 % u žien). To je v protiklade s výsledkami EU SILC v celkovej populácii, kde napriek tomu, že sa v tejto vekovej skupine tiež prejavili najväčšie rodové disparity, boli práve ženy častejšie vystavené riziku chudoby (11 % u žien k 9,5 % u mužov). Výraznejšie rodové rozdiely v neprospech žien sa v rámci MRK prejavili len vo vekovej kategórii 25 - 49 ročných. V tejto kategórii boli ženy ohrozené rizikom chudoby vo väčšej miere (87 % u žien k 84 % u mužov).

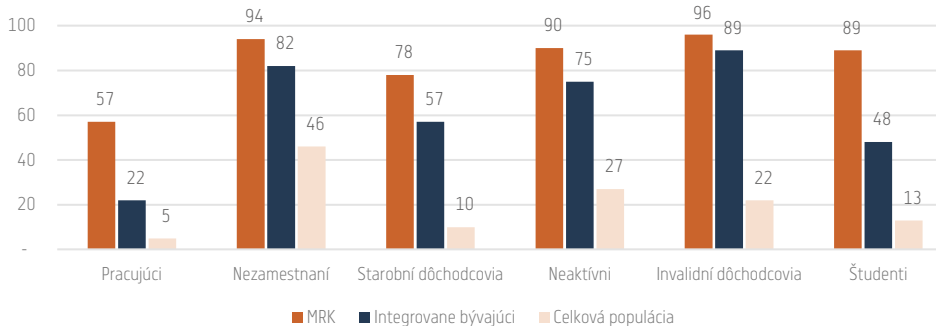
Miera rizika chudoby podľa ekonomického statusu

Jedným z hlavných faktorov, ktorý ovplyvňuje mieru ohrozenia rizikom chudoby, je ekonomický status jednotlivca. Nájdenie si zamestnania však nemusí automaticky znamenať zlepšenie situácie. Vzhľadom na to, že priemerná čistá mzda osôb z MRK pracujúcich na plný pracovný čas (612 €) bola len o niečo vyššia ako minimálna mzda na Slovensku v roku 2020 (580 €), je tzv. pracujúca chudoba pomerne výrazným javom v prostredí MRK. Zatiaľ čo v celkovej populácii na Slovensku žije pod hranicou chudoby 5 % pracujúcich osôb, v prípade ľudí z integrovane bývajúcich domácností je to 22 % a v MRK viac ako polovica (57 %) zamestnaných (Graf 37).

V MRK aj v rámci integrovane bývajúcich domácností sú chudobou v najväčšej miere ohrozené invalidné osoby (96 %, resp. 89 %). Nastavenie systému sociálnej pomoci v súčasnej podobe tak neposkytuje dostatočnú kompenzáciu pre ľudí s kumulovanými znevýhodneniami – v tomto prípade sociálnym a zdravotným. V celkovej populácii sú chudobou spomedzi vybraných statusov ekonomickej aktivity najviac ohrození nezamestnaní (46 %).

Graf 37: Miera rizika chudoby osôb vo veku 16 a viac rokov podľa ekonomického statusu (v %)¹⁰⁴

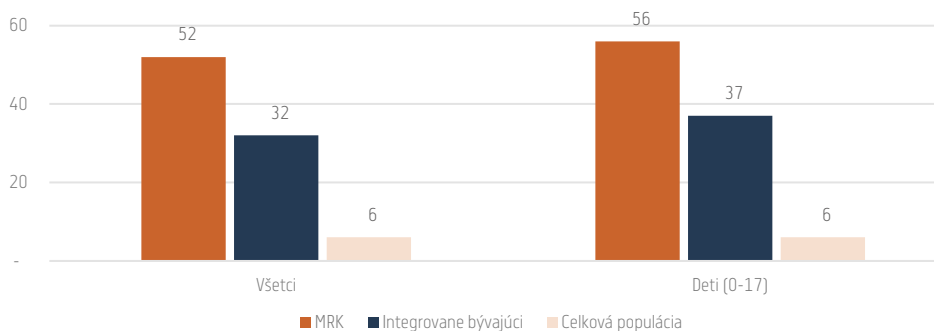

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Miera závažnej materiálnej deprivácie

Miera závažnej materiálnej deprivácie patrila v roku 2020 na Slovensku skôr k nižším spomedzi všetkých krajín EÚ a z dlhodobého hľadiska má stále klesajúci trend.¹⁰⁵ V roku 2020 dosiahla hodnotu 5,9 % (Graf 38). Klesajúci trend sa týka aj obyvateľov MRK. Podľa výsledkov EU SILC_MRK trpelo v roku 2020 závažnou materiálnou depriváciou 52 % osôb z MRK, čo je o 5 p. b. menej v porovnaní s dátami z roku 2018. Miera závažnej materiálnej deprivácie pri deťoch a mládeži z MRK (0 - 17 rokov) predstavovala v roku 2020 – 56 %, čo je o 5 p. b. menej ako v roku 2018.

Graf 38: Miera závažnej materiálnej deprivácie (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

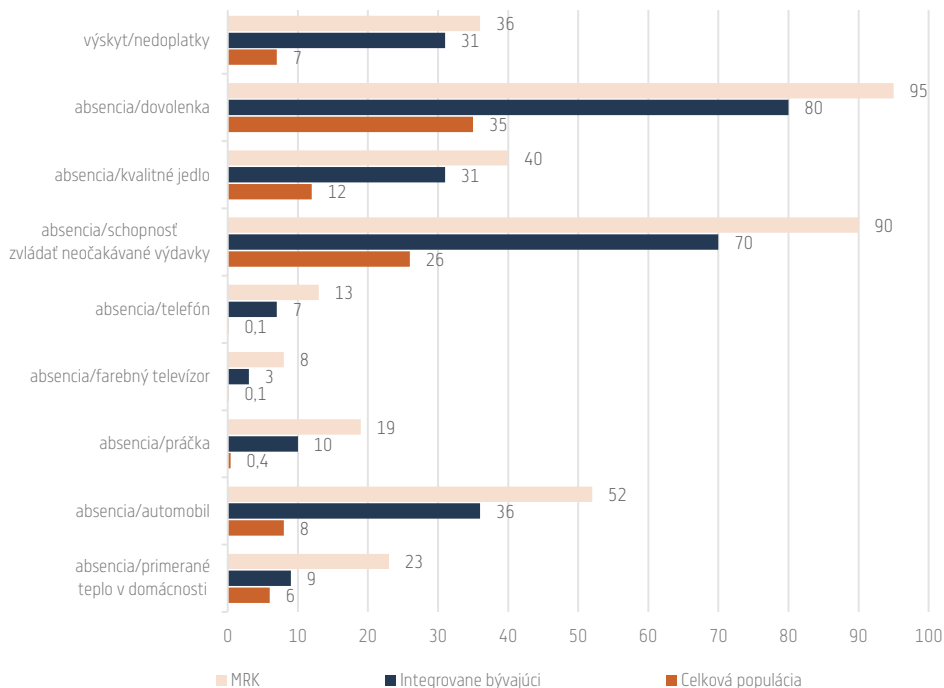
Okrem závažnej materiálnej deprivácie poskytuje zisťovanie EU SILC_MRK aj údaje za indikátor materiálnej deprivácie. Tá je definovaná ako podiel populácie, ktorá čelí nedostatku v aspoň troch, resp. troch a viac z predmetných deviatich deprivačných položiek. V rámci tohto indikátora klesla hodnota za 2 roky zo 79 % na 75 %. Pri domácnostiach s deťmi z MRK (0-17 rokov) klesla hodnota z 83 % na 79 %.

¹⁰⁴ Kategória „Neaktívni“ zahŕňa statusy ekonomickej aktivity „Osoby v domácnosti“ a „Iné neaktívne osoby“.

¹⁰⁵ Ibid.

Ak sa pozrieme na jednotlivé depriváčne položky (Graf 39), najmenej dostupnou je týždenná dovolenka raz ročne, ktorú si nemôže dovoliť 95 % ľudí z MRK. Deväť z desiatich osôb z MRK žije v domácnostiach, ktoré by nedokázali uhradiť neočakávané výdavky vo výške 370 € z vlastných zdrojov.

Graf 39: Miera absencie jednotlivých položiek materiálnej deprivácie v populácii (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Aj v tomto prípade sa ukazuje, že z dôvodu vo všeobecnosti nízkych miezd nie je situácia zamestnaných ľudí z MRK výrazne lepšia – 88 % domácností s jednou alebo viacerými pracujúcimi osobami na plný úväzok si nemôže dovoliť dovolenku mimo domu, 78 % domácností s pracujúcimi si nemôže dovoliť neočakávané výdavky vo výške 370 € a 19 % si nemôže dovoliť kvalitné jedlo¹⁰⁶ aspoň každý druhý deň.

Miera veľmi nízkej pracovnej intenzity

Jedným z ukazovateľov poukazujúcich na rozsah zapojenia sa na (alebo vylúčenia z) trhu práce je miera veľmi nízkej pracovnej intenzity (Box 2). Aj v tomto prípade sú rozdiely medzi hlavnými porovnávanými skupinami výrazné. Kým v roku 2020 žilo v rámci celkovej populácie v domácnostiach s veľmi nízkou pracovnou intenzitou 4,3 % osôb mladších ako 60 rokov, v integrované bývajúcich domácnostiach to bolo 27 % a v MRK až 51 % ľudí. Tieto údaje korešpondujú s prís-

106 Jedlo z mäsa, kuraťa, ryby alebo ich vegetariánska obdoba.

lušnými mierami nezamestnanosti a ekonomickej neaktivity.

Zároveň sa v rámci MRK miera nízkej pracovnej intenzity zvyšuje s rastúcou vzdialenosťou koncentrácie od obce/mesta - kým v koncentráciách vo vnútri sa jedná o 39 %, v koncentráciách mimo obcí/miest je to 59 %. Priestorové vylúčenie je jednou z ďalších prekážok v prístupe na trh práce.

Miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia

Komplexnejší obraz o finančno-materiálnej situácii domácností a jednotlivcov ponúka kompozitný indikátor miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia (Box 2), ktorý v sebe spája 3 vyššie opísané ukazovatele. Niektoré domácnosti a jednotlivci sú ohrození len príjmovou chudobou, resp. len závažnou materiálnou depriváciou alebo veľmi nízkou pracovnou intenzitou. Výsledná hodnota následne zobrazuje podiel osôb, ktorí sú ohrození minimálne jedným z týchto rizík. Podľa zisťovania bolo v roku 2020 chudobou alebo sociálnym vylúčením ohrozených 90 % ľudí z MRK a 64 % ľudí z integrovane bývajúcich domácností (Tabuľka 13). V celkovej populácii išlo o 15 % osôb, čo je 6-násobne menší podiel ako v MRK. Tento fakt je ďalším dôkazom jednak existencie dvoch odlišných svetov v rovnakom štáte z hľadiska materiálneho zázemia, jednak výrazného etnického rozmeru chudoby a sociálneho vylúčenia v podmienkach SR.

Tabuľka 13: Indikátory súvisiace s chudobou a sociálnym vylúčením (podiel osôb)

Kategória	Riziko chudoby	Závažná materiálna deprivácia	Veľmi nízka pracovná intenzita	Riziko chudoby a sociálneho vylúčenia
MRK (celkovo)	87 %	52 %	51 %	90 %
Koncentrácie vo vnútri	83 %	52 %	39 %	89 %
Koncentrácie na okraji	87 %	57 %	53 %	90 %
Koncentrácie mimo	93 %	56 %	59 %	95 %
Mimo koncentrácií (obce s rómskou väčšinou)	81 %	24 %	44 %	82 %
Integrované bývajúci	60 %	32 %	27 %	64 %
Celková populácia	11 %	6 %	4 %	15 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Vzájomný prienik všetkých troch čiastkových indikátorov definuje najohrozenejšiu skupinu osôb, pri ktorej dochádza ku kumulácii všetkých rizík. V MRK žije takmer tretina (32 %) osôb v domácnostiach, ktoré sú pod hranicou rizika chudoby, závažne materiálne deprivované a s veľmi nízkou pracovnou intenzitou ich členov. V prípade integrovane bývajúcich domácností sa jedná o 15 % osôb a v celkovej populácii o 1,6 %.

Ďalšie indikátory materiálneho a sociálneho vylúčenia

Medzi ďalšie ukazovatele sociálneho vylúčenia patrí schopnosť domácností zabezpečiť deťom účasť na mimoškolských aktivitách, napríklad na letnom tábore, v škole v prírode alebo na jednodňových školských výletoch. Až 70 % domácností z prostredia MRK si podľa zisťovania nemôže dovoliť zaplatiť detský tábor alebo školu v prírode všetkým deťom v domácnosti, ktoré chodia na základnú školu. Aj v prípade integrovane bývajúcich domácností je toto číslo pomerne vysoké – 59 %. Zároveň 55 % domácností z MRK a 49 % integrovane bývajúcich domácností si nemôže dovoliť zaplatiť ani jednodňový školský výlet raz do roka všetkým svojim deťom, ktoré chodia na základnú školu.

Čo sa týka schopnosti domácností nahradiť staré a nefunkčné predmety bežnej osobnej a bytovej spotreby, 53 % domácností z MRK si z finančných dôvodov nemôže dovoliť každý rok nové sezónne oblečenie alebo obuv a 58 % si nemôže dovoliť nahradiť opotrebovaný alebo nefunkčný nábytok v domácnosti. Z integrovane bývajúcich domácností si oblečenie nemôže dovoliť nahradiť 44 % a nábytok 50 %. V celkovej populácii si nahradenie opotrebovaného nábytku nemôže dovoliť 23 % domácností.

V 11 % domácností z MRK z dôvodu nedostatku financií na potraviny išla raz alebo viackrát v priebehu posledného mesiaca minimálne jedna osoba spať hladná. Z integrovane bývajúcich domácností to bolo 8 %.

Materiálne vybavenie domácností

Okrem vyššie spomenutých predmetov, ktoré bežne tvoria vybavenie domácností, sa zisťovanie zameralo aj na vlastníctvo počítača alebo prístup k internetu v rámci domácnosti.

Internet a počítač

Pripojenie k internetu má vo svojej domácnosti menej ako polovica ľudí z MRK (46 %); 41 % osôb býva v domácnostiach, ktoré by ho chceli mať, no nemôžu si to finančne dovoliť a 13 % nemá internet v obydľí z iných dôvodov (nechcú/nepotrebnú ho) (Tabuľka 14). V integrovane bývajúcich domácnostiach má pripojenie na internet v domácnosti 69 % ľudí a 22 % si ho nemôže dovoliť. V rámci celkovej populácie¹⁰⁷ má internetové pripojenie doma 86 % ľudí a nemôžu si ho dovoliť 4 %.

Čo sa týka súvisiaceho technického vybavenia, počítač alebo notebook v domácnosti má iba 23 % osôb z MRK; viac ako polovica ľudí (54 %) by ho chcela, ale ich domácnosť si to nemôže dovoliť. O niečo lepšia je situácia v integrovane bývajúcich domácnostiach – počítač alebo notebook má doma 49 % ľudí a 35 % žije v domácnostiach, ktoré ho chcú no nemôžu si ho dovoliť. V rámci celkovej populácie má počítač alebo notebook v obydľí k dispozícii 87 % ľudí a nemôžu si ho dovoliť 3 % ľudí. Rozdiely v porovnaní s MRK ale aj integrovane bývajúcimi Rómami sú tak v technickej vybavenosti ešte výraznejšie ako v prípade pripojenia na internet.

---

107 Jedná sa o údaj z EU SILC 2018 keďže v roku 2020 bola táto otázka zo zisťovania vypustená.

Tabuľka 14: Podiel ľudí žijúcich v domácnostiach s počítačom/internetom a bez nich

Kategória	Počítač			Internet		
	Áno	Nie (nemôžu si ho dovoliť)	Nie (nepotrebujú/ iné dôvody)	Áno	Nie (nemôžu si ho dovoliť)	Nie (nepotrebujú/iné dôvody)
MRK (celkovo)	23 %	54 %	23 %	46 %	41 %	13 %
Koncentrácie vo vnútri	19 %	51 %	29 %	46 %	37 %	18 %
Koncentrácie na okraji	23 %	58 %	19 %	45 %	44 %	12 %
Koncentrácie mimo	19 %	56 %	25 %	37 %	45 %	19 %
Mimo koncentrácií (obce s rómskou väčšinou)	49 %	29 %	22 %	67 %	20 %	12 %
Integrované bývajúci	49 %	35 %	15 %	69 %	22 %	9 %
Celková populácia	87 %	3 %	10 %	86 %	4 %	10 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

V dobe rozsiahlej digitalizácie služieb, informačných zdrojov a komunikačných prostriedkov je pripojenie na internet kľúčovým faktorom. Vo viacerých krajinách je preto oficiálne uznané ako jedno zo základných ľudských práv.¹⁰⁸ Jeho dôležitosť sa naplno ukázala v pandemickom období a prechode na dištančné vzdelávanie či prácu (viac v časti Vzdelávanie detí v rámci kapitoly COVID-19).

Podľa zisťovania má zo žiakov z MRK navštevujúcich základnú alebo strednú školu doma internet menej ako polovica (48 %) a počítač/notebook menej ako štvrtina (23 %). V rovnakej vekovej skupine má v rámci celkovej populácie doma počítač 94 % žiakov. Tieto výrazné rozdiely v podmienkach na vzdelávanie iba prispievajú k prehĺbovaniu už existujúcej medzery vo vzdelanostnej úrovni medzi oboma skupinami.

Chladnička a mraznička

Každá desiatu domácnosť z MRK nemá vo svojom obydľí chladničku kvôli finančným dôvodom; z integrované bývajúcich domácností sa jedná o 4 %. Samostatnú mrazničku si nemôže dovoliť 35 % domácností z MRK a 27 % z integrované bývajúcich domácností. Nedostupnosť tohto základného vybavenia predstavuje pre domácnosti značné problémy z hľadiska zdravotne bezpečného uchovania potravín, pričom zároveň tým obmedzuje ich variabilitu.

108 Miller, L. (2021) The Human Right to Internet Access. Dostupné [tu](#).

BÝVANIE

Adekvátne bývanie je nevyhnutným predpokladom psychosociálneho rozvoja osobnosti a jednou zo základných ľudských potrieb. Aj z tohto dôvodu je nárok naň zakotvený vo viacerých kľúčových medzinárodných dokumentoch.¹⁰⁹

Avšak je to práve v oblasti bývania, kde sú rozdiely medzi bežnou populáciou a domácnosťami z MRK najviditeľnejšie. Prejavujú sa jednak priestorovým vylúčením obydľí ľudí z MRK, a takisto aj nižšou kvalitou ich bývania. Podľa Atlasu 2019 približne 40 tisíc ľudí z MRK žije v chatrčiach alebo neskolaudovaných drevených domoch a ďalších 43 tisíc v neskolaudovaných murovaných domoch.

Aj v prípade rodín žijúcich v bytoch a skolaudovaných rodinných domoch dochádza k preplnenosti obydľí¹¹⁰, znižujúc tak kvalitu bývania. Všeobecným problémom je takisto zabezpečenie prístupu k inžinierskym sieťam (vodovod, kanalizácia či elektrina) a funkčnej infraštruktúre (cesty, chodníky, či ihriská).

Údaje zo zisťovania EU SILC_MRK umožňujú širokospektrálny náhľad na problematiku bývania domácností z MRK - od situácie v jednotlivých obydľiach až po aspekty týkajúce sa celej danej lokality (vnímanie znečistenia či bezpečnosti). V porovnaní s Atlasom, ktorý ponúka globálny prehľad podmienok bývania na úrovni koncentrácií, prináša EU SILC_MRK perspektívu z pohľadu individuálnych domácností.

Absencia niektorých s bývaním súvisiacich otázok v bežnom EU SILC znemožňuje v týchto prípadoch možnosť priameho porovnania s celkovou populáciou.

Box 3: Definície vybraných indikátorov v oblasti bývania

Miera preplnenia obydľia - Podľa definície Eurostatu sa za osobu žijúcu v preplnenej domácnosti považuje osoba žijúca v domácnosti, ktorá nemá k dispozícii minimálne množstvo miestností, t.j.: jednu miestnosť pre celú domácnosť; jednu izbu pre pár v domácnosti; jednu izbu pre každú jednu osobu vo veku 18 a viac rokov; jednu izbu pre dve osoby rovnakého pohlavia vo veku od 12 do 17 rokov; jednu izbu pre každú jednotlivú osobu vo veku od 12 do 17 rokov, ktorá nie je zahrnutá v predchádzajúcej kategórii; jednu izbu pre dve deti do 12 rokov.

Nevyhovujúce bývanie - Za nevyhovujúce bývanie sa používajú príbytky domácností, ktoré sú buď príliš tmavé (domácnosti majú subjektívny pocit, že ich obydlie je „príliš tmavé“, čiže oknami neprechádza dostatok denného svetla a považujú to za problém pre domácnosť), alebo príbytky so zatekajúcou strechou, vlhkými stenami/podlahou/základmi alebo zahňívajúcimi okennými rámami/podlahami alebo bez splachovacieho záchodu alebo bez kúpeľne v príbytku alebo bez funkčnej vodoinštalácie.

109 UN - The human right to adequate housing. Dostupné [tu](#).

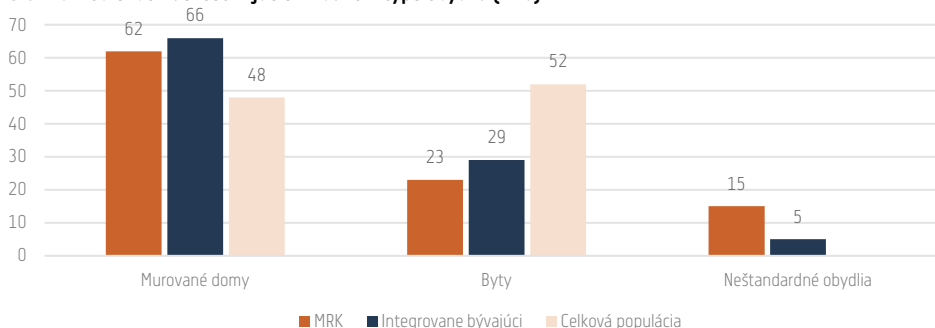
110 Odhadovaný priemer na základe údajov z Atlasu 2019 je 6 ľudí na byt a 8 ľudí na rodinný dom.

Typ obydľia

Podľa EU SILC_MRK 2020 je najrozšírenejším typom obydľia v MRK sú murované domy, v ktorých býva 62 % domácností (Graf 40). Nasledujú byty v bytových domoch, v ktorých žije 23 % domácností MRK a neštandardné typy obydľí (chatrče, drevenice, unimobunky a iné, na bývanie neurčené obydľia) s 15 % domácností MRK. V prípade integrovane bývajúcich domácností býva vyšší podiel z nich v domoch a bytoch, a naopak, menej domácností žije v neštandardných obydľiach (5 %). V rámci celkovej populácie býva v domoch 48 % domácností a zvyšných 52 % žije v bytoch.¹¹¹

Jedným z vysvetlení odlišností v obývanosti daných typov obydľí sú rozdiely v miere urbanizácie – kým v rámci celkovej populácie žije v mestách 60 % domácností (56 % ľudí), v rámci MRK to je len 26 % domácností (27 % ľudí). Aj preto je v rámci celkovej populácie vyšší podiel domácností bývajúcich v bytoch ako obydľiach typickejších pre urbánne sídla, zatiaľ čo v MRK prevládajú pre vidiek príznačnejšie domy.

Graf 40: Podiel domácností žijúcich v danom type obydľia (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Vysporiadané bývanie a vlastnícky vzťah k obydľiu

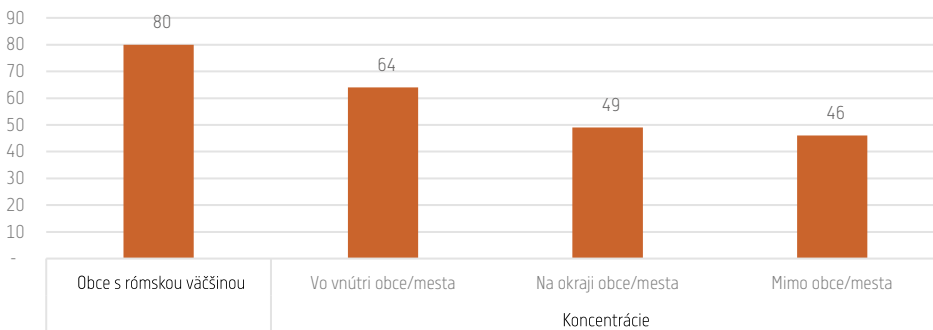
Dlhodobým problémom komplikujúcim zlepšenie podmienok bývania osôb z MRK je nevysporiadanosť pozemkov a bývania v lokalitách kde žijú, resp. neexistencia oficiálneho vlastníckeho vzťahu¹¹² k ich obydľiam. Podľa zisťovania má právne vysporiadaný vzťah k bývaniu, či už vo forme kúpnej zmluvy, zápisu v katastri alebo nájomnej zmluvy 54 % domácností z MRK. V prípade integrovane bývajúcich domácností sa jedná o 78 %.

Podiel domácností z MRK s právne vysporiadaným bývaním postupne klesá s rastúcou mierou priestorového vylúčenia danej lokality (Graf 41). Kým v lokalite, kde osoby z MRK žijú mimo koncentrácií (v obciach s rómskou väčšinou) majú právne vysporiadané bývanie 4 z 5 domácností, v koncentráciách mimo obce je to menej ako polovica (46 %).

111 V porovnaní s EU SILC MRK chýba v bežnom EU SILC otázka týkajúca sa špecifikácie domu (či sa jedná o murovaný alebo drevený dom). Zároveň je podiel domácností žijúcich v iných, neštandardných obydľiach 0,1 %, čo poukazuje na nízke zastúpenie domácností z MRK vo výskumnej vzorke bežného zisťovania.

112 Vlastníckym vzťahom sa rozumie osobné vlastníctvo domu/bytu, alebo jeho prenájom za trhovú alebo nižšiu ako trhovú cenu.

Graf 41: Podiel domácností z MRK s právne vysporiadaným bývaním podľa typu lokality (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Z hľadiska vlastníckeho vzťahu k príbytku možno pozorovať výrazné odlišnosti medzi skúmanými skupinami zisťovania EU SILC a EU SILC_MRK. V porovnaní s celkovou populáciou je podiel vlastníkov nehnuteľností v MRK trojnásobne nižší (92 % vs. 31 %¹¹³ domácností). Naopak, podiel domácností bývajúcich v prenájme je takmer trojnásobne vyšší v MRK (19 % vs. 7 % domácností). Rozdiely sú aj v type nájmu. Zatiaľ čo väčšina nájomníkov z MRK (60 %) uviedla, že bývajú v tzv. sociálnych bytoch, kde platia nižší ako trhový nájom, v rámci celkovej populácie v tomto type bytov žije 10 % nájomníkov. V prípade integrovane bývajúcich domácností, 65 % z nich vlastní dom alebo byt, 11 % býva v nájme, zhruba polovica v sociálnych bytoch (6 % domácností).

Vyšší podiel domácností z MRK v sociálnom bývaní je výsledkom bytovej politiky štátu a samospráv. Vzhľadom na nedostatok sociálnych bytov na Slovensku je na rozdiel od krajín ako Rakúsko či Holandsko tento segment vyhradený primárne pre domácnosti s nižšími príjmami, ktoré by si bývanie za trhové ceny nemohli dovoliť. Náklady na výstavbu sú z časti hradené dotáciami z Ministerstva dopravy a výstavby SR, pričom existujú 2 kvalitatívne odlišné typy sociálnych bytov – nižšieho a vyššieho štandardu.

Byty nižšieho štandardu, atraktívnejšie pre samosprávy aj z dôvodu vyššieho pokrytia nákladov dotáciami, boli zamýšľané ako nástroj riešenia problémov s bývaním MRK. Aj keď exaktné dáta nie sú k dispozícii, predpokladá sa¹¹⁴, že drvivá väčšina domácností z MRK v sociálnom bývaní si prenajíma práve tento typ bytu. Okrem problematickosti samotnej existencie dvojitého štandardu sociálneho bývania, ktorá zároveň predurčuje rómske domácnosti na horšie podmienky, je z pragmatického hľadiska otázna aj udržateľnosť tohto postupu.

V porovnaní s bežným štandardom sú tieto byty menšie čo môže pre v priemere väčšiu veľkosť domácnosti z MRK v porovnaní s celkovou populáciou predstavovať v mnohých prípadoch zásadný problém čo sa týka priestoru. Podľa zisťovania je priemerná celková plocha¹¹⁵ sociálnych bytov s nájomníkmi z MRK 45 m², pričom v priemere v nich na jednu izbu pripadajú až 3 osoby¹¹⁶

113 V zisťovaní uviedlo vlastnícky vzťah k príbytku 50 % domácností z MRK, no iba 31 % v nasledujúcej otázke odpovedalo, že majú právne vysporiadané bývanie. Vzhľadom na tento nesúlad preto uvádzame údaj za domácnosti s vlastníckym vzťahom a vysporiadaným bývaním. Rovnako je tomu tak aj v prípade nájomcov.

114 Škobla, D. (2018) Systém podpory bývania a príspevok na bývanie. Dostupné [tu](#).

115 Údaj vychádza z odhadov respondentov.

116 Pre porovnanie, v rámci celkovej populácie pripadá v sociálnych bytoch na jednu izbu 1,2 osoby.

- na základe definície Eurostatu (Box 3) je možné 92 % domácností považovať za preľudnené. Takisto bola v minulosti vo viacerých lokalitách preukázaná úplná absencia či nízka kvalita základného vybavenia týchto bytov.¹¹⁷

Dostatok priestoru – preľudnenosť

Nedostatok priestoru na plnohodnotné bývanie sa v prípade MRK netýka iba sociálnych bytov. 88 % ľudí z MRK žije v domácnostiach, ktoré sú podľa definície Eurostatu považované za preľudnené (Tabuľka 15). Aj v prípade integrované bývajúcich domácností je toto číslo vysoké – jedná sa o 77 % ľudí. V rámci celkovej populácie býva v preľudnených domácnostiach 30 % osôb; takmer trojnásobne nižší podiel ako v MRK. Pri domácnostiach z MRK sa miera preľudnenosti líši aj v závislosti od typu obydľia – kým v murovaných domoch je to 83 %, v neštandardných obydľiach až 98 %.

Ďalšími indikátormi preľudnenosti obydľia, ktoré možno zo zistených údajov vyrátať, sú počet osôb na 1 obytnú izbu¹¹⁸ a priemerná odhadovaná veľkosť celkovej plochy obydľia. V domácnostiach MRK pripadajú na jednu izbu v priemere 3 osoby; v integrované bývajúcich domácnostiach sú to 2 osoby a v celkovej populácii 1 osoba na izbu. Priemerná veľkosť obydľí v MRK je 46 m², v integrované bývajúcich domácnostiach 58 m² a v celkovej populácii¹¹⁹ 85 m². Výrazné rozdiely existujú v prípade rôznych typov obydľí v MRK. Zatiaľ čo v priemernom murovanom dome žijú v 1 izbe 2 osoby a celková plocha je 52 m², v priemernej chatrči či unimobunke zdieľajú jednu miestnosť 4 ľudia a celková plocha je dvojnásobne menšia (25 m²).

Dostatok osobného priestoru v obydľí je jedným zo základných determinantov kvality bývania. Okrem rýchlejšieho opotrebovania samotného obydľia má preľudnenosť preukázateľne negatívny dopad na viacero aspektov života jeho obyvateľov s ďalekosiahlymi následkami – zvyšuje riziko výskytu infekčných chorôb, stresu a súvisí aj s horšími študijnými výsledkami.¹²⁰ Aj keď je miera preľudnenosti vysoká vo všetkých typoch obydľí v MRK, najhoršie sú na tom neštandardné obydľia, ktorých obyvatelia nemajú v podstate žiadny osobný priestor.

Tabuľka 15: Indikátory preľudnenosti obydľia

	Miera preľudnenosti obydľia	Priemerný počet osôb na 1 izbu	Priemerná plocha obydľia (m ²)
MRK (celkovo)	88 %	2,6	46
Murované domy	83 %	2,1	52
Byty	95 %	2,8	44
Neštandardné obydľia	98 %	4,3	25
Integrované bývajúci	77 %	1,8	58
Celková populácia	30 %	0,8	85

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

117 Hojsík, M. (2008) Evaluácia programu obecných nájomných bytov v rómskych osídleniach. Dostupné [tu](#).

118 V texte pre lepšiu čitateľnosť uvádzame tieto hodnoty zaokrúhlené na jednotky, v príslušnej tabuľke sú zaokrúhlené na 1 desatinné miesto.

119 Jedná sa o údaj zo zisťovania EU SILC 2018 keďže v roku 2020 bola táto otázka vypustená.

120 WHO (2018) Household crowding. Dostupné [tu](#).

Prístup k základnej technickej vybavenosti

Zisťovanie sa takisto zameriavalo na dostupnosť inžinierskych sietí a základné vybavenie domácností (Tabuľka 16). Viaceré z týchto otázok sa vyskytujú iba v EU SILC_MRK a tým pádom ich nie je možné porovnávať so situáciou v rámci celkovej populácie.

Voda a hygienické zariadenia

Viac ako štvrtina (28 %) ľudí z MRK žije v domácnostiach, kde absentuje pripojenie na zdroj pitnej vody a využívajú tak externé zdroje (verejnú studňu, výdajník, potok alebo vodu od príbuzných/známych). Tento podiel priamo úmerne narastá s mierou priestorového vylúčenia lokality – kým v koncentráciách vo vnútri obce/mesta nemá zdroj pitnej vody v domácnosti 13 % ľudí, v koncentráciách mimo obce/mesta je to 38 %. V prípade integrovane bývajúcich domácností je bez zdroja pitnej vody v príbytku 5 % ľudí. Zároveň 5 % ľudí v MRK býva v domácnostiach, ktoré nedisponujú zariadeniami na ohrev vody.

Čo sa týka dostupnosti hygienického vybavenia, 35 % osôb z MRK žije v domácnostiach, ktoré vo vnútri obydlija nemajú sprchovací kút/vaňu ani splachovací záchod. Zároveň v lokalite, kde bývajú, nie je v prípade 89 % z týchto ľudí stredisko osobnej hygieny, takže ich možnosti starostlivosti o základnú osobnú hygienu sú výrazne limitované.

Vzhľadom na súvislosť týchto dvoch premenných je podobne ako pri zdroji pitnej vody najvyšší podiel ľudí bez hygienického vybavenia domácnosti v koncentráciách mimo obce/mesta (40 %), a naopak, najnižší v koncentráciách vo vnútri obce/mesta (25 %). Medzi integrovane bývajúcimi domácnosťami ide o 16 % ľudí.

Kanalizácia

Podľa zisťovania žije 50 % ľudí z MRK v domácnostiach s pripojením na verejnú kanalizáciu, 12 % využíva žumpu, 2 % septik a viac ako tretina ľudí (36 %) nemá vo svojom obydli pripojenie na žiaden systém odvodu odpadových vôd. Z hľadiska umiestnenia lokality je situácia v tomto ohľade najhoršia v koncentráciách mimo obce/mesta, v ktorých 42 % obyvateľov nemá v domácnosti žiaden typ kanalizácie.

Kanalizácia spolu s interným zdrojom čistej vody sú neodmysliteľnými súčasťami štandardného bývania a ich absencia predstavuje pre domácnosť zásadný problém. V období medzi rokmi 2014 až 2018 bolo zdokumentovaných 4 693 prípadov ochorení spojených s nedostatočným prístupom k čistej vode alebo kanalizácii. 90 % týchto prípadov bolo zistených v obciach, kde obyvateľstvo, alebo jeho časť, nemalo kanalizáciu k dispozícii, alebo ju z rôznych dôvodov nevyužívalo.¹²¹

Elektrina

V MRK žije 6 % ľudí v domácnostiach, v ktorých chýba pripojenie k elektrine. Ďalších 15 % ľudí má v domácnosti nevyhovujúcu/poruchovú elektroinštaláciu. Aj v tomto prípade sa situácia obyvateľov koncentrácií kvalitatívne líši vzhľadom na mieru priestorového vylúčenia lokality – podiel ľudí v domácnostiach s nevyhovujúcou alebo absentujúcou elektroinštaláciou rastie so zväčšujúcou sa vzdialenosťou koncentrácie od obce/mesta. V prípade integrovane bývajúcich domácností má nevyhovujúce pripojenie k elektrine v obydli 6 % osôb a menej ako percento (0,4 %) ho nemá vôbec.

---

121. Filčák, R. a kol. (2020) Vybavenosť kanalizáciou v rómskych osadách. Ako sa na Slovensku prejavujú štrukturálne nerovnosti. Dostupné [tu](#).

Tabuľka 16: Chýbajúce vybavenie domácností

Kategória	Podiel ľudí, ktorí v domácnosti nemajú:				
	Zdroj pitnej vody	WC	Vaňu/sprchu	Kanalizáciu	Elektrinu
MRK (celkovo)	28 %	40 %	39 %	36 %	5 %
Koncentrácie vo vnútri	13 %	26 %	31 %	23 %	1 %
Koncentrácie na okraji	30 %	43 %	40 %	38 %	5 %
Koncentrácie mimo	38 %	43 %	43 %	42 %	11 %
Mimo koncentrácií (obce s rómskou väčšinou)	18 %	47 %	34 %	35 %	4 %
Integrované bývajúci	5 %	19 %	17 %	12 %	0,4 %
Celková populácia	-	1 %	1 %	-	-

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Kvalita bývania

Interiér – vyhovujúce bývanie

Popri zmienенých ukazovateľoch je možné hodnotiť kvalitu bývania v danom obydľí aj prostredníctvom kompozitného indikátora (Box 3) ktorý určuje, či sa jedná o vyhovujúce bývanie alebo nie. Podľa definície indikátora žije v nevyhovujúcom bývaní 60 % ľudí z MRK a 40 % ľudí z integrovane bývajúcich domácností. V rámci celkovej populácie ide o 7 % osôb.

Zároveň takmer štvrtina ľudí z MRK (23 %) žije v domácnostiach, ktoré si finančne nemôžu dovoliť udržiavať vo svojom obydľí adekvátnu teplotu - najmä teplo v zime, no ani chlad počas leta. Z integrovane bývajúcich domácností je to 9 % a v celkovej populácii 6 % ľudí.

Exteriér – okolité prostredie a dostupnosť služieb

Nemenej dôležitým determinantom kvality bývania sú aj podmienky v danej lokalite. V zisťovaniach mal respondent za danú domácnosť posúdiť určitý aspekt týchto podmienok. Výsledky opäť poukazujú na výrazné rozdiely medzi domácnosťami z MRK a celkovou populáciou.

Takmer polovica ľudí z MRK (47 %) býva v miestach, kde je znečistenie, špina alebo iný problém súvisiaci so životným prostredím (Tabuľka 17). Odlišnosti medzi jednotlivými typmi lokalít sú značné, pričom podiel ľudí vnímajúcich svoje okolie ako znečistené rastie s mierou priestorového vylúčenia – kým v koncentráciách vo vnútri obcí/miest je to 39 %, v koncentráciách mimo obcí/miest sa jednalo o 62 % osôb. Medzi integrovane bývajúcimi domácnosťami bol tento podiel 23 % a v rámci celkovej populácie 10 %.

Štvrtina ľudí z MRK žije v domácnostiach, ktoré uviedli, že v mieste kde žijú je problém s kriminalitou, násilím či vandalizmom. Aj tu rástol tento podiel v závislosti od vzdialenosti koncentrácie od obce/mesta – v koncentráciách mimo obcí/miest sa to týka skoro tretiny osôb (32 %). Pri integrovane bývajúcich domácnostiach išlo o 13 % a v celkovej populácii o 4 % osôb.

Tabuľka 17: Podiel osôb žijúcich v domácnostiach, ktoré žijú v lokalitách s prítomnosťou znečistenia alebo s výskytom kriminality/vandalizmu

Katégoria	Znečistenie	Kriminalita / vandalizmus
MRK (celkovo)	47 %	25 %
Koncentrácie vo vnútri	39 %	22 %
Koncentrácie na okraji	47 %	25 %
Koncentrácie mimo	62 %	32 %
Mimo koncentrácií (obce s rómskou väčšinou)	19 %	5 %
Integrované bývajúci	23 %	13 %
Celková populácia	10 %	4 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Na značné rozdiely (nielen) v miere vnímaného znečistenia a kriminality/vandalizmu medzi MRK a celkovou populáciou možno nazerať aj ako na prejav nerovného prístupu k zdrojom potrebným na riešenie daných problémov. Kontrola nad týmito zdrojmi prináleží takmer výhradne majoritnej spoločnosti (resp. populácii mimo MRK), disponujúcej vo všeobecnosti vyšším ekonomickým, politickým a sociálnym kapitálom ako majú MRK.¹²² Alokácia prostriedkov tak zodpovedá preferenciám majority, čím sa uprednostňuje riešenie spomínaných patologických javov v blízkom okolí majoritných obydľí pred okrajovými lokalitami obcí/miest, obývanými výhradne ľuďmi z MRK. Nižšia miera vnímaného znečistenia a kriminality v rámci integrovane bývajúcich domácností či v koncentráciách.

Náklady na bývanie

Náklady súvisiace s bývaním sú jednou z najväčších položiek v rámci rodinných rozpočtov. Podľa definície Eurostatu, ak tieto náklady prekročujú hranicu 40 % disponibilného príjmu domácnosti (Box 1), predstavujú pre domácnosť nadmernú záťaž.

Podľa zisťovania žije v domácnostiach nadmerne zaťažených výdavkami na bývanie 14 % osôb z MRK a 18 % osôb z integrovane bývajúcich domácností (Tabuľka 18). V celkovej populácii ide o 3 % ľudí. Vyšší podiel v prípade integrovane bývajúcich domácností je daný tým, že zatiaľ čo ich náklady na bývanie sa približujú nákladom domácností v celkovej populácii, ich disponibilný príjem v tomto ohľade zaostáva. V rámci celkovej populácie domácnosti vynakladajú na bývanie v priemere takmer o polovicu menej svojich disponibilných príjmov ako integrovane bývajúce domácnosti (18 % vs. 33 %). V MRK predstavujú náklady na bývanie v priemere 22 % disponibilného príjmu domácností. Ľudia z MRK a integrovane bývajúcich domácností tak za svoje bývanie platia v relatívnych číslach viac ako je priemer v celkovej populácii, no kvalita ich bývania je nižšia.

Jedným z nástrojov pomoci domácnostiam s úhradou súvisiacich nákladov je príspevok na bývanie, ktorého výška v roku 2020 predstavovala 57,2 € pre 1-členné a 91,4 € pre viacčlenné

122 Pohľad na nerovnosti v prístupe k zdrojom z hľadiska teórie polí: Škoba, D., Filčák, R. (2016) „A studňu si nechali zamrznúť...“. Lokálne mocenské pole a prístup obyvateľov rómskych osád k pitnej vode. Dostupné [tu](#).

domácnosti.¹²³ Jeho dostupnosť je však výrazne obmedzená – môžu oň žiadať iba domácnosti v hmotnej núdzi a s právnym vzťahom k obydliu (vlastnícky list, nájomná zmluva a pod.). Na jedno obydlie je možné poberať jeden príspevok bez ohľadu na to, koľko domácností v ňom žije.

Kvôli vyššie uvedeným dôvodom tak síce v období 1 roka pred zisťovaním¹²⁴ bola v hmotnej núdzi polovica domácností z MRK, no príspevok na bývanie poberalo iba 18 % - niečo vyše tretina (37 %) z domácností v hmotnej núdzi. Z hľadiska typu lokality bol podiel domácností v hmotnej núdzi poberajúcich príspevok na bývanie najvyšší v prípade domácností žijúcich mimo koncentrácií (v obciach s rómskou väčšinou) (51 %), čo pravdepodobne súvisí s vyššou mierou právnej vysporiadanosťi bývania. Medzi integrovane bývajúcimi domácnosťami bol tento podiel 48 % a v celkovej populácii 46%.¹²⁵

Tabuľka 18: Náklady na bývanie a poberanie príspevku na bývanie

Kategória	Miera nadmerného zaťaženia výdavkami na bývanie	Podiel nákladov na bývanie na disponibilnom príjme	Podiel domácností v HN	Podiel domácností v HN poberajúcich príspevok na bývanie
MRK (celkovo)	14 %	22 %	50 %	37 %
Koncentrácie vo vnútri	16 %	21 %	46 %	35 %
Koncentrácie na okraji	13 %	22 %	48 %	34 %
Koncentrácie mimo	17 %	25 %	55 %	39 %
Mimo koncentrácií (obce s rómskou väčšinou)	13 %	16 %	55 %	51 %
Integrovane bývajúci	18 %	33 %	31 %	48 %
Celková populácia	3 %	18 %	3 %	46 % ¹²⁶

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020, MPSVR

Strata bývania

So stratou bývania malo v priebehu svojho života skúsenosť 6 % osôb z MRK vo veku 16 a viac rokov¹²⁷ a 11 % osôb z integrovane bývajúcich domácností v rovnakej vekovej kategórii. V MRK bol najčastejším dôvodom fakt, že príbytok už nebolo možné obývať¹²⁸ (35 %), pričom v 8 % ľudí uviedlo ako dôvod neobývateľnosti vyhorenie obydliu (Tabuľka 19). Ďalšími hlavnými udávanými dôvodmi boli problémy v rodine (24 %) a nepredĺženie nájomnej zmluvy (17 %). V prípade ľudí z integrovane bývajúcich domácností sa jednalo v omnoho väčšej miere o problémy v rodine (49 %), nasledované finančnými problémami (27 %) a neobývateľnosťou obydliu (10 %).

123 MPSVR (2020) Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2020. Dostupné [tu](#).

124 Aspoň jeden mesiac v danom období domácnosť poberala dávku v hmotnej núdzi.

125 V zisťovaní EU SILC 2020 ani jedna domácnosť neuviedla, že poberá príspevok na bývanie, aj keď v hmotnej núdzi boli 3 % domácností. Údaj za celkovú populáciu preto vychádza z dát MPSVR a sú v ňom tým pádom zarátané aj domácnosti z MRK. Zdroj: MPSVR (2020) Dátová príloha ku kapitole 3 v Správe o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2020. Dostupné [tu](#).

126 Ibid.

127 V zisťovaní bola táto otázka kladená iba osobám v tomto veku.

128 V zisťovaní EU SILC MRK 2020 sa jednalo o odpovede č. 2 (Odstránenie stavby kvôli nevyhovujúcim podmienkam na bývanie), č. 9 (Neobývateľný stav ubytovania) a časti odpovede č. 10 (Iné dôvody – vyhorenie obydliu).

Rozdiely boli zaznamenané aj v ďalších súvisiacich ohľadoch. Kým uspokojujúce vyriešenie problémov s bývaním (nájdenie si nového stabilného ubytovania) po jeho strate trvalo osobám v MRK v priemere 16 mesiacov, v prípade ľudí z integrovane bývajúcich domácností to bolo 10 mesiacov. Zároveň 56 % osôb z MRK, ktorí mali skúsenosť so stratou bývania, sa počas tohto obdobia zdržiavala u svojich príbuzných alebo priateľov, 20 % bolo odkázaných na provizórny prístrešok (chatrč, stan, maringotka) a 13 % bolo pridelené dočasné ubytovanie obcou. Z integrovane bývajúcich domácností ostalo u príbuzných/priateľov 77 % osôb, 8 % zabezpečila dočasné ubytovanie obec a 6 % bývalo v platenej ubytovni. V provizórnom prístrešku žili 3 %.

Ľudia z integrovane bývajúcich domácností, ktorí stratili bývanie, tak dokázali vyriešiť tento problém rýchlejšie a takisto boli v zraniteľnom, prechodnom období v omnoho menšej miere odkázaní na neštandardné typy obydľí ako ľudia z MRK. Dôvodom môže byť lepšie materiálne zázemie týchto domácností a ich sociálnych kontaktov. Vysoký podiel ľudí z MRK odkázaných po strate bývania na život v provizórnych prístreškoch po dobu v priemere dlhšiu ako rok poukazuje na nedostatky v riešení takýchto krízových situácií.

Tabuľka 19: Dôvody straty bývania¹²⁹

Dôvod straty bývania	MRK	Integrované bývajúci
Neobývatelne obydlie	35 %	10 %
Problémy v rodine	24 %	49 %
Skončenie/nepredĺženie nájomnej zmluvy	17 %	9 %
Finančné problémy	12 %	27 %
Prírodná katastrofa (zosuv svahu, záplavy)	4 %	0 %
Odstránenie stavby kvôli nelegálnosti	2 %	0 %
Opustenie ubytovacieho zariadenia bez toho, aby ste mali kam ísť	0 %	5 %
Iné dôvody	7 %	0 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

129 Podiely osôb vo veku 16 a viac rokov, ktoré minimálne raz v živote boli nútené opustiť svoje bývanie.

ZDRAVIE

Zdravie obyvateľstva je okrem biologických faktorov ovplyvnené aj kombináciou viacerých materiálnych a spoločenských aspektov. Kumulované znevýhodnenia v oblastiach bývania, zamestnanosti, vzdelávania, či prístupu k starostlivosti, ktorým sú ľudia z MRK vystavení, sa tak výrazne negatívnym spôsobom odrážajú aj na ich zdravotnom stave. Podľa doterajších výskumov sa v porovnaní s celkovou populáciou dožívajú v priemere o 6 rokov menej.¹³⁰ Dojčenská úmrtnosť je u detí z MRK takmer trojnásobne vyššia ako u detí z majoritnej populácie.¹³¹ Napriek horšiemu zdravotnému stavu je však miera využívania zdravotnej starostlivosti medzi ľuďmi z MRK výrazne pod priemerom za celkovou populáciou, predovšetkým v mladších vekových skupinách.¹³²

Zisťovania EU SILC a EU SILC_MRK sa oblasti zdravia venujú len okrajovo. Otázky sa týkajú zdravotného stavu a obmedzení, poskytovania zdravotnej starostlivosti a navštevovania preventívnych prehliadok. Odpovede vychádzajú zo subjektívneho hodnotenia respondenta. Zistenia tak dopĺňajú vyššie zmienené objektívne fakty o perspektívu ľudí z MRK a z celkovej populácie.

Zdravotný stav

Ľudia z prostredia MRK hodnotia svoj zdravotný stav o niečo lepšie ako ľudia na Slovensku celkovo. Na otázky týkajúce sa hodnotenia zdravotného stavu odpovedali v zisťovaniach osoby vo veku 16 a viac rokov.

Z ľudí z MRK hodnotilo pozitívne („veľmi dobré“ alebo „dobré“) svoje zdravie 71 %, zatiaľ čo v celkovej populácii to bolo 65 %. Za negatívny („zlý“ alebo „veľmi zlý“) označilo svoj zdravotný stav 11 % ľudí v MRK a 13 % v celkovej populácii; za neutrálny („ani dobré, ani zlé“) 18 % v MRK a 22 % v celkovej populácii. V prípade ľudí z integrovane bývajúcich domácností zhodnotilo pozitívne svoje zdravie 70 %, negatívne 13 % a neutrálne 17 %.

Dlhodobé ochorenie alebo zdravotný problém (pretrvávajúci viac ako 6 mesiacov) udáva každá štvrtá osoba z MRK. 86 % z nich sa cítilo byť v posledných 6 mesiacoch kvôli danému zdravotnému problému obmedzovaných pri bežných každodenných činnostiach, 35 % do veľkej miery. V rámci celkovej populácie má chronický zdravotný problém 34 % osôb, pričom 83 % z nich sa ním v poslednom polroku cítilo byť obmedzovaných, 28 % do veľkej miery. Z ľudí z integrovane bývajúcich domácností uviedlo existenciu chronického zdravotného problému 27 %; 85 % sa kvôli nemu cíti obmedzene, 31 % do veľkej miery. V celkovej populácii bol tak väčší podiel osôb s chronickými ťažkosťami, no podiel tých, ktorí sú kvôli tomuto problému obmedzovaní do veľkej miery, bol naopak nižší ako v MRK a v integrovane bývajúcich domácnostiach.

Na tieto zistenia je potrebné nazerať vo svetle dôkazov o rozsiahlych nerovnostiach v oblasti zdravia, prejavujúcich sa okrem nižšej priemernej dĺžky života aj zvýšeným výskytom niektorých chronických a infekčných chorôb, či dlhodobého stresu u ľudí z prostredia MRK¹³³. Práve z dôvodu spomínanej nižšej miery využívania zdravotnej starostlivosti môžu byť zároveň v prípade viacerých osôb z MRK chronické choroby nediagnostikované.

---

130 Bojko a kol. (2018).

131 12,3 úmrtí do jedného roka života na 1000 živonarodených detí oproti 4,2 úmrtiam. Zdroj: Ibid.

132 Hellebrandt a kol. (2020).

133 Belák, A. (2021) Úroveň podmienok pre zdravie a zdravotné potreby vo vylúčených rómskych osídleniach na Slovensku.

Dostupné [tu](#).

Na prvý pohľad sa môže zdať, že v porovnaní s celkovou populáciou majú respondenti z MRK tendenciu vo všeobecnosti vnímať svoj zdravotný stav optimistickejšie, aj napriek objektívne horším predpokladom. Skresľujúcim faktorom je však v tomto prípade rozdielna veková štruktúra oboch skupín – kým priemerný vek ľudí z MRK starších ako 15 rokov je 37, v celkovej populácii je to 48 rokov. Horšie sebahodnotenie zdravotného stavu v rámci celkovej populácie v porovnaní s MRK je tak dané vyšším zastúpením starších ľudí, u ktorých je častejší výskyt zdravotných komplikácií.

Túto hypotézu potvrdzuje aj fakt, že v každej vybranej vekovej skupine je v MRK vyšší podiel tých, ktorí hodnotia svoj stav negatívne, ako v celkovej populácii (Tabuľka 20). Tento rozdiel je výrazný najmä u ľudí v dôchodkovom veku, kde sa podľa všetkého naplno prejavuje dlhodobý malígný vplyv znevýhodnenia vo viacerých sociálnych determinantoch zdravia (kvalita bývania, príjem, dostupnosť zdravotnej starostlivosti a pod.).

Po zohľadnení odlišnej vekovej štruktúry tak subjektívne hodnotenia zdravia respondentmi potvrdzujú, že ľudia z MRK vnímajú svoj zdravotný stav negatívnejšie, než je tomu u celkovej populácie. Toto zistenie zároveň korešponduje so zmiernenými údajmi poukazujúcimi na existujúce rozdiely vo viacerých zdravotných ukazovateľoch.

Tabuľka 20: Hodnotenie zdravotného stavu

Katégoria	Hodnotenie zdravotného stavu	Spolu (16+)	16 – 29	30 – 44	45 – 64	65+
MRK	Pozitívne	71 %	88 %	79 %	49 %	16 %
	Negatívne	11 %	3 %	6 %	18 %	44 %
Integrované bývajúci	Pozitívne	70 %	92 %	73 %	50 %	17 %*
	Negatívne	13 %	4 %	9 %	19 %	50 %*
Celková populácia	Pozitívne	65 %	94 %	84 %	59 %	25 %
	Negatívne	13 %	2 %	5 %	13 %	34 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020, EU SILC 2020

Využívanie zdravotnej starostlivosti a skúsenosť s jej odopretím

Z hľadiska zdravotnej starostlivosti a prevencie sa EU SILC_MRK zameriava na preventívne prehliadky a navštevovanie špecialistu v prípade dlhodobých zdravotných problémov. Celkovo 56 % respondentov vo veku 16+ z MRK a 55 % z integrovane bývajúcich domácností deklarovalo absolvovanie pravidelných preventívnych prehliadok u všeobecného lekára.

Z osôb z MRK s dlhodobým zdravotným problémom (25 %) 82 % uviedlo, že pravidelne navštevuje lekára – špecialistu; v prípade osôb z integrovane bývajúcich domácností s chronickým problémom (27 %) išlo o 81 %. Za celkovú populáciu tieto údaje nie sú dostupné, keďže sa dané otázky v bežnom EU SILC nevyskytujú.

Ľudia z MRK, ktorí uviedli, že absolvujú preventívne prehliadky, sú v priemere starší ako tí, ktorí ich neabsolvujú (38 vs. 35 rokov) a zároveň väčší podiel z nich vníma svoj zdravotný stav ako negatívny (15 % vs. 6 %). Motiváciou tak môžu byť práve už existujúce zdravotné problémy. Ľudia so subjektívnym pocitom dobrého zdravia sa však vynechávaním preventívnych prehliadok pripravujú o možnosť včasnej diagnostiky prípadných ochorení.

Podiel ľudí z MRK vo veku 16+, ktorí sa v priebehu posledných 12 mesiacov ocitli v situácii, kedy potrebovali lekárske vyšetrenie alebo liečbu a táto im nebola poskytnutá, je 3 %. Tento podiel bol 4-násobne vyšší medzi Rómami z integrovane bývajúcich domácností (12 %). V rámci celkovej populácie sa jednalo o 7 % osôb.

V MRK boli medzi tými, ktorí na otázku odpovedali kladne, najčastejšie uvádzanými dôvodmi neposkytnutia starostlivosti iné príčiny (31 %), poradovník (18 %) a strach z lekára (10 %) (Tabuľka 21). Až 13 % ľudí, ktorým liečba nebola poskytnutá, na otázku týkajúcu sa dôvodov neodpovedalo. Medzi osobami z integrovane bývajúcich domácností to boli iné príčiny (30 %), poradovník (29 %) a nedostatok finančných prostriedkov (13 %). V celkovej populácii išlo o poradovník (26 %), nemožnosť sa uvoľniť z práce či starostlivosti o dieťa (16 %) a iné príčiny (14 %).

Tabuľka 21: Hlavný dôvod pre nenaplnenie potreby medicínskeho vyšetrenia¹³⁴

	MRK	Integrované bývajúci	Celková populácia
Nemohli ste si to dovoliť (príliš drahé)	4 %	13 %	11 %
Poradovník	18 %	29 %	26 %
Nemohli ste sa uvoľniť kvôli práci, starostlivosti o deti alebo inej osobe	3 %	5 %	16 %
Museli by ste cestovať príliš ďaleko, nemali ste sa tam ako dopraviť	5 %	7 %	6 %
Museli by ste cestovať príliš ďaleko, nemali ste na cestovné	1 %	1 %	0 %
Strach z lekára/nemocnice/vyšetrení/liečby	10 %	1 %	8 %
Chceli ste počkať a zistiť, či sa problém nezlepší (nevyrieši sa sám)	3 %	9 %	12 %
Nepoznali ste dobrého lekára alebo špecialistu	3 %	3 %	8 %
Jazyková bariéra	0 %	0 %	0 %
Diskriminácia	3 %	0 %	0 %
Nemáte zdravotné poistenie	2 %	0 %	0 %
Iné príčiny	31 %	30 %	14 %
Neviem	4 %	2 %	0 %
Neodpovedal	14 %	0 %	0 %

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Uvedené dôvody môžu poukazovať na všeobecnú nedostupnosť zdravotnej starostlivosti, súvisiacu aj s nedostatočnými personálnymi kapacitami. Akútny nedostatok lekárov je evidovaný práve v okresoch s najvyšším zastúpením ľudí z MRK - Košice-okolie, Rožňava, Gelnica či Spišská Nová Ves.¹³⁵ Viac ako jedna štvrtina (26 %) domácností z MRK uviedla, že zdravotná starostlivosť je dostupná s veľkými (5 %) alebo miernymi (21 %) ťažkosťami.

V prípade ľudí z MRK a integrovane bývajúcich domácností zohrávajú okrem fyzickej dostupnosti rolu aj dostupnosť finančná, či obavy, ktoré môžu opodstatnene vyplývať zo zlej

¹³⁴ Podiely z celkového počtu ľudí vo veku 16 a viac rokov, ktorým v posledných 12 mesiacoch nebola poskytnutá zdravotná starostlivosť aj keď ju potrebovali.

¹³⁵ TA3 (2021) Lekárov je málo, na východe ich chýbajú desiatky. Chcú ich motivovať. Dostupné [tu](#).

predchádzajúcej skúsenosti so systémom zdravotnej starostlivosti.¹³⁶

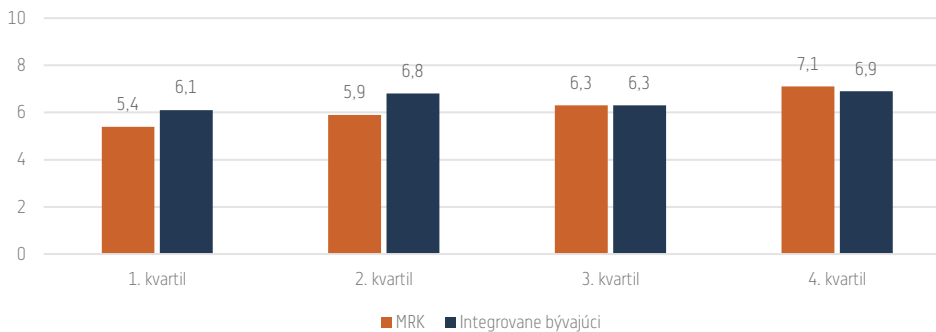
Väčšina (68 %) respondentov z MRK vo veku 16+ uviedla, že má so zdravotníckymi inštitúciami vo všeobecnosti pozitívne skúsenosti; 25 % malo neutrálne a 3 % negatívne skúsenosti. V prípade osôb z integrovane bývajúcich domácností sú výsledky podobné – 66 % má pozitívnu, 28 % neutrálnu a 4 % negatívnu skúsenosť.

Duševné zdravie a psychické rozpoloženie

V zisťovaní sa takisto nachádzali aj otázky týkajúce sa vnímania životnej spokojnosti a vlastného psychického rozpoloženia. Na stupnici od 0 (absolútne nespokojný) po 10 (úplne spokojný) ohodnotili respondenti z MRK vo veku 16+ svoju spokojnosť so súčasnou životnou situáciou v priemere na 6,2; u Rómov z integrovane bývajúcich domácností to bolo 6,6.

Miera životnej spokojnosti môže závisieť od viacerých faktorov. Medzi osobami z MRK vo veku 18 až 64 rokov uvádzali v priemere vyššiu spokojnosť pracujúci (7,2) a študujúci (7,4) než nezamestnaní (5,9) či ekonomicky neaktívne osoby (6,1). Priemerná spokojnosť so životom zároveň pri ľuďoch z MRK priamo úmerne rastie s ekvivalentným príjmom domácnosti (Graf 42) – pri osobách žijúcich v domácnostiach v najvyššom príjmovom kvartile bola o 1,7 bodu vyššia ako v prípade osôb z domácností v spodnom príjmovom kvartile (7,1 oproti 5,4).

Graf 42: Priemerná spokojnosť osôb vo veku 16 a viac rokov so životom podľa ekvivalentného disponibilného príjmu domácnosti (škála 0-10)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Čo sa týka psychického rozpoloženia, 18 % ľudí z MRK vo veku 16+ uviedlo, že boli v posledných 4 týždňoch pred zisťovaním stále alebo väčšinu času nervózni; 5 % sa cítilo psychicky na dne. Naopak, pokojne a vyrovnané sa stále alebo väčšinou cítilo 60 % osôb.

¹³⁶ Príkladom sú nedobrovoľné sterilizácie rómskych žien. Zdroj: ÚSVRK (2021) Splnomocnenkyňa Andrea Bučková víta ospravedlnenie vlády SR za sterilizácie rómskych žien v rozpore s právom. Dostupné [tu](#).

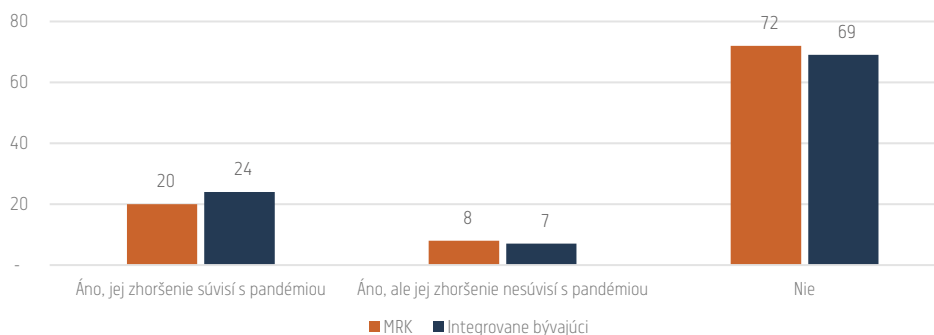
COVID-19

Nad bežný rámec zisťovania EU SILC_MRK 2020 boli zaradené aj otázky, ktoré zisťovali dopady krízy COVID-19 na rómske komunity. Na tieto otázky odpovedala vždy iba jedna osoba v domácnosti; podľa typu otázky uvádzala buď údaje za celú domácnosť (zmena finančnej situácie, vzdelávanie detí) alebo za seba (napr. nosenie rúška). Treba poznamenať, že vzhľadom na to, že opytovanie bolo realizované začiatkom jesene 2020, sa údaje týkajú vplyvu tzv. prvej vlny pandémie, ktorej dôsledky boli vo všeobecnosti miernejšie ako pri nasledujúcich vlnách.

Ekonomický dopad COVID-19 krízy

Podľa výsledkov EU SILC_MRK 2020 - 20 % domácností v MRK a 24 % domácností Rómov z integrovaného bývania uviedlo zhoršenie finančnej situácie v súvislosti s pandemiou a s ňou spojenými obmedzeniami. Ďalších 8 % (resp. 7 %) domácností indikovalo zhoršenie finančnej situácie, ktoré s pandemiou nesúviselo.

Graf 43: Podiel domácností podľa toho, či sa zmenila ich finančná situácia počas prvej vlny pandémie COVID-19 (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Najčastejšími dôvodmi zhoršenia finančnej situácie v súvislosti s pandemiou COVID-19 boli pri MRK domácnostiach znížený dopyt po pomocných prácach (30 %), strata pracovného miesta (27 %) a skrátenie pracovného času (prípadne obmedzenie výkonu pri aktívnych prácach) (18 %). Pri domácnostiach Rómov z integrovaného bývania to bolo predovšetkým práve skrátenie pracovného času (40 %) alebo priamo strata pracovného miesta (30 %).

Čo sa týka závažnosti finančných problémov, 38 % z domácností z MRK, ktorým sa zhoršila finančná situácia uviedlo, že toto zhoršenie pretrvávalo aj po dočasnom utlmení krízy po skončení prvej vlny až do takej miery, že domácnosť mala problém pri zabezpečovaní základných životných potrieb. Pri integrovaných Rómoch išlo o 31 % domácností. Hoci sa teda kríza dotkla domácností z MRK v menšej miere ako domácností Rómov z integrovaného prostredia (20 % vs. 24 %), tie sa s nepriaznivým stavom dokázali vysporiadať o niečo ľahšie.

Pre porovnanie výsledkov s celkovou populáciou, podľa online prieskumu Inštitútu pre výskum práce a rodiny z roku 2020, ktorý sa zameriaval primárne na zmeny v pracovnom živote

na trhu práce, uviedlo zhoršenie finančnej situácie až 48 % respondentov.¹³⁷

Podľa analýzy Útvary hodnoty za peniaze a Inštitútu finančnej politiky zasiahla pandémia zamestnanosť ľudí z MRK približne rovnako ako majoritu, teda znížila sa o necelých 5 %. To bolo dané aj tým, že sektory ekonomiky, v ktorých ľudia z MRK častejšie pracujú (stavebníctvo, priemysel, podporné služby), boli pandémiou zasiahnuté výrazne menej než iné sektory¹³⁸. Rozdiel výsledkov medzi MRK a celkovou populáciou v pociťovaní krízy vo finančnej rovine tak možno pripísať predovšetkým nižšej miere zamestnanosti osôb z MRK v porovnaní s celkovou populáciou.

Vzdelávanie počas pandémie

EU SILC_MRK 2020 zisťoval aj zapojenie detí z MRK do dištančného vzdelávania počas prvej vlny pandémie. V polovici marca 2020 došlo k úplnému zatvoreniu vzdelávacích inštitúcií a prezenčná forma štúdia bola nahradená dištančnou výukou. Tento prechod na diaľkovú výučbu prostredníctvom písomnej korešpondencie alebo telekomunikačných médií bez priameho kontaktu s pedagógom bol náročný najmä pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a z MRK, ktorým v domácnostiach častokrát absentovalo nevyhnutné vybavenie, či dostatok fyzického priestoru na učenie.

Na obmedzenia pri poskytovaní a realizácii dištančného vzdelávania vo vylúčených komunitách poukazuje štúdia Eduroma, ktorá upozorňuje na to, že žiaci z MRK sa v rámci dištančného vzdelávania v mnohých prípadoch nemôžu, alebo nevedia zapojiť do online vyučovania, keď sú limitovaní priestorovým, hygienickým a chýbajúcim technickým vybavením, ale aj chýbajúcimi počítačovými znalosťami či už samotných žiakov alebo ich rodičov. To ich v rámci dištančného vzdelávania znevýhodňuje v porovnaní s možnosťami väčšinového obyvateľstva.¹³⁹

Podľa analýzy Inštitútu vzdelávacích politík (IVP) bola „situácia kritická predovšetkým v školách s vysokým zastúpením žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a v špeciálnych ZŠ. Podiel nezapojených detí a detí, ktoré sa neučili prostredníctvom internetu, bol v týchto školách niekoľkonásobne vyšší oproti priemeru iných škôl. Učitelia v týchto školách častejšie hlásili problémy súvisiace s diaľkovým vzdelávaním a riaditelia týchto škôl častejšie uvádzali, že by v prípade opätovného uzavretia škôl potrebovali podporu najmä v oblasti sprístupnenia prezenčného vzdelávania pre vybrané skupiny žiakov (napríklad so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami) a v oblasti podpory off-line vzdelávania (napr. podpora pri tlači a distribúcií pracovných listov).¹⁴⁰

Z odpovedí dospelých osôb zodpovedných za domácnosť v rámci zisťovania EU SILC_MRK 2020 vyplývalo, že online/telefonické formy vzdelávania sa počas prvej vlny pandémie zúčastňovala pätina žiakov základných a stredných škôl z MRK a 46 % žiakov z integrovane bývajúcich domácností (Graf 44). V prípade 37 % žiakov z MRK a 24 % žiakov z integrovane bývajúcich domácností škola online vzdelávanie neposkytovala.¹⁴¹ Podľa spomínanej analýzy IVP nemalo

---

137 Kuruc, A. a kol. (2020) Prieskum životnej situácie počas pandémie COVID-19. Dostupné [tu](#).

138 Hidas, S a kol. (2022).

139 Rafael, V., Krejčíková, K. (2020) Ako zostať blízko na diaľku - Správa o dištančnom vzdelávaní žiakov z rómskych komunít počas pandémie COVID-19. Dostupné [tu](#).

140 Ostertágová, A., Čokyna, J. (2020) Hlavné zistenia z dotazníkového prieskumu v základných a stredných školách o priebehu dištančnej výučby v školskom roku 2019/2020. Dostupné [tu](#).

141 Ďalších 17 % osôb z MRK a 16 % z integrovane bývajúcich domácností nevedeli, či sa dieťa/deti z ich domácnosti online/telefonického vzdelávania zúčastňovali – podiel škôl navštevovaných rómskymi žiakmi, ktoré tento typ dištančného vzdelávania neposkytovali, tak môže byť ešte vyšší.

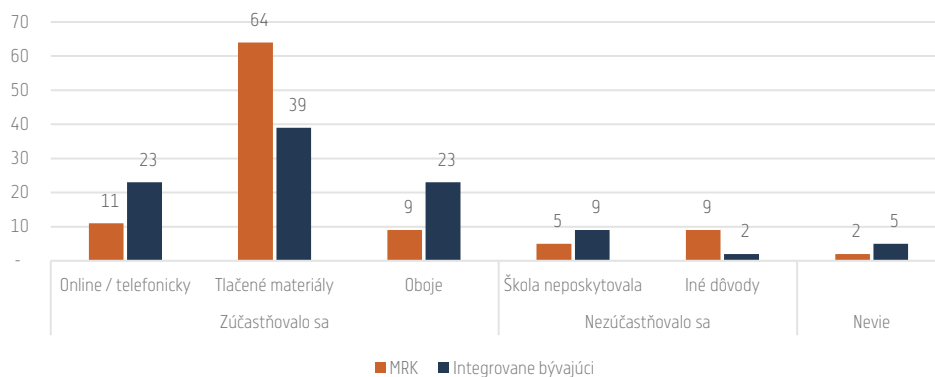
na základe odhadov škôl prístup k online výučbe 18,5 % žiakov v rámci celkovej populácie, čo je 2-krát menej ako v MRK.

Viac rozšírenou formou dištančného vzdelávania v prípade žiakov z MRK bola distribúcia tlačенých materiálov realizovaná školou v nožnej spolupráci s pomáhajúcimi profesiami (sociálnymi pracovníkmi, miestnymi občianskymi poriadkovými službami a pod.). Teito formy sa zúčastňovalo 73 % žiakov z MRK a 61 % žiakov z integrovane bývajúcich domácností. V zisťovaní sa však nenachádzali otázky o frekvencii rozosielania materiálov školami – úroveň vzdelávania tak mohla byť v závislosti od konkrétnych škôl výrazne odlišná; niektoré mohli posielat zadania každý deň, iné raz za týždeň alebo ešte dlhšie obdobie. 9 % žiakov z MRK a 23 % z integrovane bývajúcich domácností sa zúčastňovali na dištančnom vzdelávaní online/telefonicky a takisto aj prostredníctvom tlačенých materiálov.

14 % detí z MRK a 11 % detí z integrovane bývajúcich domácností sa nezúčastňovalo ani jedného z typov dištančného vzdelávania - či už preto, že ho škola neposkytovala v žiadnej forme (5 % detí z MRK a 9 % detí z integrovane bývajúcich domácností), alebo z iných dôvodov. Najčastejším z týchto dôvodov bola nedostupnosť technického vybavenia (počítač, notebook, tablet, telefón), ktorú uviedlo 71 % domácností z MRK, ktorých deti sa na dištančnom vzdelávaní nezúčastňovali, aj keď ho škola zabezpečovala (Graf 45). Absenciu internetového pripojenia uviedlo 44 %. V prípade 17 % bol systém príliš komplikovaný a dieťa, ani iné osoby v domácnosti, ho nevedeli používať.

Tieto zistenia poukazujú na dôležitosť zohľadňovania situácie žiakov z MRK pri implementácii dištančného vzdelávania. Jej ignorácia môže viesť k vylúčeniu týchto detí zo vzdelávacieho procesu s výrazne negatívnymi dopadmi na ich budúcnosť¹⁴² a ďalšie prehĺbenie nerovností.

Graf 44: Podiel žiakov základných a stredných škôl podľa účasti na dištančnom vzdelávaní v rámci prvej vlny COVID-19 (v %)¹⁴³

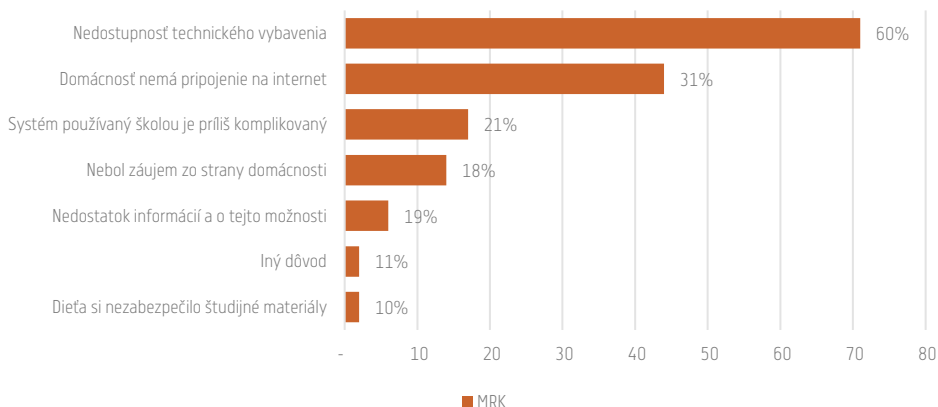

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

142 Hellebrandt, T. (2020).

143 Údaje vychádzajú z odpovedí dospelých osôb za domácnosť.

Graf 45: Dôvody neúčasti detí z MRK¹⁴⁴ na dištančnom vzdelávaní akoukoľvek formou (podiel domácností s deťmi v danom veku, v %)

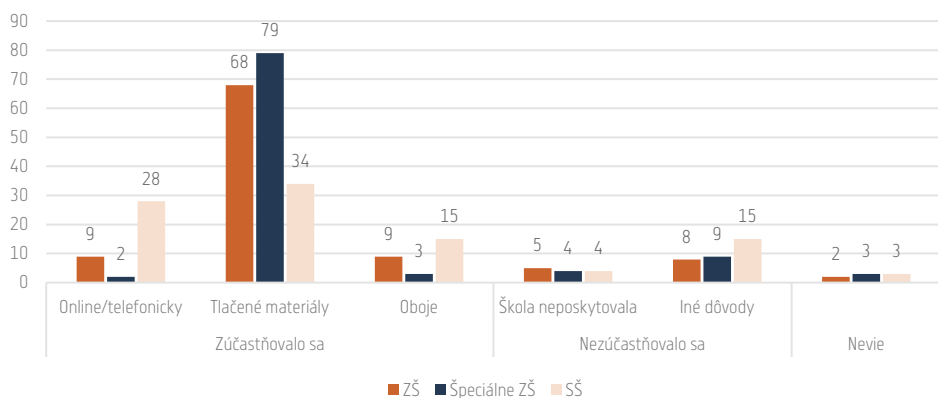

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

V rámci MRK boli výrazné rozdiely aj medzi jednotlivými typmi škôl (Graf 46). V prípade základných škôl a špeciálnych ZŠ prevládala výučba prostredníctvom tlačенých materiálov (77 %, resp. 82 % žiakov z MRK). Online/telefonicky sa vzdelávalo v rámci špeciálnych ZŠ iba 5 % ich žiakov. Naopak, online/telefonické vzdelávanie využívalo 43 % žiakov stredných škôl z MRK.

Podobne tomu bolo aj pri žiakoch z integrovane bývajúcich domácností – podiel žiakov stredných škôl zúčastňujúcich sa na vzdelávaní online/telefonicky bol výrazne vyšší, ako v prípade žiakov ZŠ a špeciálnych ZŠ (Graf 47). Vo všetkých troch typoch škôl bol však podiel žiakov s účasťou na tejto forme vzdelávania vyšší, ako pri žiakoch z MRK.

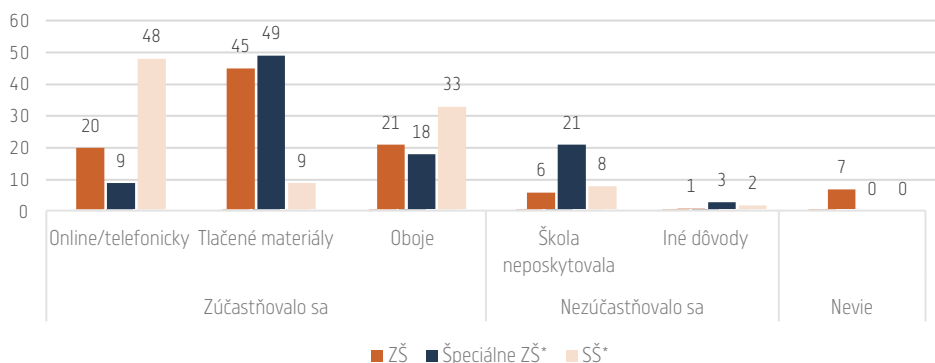
Graf 46: Podiel žiakov z MRK podľa účasti na dištančnom vzdelávaní v rámci prvej vlny COVID-19 vzhľadom na typ školy (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

144 Z dôvodu malej vzorky osôb z integrovane bývajúcich domácností pri tejto otázke, neboli údaje za tieto domácnosti uvedené.

Graf 47: Podiel žiakov z integrovane bývajúcich domácností podľa účasti na dištančnom vzdelávaní v rámci prvej vlny COVID-19 vzhľadom na typ školy (v %)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Dodržiavanie preventívnych opatrení

Čo sa týka dodržiavania preventívnych opatrení s cieľom zabrániť šíreniu vírusu, 15 % respondentov z MRK uviedlo, že mali komplikácie s nosením rúška. Pre 32 % to bolo zo zdravotných dôvodov (napr. ťažkosti s dýchaním), 29 % malo problém s jeho zabezpečením (neboli k dispozícii) a 20 % z nich to nepovažovalo za dôležité. Ďalších 15 % uviedlo ako dôvod nedostatok financií na jeho zabezpečenie.

S dodržiavaním hygieny rúk malo problém 6 % respondentov z MRK; 45 % z nich pritom zmienilo ako hlavný dôvod nedostatok financií na zabezpečenie mydla, resp. antibakteriálnych prípravkov, 24 % uviedlo problém s ich zabezpečením, keďže neboli k dispozícii a 17 % z nich nepovažovalo dodržiavanie hygienických opatrení za dôležité. 11 % z tých, ktorí mali problémy s dodržiavaním hygieny rúk sa odvolávalo na chýbajúci prístup k vode.¹⁴⁵

Zistenia, ktoré ukazujú, že ľudia z MRK v rámci prvej vlny nemali veľké problémy s dodržiavaním preventívnych opatrení potvrdzujú výsledky dotazníkového prieskumu Ústavu romologických štúdií FSVaZ UKF v Nitre, ktorý realizoval v apríli 2020 pre ÚSVRK. V rámci neho sociálni pracovníci a pracovníčky pracujúce v obciach s MRK uviedli, že vo viac ako 60 % z týchto komunít sa dodržiava správna hygiena rúk a v ďalších 16 % dodržiava zvýšenú hygienu rúk polovica obyvateľov.¹⁴⁶

Diskriminácia počas pandémie COVID-19

Otázky v zisťovaní EU SILC_MRK 2020 zisťovali aj zmenu postoja väčšinového obyvateľstva voči Rómom v priebehu trvania pandémie. 10 % respondentov z MRK a 6 % respondentov z integrovane bývajúcich domácností malo pocit, že sa počas trvania COVID-19 pandémie negatívne zmenilo správanie okolia voči nim preto, že sú Rómovia. Tieto negatívne zmeny sa prejavovali formou nepríjemných pohľadov, poznámok počas poskytovania služieb, napr. v obchode, pri používaní verejnej dopravy (68 %) alebo na verejnom priestranstve a na ulici (67 %). Naopak 2 % respondentov z MRK uviedlo, že zaregistrovali pozitívnu zmenu v správaní okolia voči nim.

¹⁴⁵ Veľkosť vzorky pri všetkých odpovediach okrem najrozšírenejšej je založený na menej ako 20 pozorovaní.

¹⁴⁶ ÚSVRK (2020) Rómovia a Rómky z marginalizovaných komunít sa COVIDU obávajú a rešpektujú pravidlá. Dostupné [tu](#).

DISKRIMINÁCIA

V rámci zisťovania EU SILC_MRK 2020 bol popri štandardných dotazníkoch po prvýkrát použitý aj modul otázok zameriavajúci sa na diskrimináciu Rómov (Modul FRA). Dáta v tejto oblasti boli doteraz na celoslovenskej úrovni získavané Agentúrou EÚ pre základné práva (FRA) v rámci prieskumov zameraných na etnické menšiny a Rómov, konkrétne napr. Prieskumom Európskej únie týkajúcom sa menšín a diskriminácie (EU-MIDIS).

Vďaka rozšíreniu vzorky a dotazníka EU SILC_MRK 2020 je možné sledovanie a vykazovanie základných indikátorov týkajúcich sa diskriminácie pre potreby Európskej komisie ako aj národnej Stratégie na úrovni celej rómskej populácie. Z tohto dôvodu sú dáta v časti diskriminácia uvádzané predovšetkým pre túto skupinu, t. j. za celú výskumnú vzorku „MRK“ + „Rómovia bývajúci integrované“.

Skúsenosť s diskrimináciou

V rámci predmetného modulu sa zisťovali skúsenosti Rómov a Rómkov starších ako 16 rokov s diskrimináciou na základe ich etnického alebo rasového pôvodu v období za posledných 5 rokov a 12 mesiacov pri hľadaní práce, v práci, pri hľadaní bývania, v zdravotníctve, v školstve, pri kontakte s verejnými úradmi alebo pri poskytovaní služieb. Jeden z piatich Rómov¹⁴⁷ (21 %, pričom 23 % u mužov a 19 % u žien) zažil diskrimináciu z dôvodu svojho rómskeho pôvodu minimálne v jednej z predmetných oblastí aspoň raz za posledných 12 mesiacov. V porovnaní s poslednými dostupnými dátami z roku 2016 (EU MIDIS II) ide o pokles o 9 p. b. Z hľadiska výskytu rasovo alebo etnicky motivovanej diskriminácie za posledných 5 rokov klesol podiel¹⁴⁸ Rómov s touto skúsenosťou z 54 % v roku 2016 na 25 % (26 % u mužov a 23 % u žien).

Čo sa týka jednotlivých oblastí, v období 1 roka pred zisťovaním sa Rómovia a Rómkovia stretli s diskrimináciou z dôvodu ich rómskeho pôvodu v najvyššej miere pri hľadaní zamestnania (33 %) a bývania (19 %) (Graf 48).¹⁴⁹ V oboch prípadoch mali horšiu skúsenosť muži oproti ženám – 37 % vs. 28 % (zamestnanie) resp. 26 % vs. 14 % (bývanie). Vzhľadom na to, že táto otázka bola položená len osobám, ktoré počas predmetného obdobia reálne hľadali zamestnanie resp. sa pokúšali prenajať alebo kúpiť byt či dom, dané rozdiely nemožno pripísať tomu, že by sa ženy v týchto situáciách ocitali menej často. Malé rozdiely možno pozorovať aj v prípade skúseností s diskrimináciou v rámci zamestnania (celkovo 11 %, pričom muži 13 % a ženy 8 %). V kontakte so školskými autoritami (muži 5 % a ženy 6 %), resp. pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti (muži 8 % a ženy 9 %) boli rozdiely medzi Rómami a Rómkami minimálne.

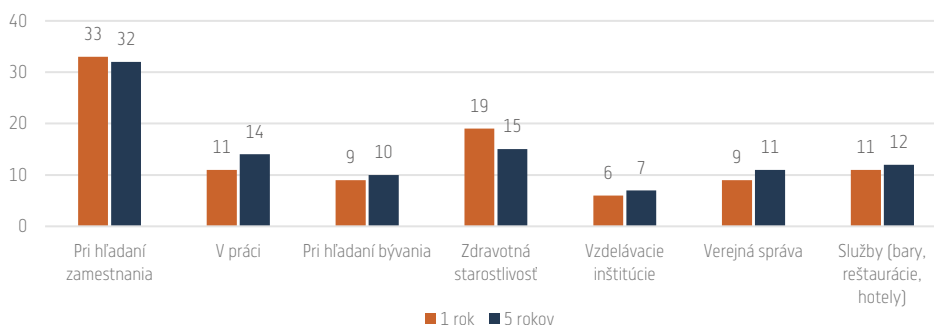
147 Tento podiel bol vyrášaný z počtu Rómov, ktorí sa v posledných 12 mesiacoch pred zisťovaním ocitli aspoň v jednej z uvedených situácií, resp. vykonávali danú činnosť - hľadanie práce, v práci, hľadanie bývania, využívanie zdravotnej starostlivosti, návšteva školy, kontakt s verejnými úradmi alebo návšteva baru/reštaurácie/hotela. Zároveň, údaje uvedené v tejto časti sú počítané zo súboru všetkých respondentov, nie iba tých, ktorí označili svoju národnosť ako "Róm/Rómkovia".

148 Viď predošlá poznámka.

149 Uvedené podiely vychádzajú z počtu osôb, ktoré si v danom období hľadali zamestnanie alebo bývanie, nie z celkového počtu Rómov.

Graf 48: Podiel Rómov vo veku 16+ so skúsenosťou s diskrimináciou z dôvodu ich rómskeho pôvodu z počtu Rómov, ktorí sa ocitli v danej situácii alebo vykonávali danú činnosť (v%)

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

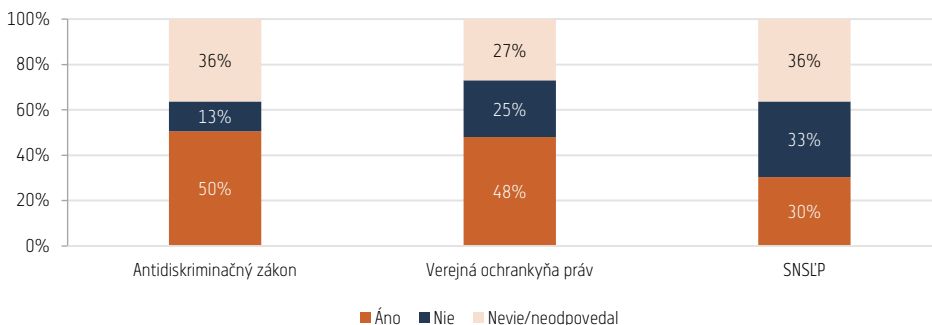
Ohlasovanie diskriminácie a informovanosť o svojich právach a procese podávania sťažností

Drvivá väčšina Rómov a Rómovok, ktorí sa v priebehu posledných 12 mesiacov cítili byť diskriminovaní z dôvodu farby ich pleti alebo ich rómskeho pôvodu, túto skutočnosť neoznámili alebo nepodali sťažnosť (97 %). To predstavuje výrazný pokles v porovnaní s poslednými dostupnými dátami zo zisťovania EU-MIDIS II z roku 2016, keď 18 % Rómov, ktorí sa cítili diskriminovaní z dôvodu ich rómskeho pôvodu aspoň raz v predchádzajúcich 12 mesiacoch, nahlásili posledný incident na príslušnom úrade alebo podali naň sťažnosť.

Najčastejšie deklarovaný dôvod neohlásenia udalosti, ktorý uviedlo 45 % respondentov, bola nedôvera, že by sa po ohlásení niečo zmenilo. Ďalším bolo zľahčovanie dôležitosti predmetnej udalosti (“nestálo to za oznámenie”), pocit hanby, či neznalosť procesu podávania sťažnosti.

Nízka miera ohlasovania prípadov diskriminácie preto môže súvisieť aj s nízkou informovanosťou Rómov o svojich právach a inštitúciách, ktoré poskytujú pomoc alebo poradenstvo obetiam diskriminácie. Na otázku, či podľa ich vedomostí existuje na Slovensku zákon zakazujúci diskrimináciu na základe farby pleti, etnického pôvodu alebo náboženstva, odpovedala kladne polovica respondentov (Graf 49). Aspoň jednu z dvoch uvedených inštitúcií poskytujúcich právnu pomoc - Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (SNSLP) a Verejná ochrankyňa práv - poznalo 52 % osôb.

Graf 49: Podiel Rómov vo veku 16+, ktorí vedia o existencii antidiskriminačného zákona, resp. poznajú vybrané inštitúcie právnej pomoci

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

Rasovo motivované útoky

EU SILC_MRK zisťoval aj skúsenosti Rómov a Rómkov s prejavmi rasovo motivovaných útokov a trestnej činnosti. V prípade tých respondentov, ktorí označili svoju národnosť ako rómsku,¹⁵⁰ 17 % mužov a 11 % žien sa stalo v priebehu posledných 12 mesiacov raz alebo opakovane objektom urážlivých alebo výhražných poznámok z dôvodu ich rómskeho pôvodu.

Čo sa týka profilu útočníka, vo väčšine prípadov (61 %) bola útočníkom cudzia osoba, ktorú respondent nepoznal. V 14 % išlo o osobu, s ktorou prichádzali do kontaktu v rámci práce, resp. školy a v prípade 10 % išlo o susedov obetí. Zároveň 12 % respondentov identifikovalo útočníka ako člena pravicovo-extrémistickej, resp. rasistickej skupiny. V 80 % prípadoch išlo o osobu z väčšinovej populácie a v 16 % o Rómov. V 55 % bol útočníkom muž, v 22 % žena a rovnako v 22 % prípadov sa do útoku zapojili obe pohlavia. V 2 % išlo o incident, ktorý bol sexuálneho charakteru.

Okrem urážlivých a výhražných poznámok sa 2 % respondentov stali v priebehu posledných 12 mesiacov obeťou fyzického napadnutia z dôvodu ich rómskeho pôvodu.

Z Rómov, ktorí sa stali obeťou, či už slovných alebo fyzických rasovo motivovaných útokov, nahlásilo túto skutočnosť na políciu iba 6 %; 78 % ju nenahlásilo žiadnej inštitúcii, pričom ďalších 12 % neodpovedalo na otázku. Približne 90 % týchto útokov tak ostáva nezaznamenaných, čo môže v konečnom dôsledku viesť k podhodnocovaniu ich skutočného výskytu.

Rasovo motivované útoky sa nevyhýbali ani rómskym deťom. Z respondentov, ktorí majú školopovinné deti 13 % uviedlo, že ich dieťa zažilo v škole v priebehu posledného roka slovné útoky alebo urážlivé poznámky pre svoj rómsky pôvod, 5 % uviedlo, že deti boli pre rómsky pôvod fyzicky napadnuté a 2 % detí boli z tohto dôvodu vylúčené z hier, spoločenských podujatí alebo skupín priateľov.

¹⁵⁰ Údaje uvedené v tejto časti sú počítané len zo súboru respondentov, ktorí ako svoju národnosť označili "Róm/Rómkka". Dôvodom je snaha použitia zhodnej metodiky s metodikou uvedenou v Metodickom dokumente k výpočtu hodnôt indikátorov Stratégie rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030. (ÚSVRK, 2021).

Skúsenosti s orgánmi činnými v trestnom konaní a dôvera vo verejné inštitúcie

Na nedostatok ochoty Rómov ohlasovať rasovo motivovanú trestnú činnosť, môžu mať vplyv aj negatívne skúsenosti Rómov s políciou, či už osobné alebo sprostredkované. V predchádzajúcich piatich rokoch bolo 15 % Rómov zastavených, prehľadávaných alebo vypočúvaných políciou, pričom 8 % z nich uviedlo, že sa tak stalo pre ich rómsky pôvod. V prípade posledných 12 mesiacoch išlo o 7 % Rómov, pričom 11 % z nich uviedlo, že dôvodom stretu s políciou bol ich rómsky pôvod.

EU SILC_MRK nepotvrdil, že by tieto skúsenosti s políciou mali negatívny vplyv na deklarovanú dôveru Rómov v slovenskú políciu. Kým celkovo v rómskej populácii uviedlo 31 % všetkých respondentov zisťovania, že čiastočne alebo plne dôveruje polícii¹⁵¹, u Rómov, ktorí boli v poslednom roku zastavení, prehľadávaní alebo vypočúvaní políciou, bola táto dôvera 38 %.

Z vybraných verejných inštitúcií Rómovia najviac dôverujú miestnym (obecným) orgánom v lokalite, v ktorej žijú – 60 % im dôveruje čiastočne alebo úplne, pričom priemer hodnotení na škále od 0 („vôbec nedôverujem“) po 10 („úplne dôverujem“) bol 6,5 (Graf 50). Najmenšiu mieru dôvery prejavili voči politickým stranám (2,7), ktorým čiastočne alebo úplne dôveruje 10 %.

Miera dôvery sa líši aj podľa typu koncentrácie. Najvyššia vyjadrená dôvera (v priemere 7,8) voči orgánom miestnej samosprávy bola u Rómov, ktorí žijú mimo koncentrácií v obciach s rómskou väčšinou; čiastočne alebo plne im dôveruje 81 %. Najvyššia vyjadrená dôvera (v priemere 7,8) voči orgánom miestnej samosprávy bola u Rómov, ktorí žijú mimo koncentrácií v obciach s rómskou väčšinou; čiastočne alebo plne im dôveruje 81 %¹⁵². Najnižšia dôvera v lokálnu samosprávu je naopak z hľadiska podielu ľudí, ktorí jej čiastočne alebo plne dôverujú, v segregovaných koncentráciách mimo obce (56 %). Aj tu však do výsledkov vstupuje faktor prítomnosti Rómov vo vedení samosprávy, keď dôvera v obciach s koncentraciami mimo obce stúpa zo 48 % v obciach bez rómskych poslancov na 64 % v obciach s rómskymi poslancami.

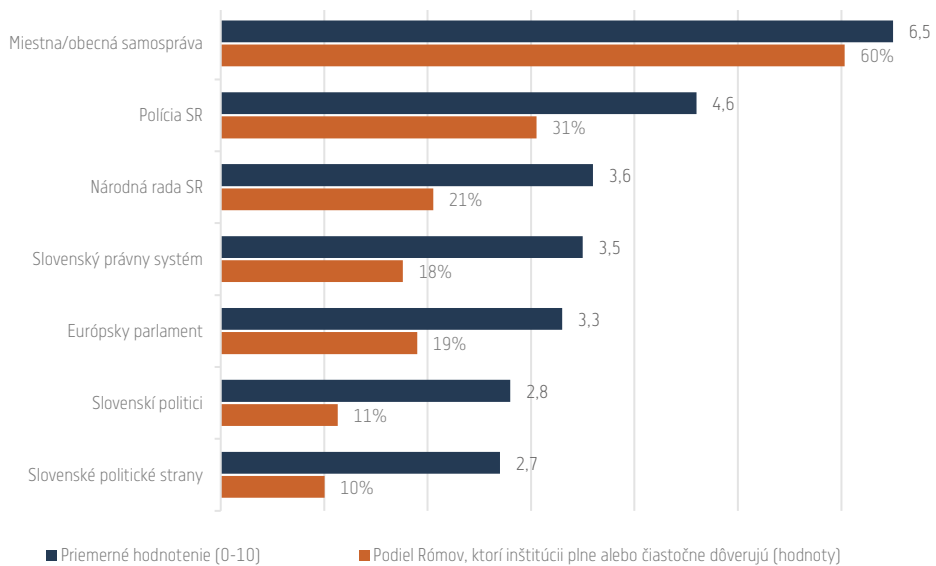
Za zmienku stojí aj nízka dôvera Rómov v slovenský právny systém s priemerným hodnotením 3,5 a ktorému čiastočne alebo plne dôveruje iba 18 % Rómov. Táto nízka dôvera môže súvisieť s nízkou mierou nahlasovania diskriminácie, ako aj rasovo motivovanej trestnej činnosti zo strany Rómov.

---

151 Jedná o odpovede 6 a vyššie na škále od 0 („vôbec nedôverujem“) po 10 („úplne dôverujem“), ktorá bola v danej otázke použitá.

152 Atlas rómskych komunít 2019.

Graf 50: Dôvera Rómov vo vybrané verejné inštitúcie

Zdroj: EU SILC_MRK 2020

ZHRNUTIE

Téma sociálneho vylúčenia ľudí z marginalizovaných rómskych komunít, ako aj širšia otázka medzietnických vzťahov na Slovensku, predstavujú komplexné výzvy, vyžadujúce si premyslené a z faktov vychádzajúce politiky. Cieľom tejto publikácie je prostredníctvom rozšírenia poznatkov o aktuálnom stave prispieť k lepšej informovanosti verejnosti a zainteresovaných aktérov, a tým pádom aj do procesu tvorby týchto politík.

Porovnanie výstupov zo zisťovaní EU SILC a EU SILC_MRK z roku 2020 potvrdzuje existenciu výrazných rozdielov v životných podmienkach ľudí z marginalizovaných rómskych komunít a celkovej populácie. Takmer 9 z 10 osôb z MRK žije pod hranicou rizika chudoby. Rovnako 9 z 10 osôb v MRK býva v preplnených obydliach, v ktorých častokrát chýba základné vybavenie. Táto závažná materiálna deprivácia okrem negatívneho vplyvu na zdravotný stav takisto predstavuje bariéru v ceste za vzdelaním a stabilnou prácou. Mechanizmy generačnej chudoby tak prispievajú k jej udržiavaniu a prehľbovaniu.

V rámci analýzy sme sa zamerali aj na životné podmienky integrované bývajúcich Rómov. Ich situáciu vo viacerých skúmaných oblastiach možno na základe údajov zo zisťovania charakterizovať ako na pomedzí – vo všeobecnosti sú na tom z hľadiska bývania či zamestnanosti lepšie ako domácnosti z MRK, no horšie ako domácnosti v celkovej populácii. Keďže ich integrácii v ďalších oblastiach nebráni priestorové vylúčenie, môžu mať v tomto smere vplyv iné obmedzujúce faktory, ako napríklad protirómske postoje v spoločnosti.

Vzhľadom na rozsiahlosť dát získaných v rámci zisťovania nie sú údaje prezentované v tejto publikácii zďaleka vyčerpávajúce. Naším zámerom bolo poskytnúť prehľad o stave základných ukazovateľov v jednotlivých oblastiach. Jedným z hlavných prínosov zisťovania EU SILC_MRK je práve rozsah reprezentatívnych informácií, ktorý umožňuje pozorovať vzťahy medzi desiatkami premenných týkajúcich sa jednotlivcov ako aj domácností. Veríme, že táto publikácia spolu s verejne dostupnou databázou podnieti k tvorbe ďalších výskumov a k prehĺbeniu znalostí v tejto téme.

ČLENENIE DÁTOVÉHO SÚBORU

Databáza vyzbieraných údajov je zverejnená v anonymizovanej podobe¹⁵³ spolu s popisom. Databáza má nasledovné členenie:

D (register domácností) – nachádza sa tu prehľad všetkých oslovených domácností vrátane informácie o výsledku opytovania. Súčasťou časti D je označenie „typ koncentrácie“, ktorým môžu byť koncentrácie na okraji obce, vo vnútri obce a segregované (vzdialené) koncentrácie, všetky tri typy v rozlíšení na polohu pri meste či pri obci. Ďalším typom sú Rómovia žijúci mimo koncentrácií, v obciach s rómskou väčšinou. Posledný typ tvoria Rómovia žijúci integrované v obciach bez koncentrácií alebo bez rómskej väčšiny, ktorí boli do vzorky pridaní v rámci tzv. „nadvýberu pre FRA“. Označenie typu koncentrácie je doplnené do všetkých súborov.

R (register osôb) – nachádzajú sa tu údaje za všetky osoby, vrátane detí. Pre deti do 15 rokov (vrátane) sa tu nachádza aj časť o zdraví a zdravotných obmedzeniach. Tieto otázky za deti do 15 rokov zodpovedajú rodičia, resp. zodpovedné osoby. Nachádza sa tu tiež časť o vzdelávaní a vzťahoch medzi osobami v domácnosti. Táto časť obsahuje aj agregované položky vzťahujúce sa na výpočet miery materiálnej deprivácie a miery rizika chudoby prepočítané na úroveň jednotlivca a pre zjednodušenie aj niekoľko položiek z tzv. modulu COVID-19, ktoré sa vzťahujú na jednotlivcov.

H (údaje za vyšetrené domácnosti) – v tejto časti sa nachádzajú údaje ohľadom využívania infraštruktúry, finančnej situácie domácnosti, dostupnosti k službám a údaje o sociálnom vylúčení domácnosti. K tejto časti bol pripojený aj tzv. modul COVID-19, ktorý zisťovali dopady COVID-19 pandémie (v rámci prvej vlny) na rómske komunity. Údaje za domácnosť poskytuje osoba nad 16 rokov, ktorá ale môže byť odlišná od osoby zodpovednej za domácnosť. Každéj osobe (odpovedajúcej aj zodpovednej) prislúcha vlastný identifikátor.

P (údaje za osoby vo veku 16 a viac rokov) – v súbore P sa nachádzajú všetky údaje na úrovni jednotlivca vo veku 16 a viac rokov vrátane ekonomického postavenia, príjmu, zdravotného stavu a skúseností s rôznymi štátnymi inštitúciami.

Modul FRA – Tento špeciálny modul sa zisťoval za jednu osobu v domácnosti vo veku 16 rokov a viac vo všetkých skúmaných domácnostiach a bol zameraný na tieto oblasti: diskriminácia – povedomie a skúsenosti; skúsenosti s obťažovaním, s násilím a s políciou; dôvera v inštitúcie.

Vo vyššie uvedených dátových súboroch sa nachádzajú aj niektoré odvodené údaje: napríklad informácia o type domácností (počet dospelých a počet závislých detí), hmotná núdza, hranica rizika chudoby, celkový hrubý príjem domácnosti a podobne. Všetky odvodené dáta a ich zložky sa nachádzajú v príslušnom popise premenných.

---

153 Dostupná na [webovom sídle úradu](#).

LITERATÚRA

Amnesty International (2010) Dajte im budúcnosť. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/eur720042010sk.pdf>

Belák, A. (2021) Úrovně podmienok pre zdravie a zdravotné potreby vo vylúčených rómskych osídleniach na Slovensku. Zdravé regióny. Dostupné na: https://www.zdraveregiony.eu/wp-content/uploads/2018/04/ZK_potreby_e-verzia.pdf

Bojko a kol. (2018) Inklúzia Rómov je potrebná aj v zdravotníctve. IFR. Dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/34/2018_23_Inkluzia_zdravie_final.pdf

Cassio, L. a kol. (2021) Poverty and mindsets. ISBN 978-92-76-35967-8. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3122f644-edcf-11eb-a71c-01aa75ed71a1>

CVTI (2020) Štatistická ročenka - základné školy. Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs//JC/ROCENKA/ZS/zs2020.zip>

CVTI (2021) Zoznamy škôl a školských zariadení. Dostupné na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/registre/zoznamy-skol-a-skolskych-zariadeni.html?page_id=9332

Čarnogurský, F., Ravasz, A. (2022) Ako sa mestá potichu zbavujú rómskych komunít. Euractiv. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/news/ako-sa-mesta-potichu-zbavuju-romskych-komunit/>

Dianovská, A. Š. a kol. (2020) Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2019/2020. Štátna školská inšpekcia. Dostupné na: https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2020/12/sprava20_web.pdf?fbclid=IwAR2XXRsNITRo6Iq7d6GQurJPIV02u5VynWgNTRCRZh35MLKsnuGvo7L0w2U

Education Endowment Foundation (2021) Repeating a year. Dostupné na: <https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence/teaching-learning-toolkit/repeating-a-year>

Edgerton a kol. (2012) Education and Quality of Life. In: Handbook of Social Indicators and Quality of Life Research. Springer Dordrecht. strany 265-296. ISBN: 978-94-007-2420-4. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/259486414_Education_and_Quality_of_Life

Eurostat (2021) Age of young people leaving their parental household. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=494351#Geographical_differences

Eurostat (2022) Early leavers from education and training by sex and labour status. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_ifse_14/default/table?lang=en&fbclid=IwAR30LXiYn8wrDRhR2tYULh9xxk5H03zJ65VZb9V0axs9j-53TWivu_7Hgo8

Eurostat Glossary: Dependent children. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Dependent_children

Európska komisia (2013) Barcelonské ciele - Rozvoj služieb starostlivosti o deti v Európe na zabezpečenie udržateľného a inkluzívneho rastu. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0322&from=PT>

Európska komisia (2020) Rovnosť, začleňovanie a účasť Rómov v EÚ. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu_sk#strategick-rmec-e-pre-rovnos-zaleovanie-a-as-rmov

Európska komisia. Economic and Fiscal Policy Coordination. Prístup 15.7.2022. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/european-semester-your-country/slovakia/europe-2020-targets-statistics-and-indicators-slovakia_sk#early-leavers-from-education-and-training

Filčák, R. a kol. (2020) Vybavenosť kanalizáciou v rómskych osadách. Ako sa na Slovensku prejavujú štrukturálne nerovnosti. Centrum spoločenských a psychologických vied SAV. ISBN: 978-80-89524-46-4. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/347837201_Vybavenost_kanalizaciou_v_romskych_osadach_Ako_sa_na_Slovensku_prejavuju_strukturalne_nerovnosti_CSPV_Bratislava_p_143_ISBN_978-80-89524-46-4

- Filadelfiová, J., Gerbery, D. (2012) Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010. UNDP. ISBN: 978-80-89263-10-3. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/undp-sprava-2010_na-web.pdf
- Gdovinová, D., Olšovský, F. (2012) Keby sme boli Rómovia, z Británie by sme sa už nevrátili. týždeň. Dostupné na: <https://www.tyzen.sk/temy/49339/keby-sme-boli-romovia-z-britanie-by-sme-sa-uz-nevratili/>
- Goos, M. a kol. (2021) Effectiveness of grade retention: A systematic review and meta-analysis. Educational Research Review. Volume 34. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1747938X21000245?via%3Dihub>
- Habodászová, L. (2019) Monitorujeme monitor. IFP. Dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/97/Komentar_IFP_Monitor9.pdf
- Heckman a kol. (2010) The rate of return to the HighScope Perry Preschool Program. Journal of Public Economics. Volume 94, Issues 1-2. strany 114-128. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047272709001418>
- Heckman a kol. (2019) Intergenerational benefits of high-quality early childhood education for underprivileged children: Evidence from the iconic Perry Preschool Project. Vox EU. Dostupné na: <https://voxeu.org/article/intergenerational-benefits-high-quality-early-childhood-education-underprivileged-children>
- Hellebrandt, T. a kol. (2020) Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením - Záverečná správa. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/15944.pdf>
- Hidas, S a kol. (2022) Vplyv pandémie na marginalizované rómske komunity. IFP. Dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/22/2022_1_Vplyv-pandemie-na-MRK_final.pdf
- Hojšík, M. (2008) Evaluácia programu obecných nájomných bytov v rómskych osídleniach. Nadácia Milana Šimečku. Dostupné na: <https://www.nadaciamilanasimecku.sk/files/documents/publikacie/evaluacia%20programu%20obecných%20nájomných.pdf>
- Karney B. R. (2021). Socioeconomic Status and Intimate Relationships. Annual review of psychology no. 72. strany 391-414. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8179854/>
- Klein, V. a kol. (2012) Nultý ročník a edukácia rómskych žiakov. Roma Education Fund. ISBN 978-80-971181-0-5. Dostupné na: https://www.prohuman.sk/files/NULTY_ROCNIK_A_EDUKACIA_ROMSKYCH_ZIAKOV.pdf
- Koreň, M. (2020) Nepomáhajú ani milióny z eurofondov: Diskriminácia rómskych detí vo vzdelávaní nemizne. Euractiv. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/news/nepomahaju-ani-miliony-z-eurofondov-diskriminacia-romskych-detí-vo-vzdelavani-nemizne/>
- Krieglerová Gallová, E. a kol. (2009) Škola ako geto. Roma education fund. Dostupné na: <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Skola-ako-geto-complete-Slovak.pdf>
- Kuruc, A. a kol. (2020) Prieskum životnej situácie počas pandémie COVID-19. Inštitút pre výskum práce a rodiny. Dostupné na: https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2020/10/prieskum_zivotnej_situacie_pocas_pandemie_kuruc.pdf
- Machlica, G. a kol. (2014) Bez práce nie sú koláče. IFP. Dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/20369/38/2014_16_Trh_prace.pdf
- Melhuish, E. a kol. (2013) A review of research on the effects of early childhood education and care on child development. CARE project. Dostupné na: https://ecec-care.org/fileadmin/careproject/Publications/reports/CARE_WP4_D4_1_review_of_effects_of_ecec.pdf
- Miller, L. (2021) The Human Right to Internet Access. Voices of Promise. Dostupné na: <https://www.promisehumanrights.blog/blog/2021/10/the-human-right-to-internet-access>
- MPSVR (2020) Dátová príloha ku kapitole 3 v Správe o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2020. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/2021/sprava2020_dat_priloha_ku_kap3_pub.xlsx
- MPSVR (2020) Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2020. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/vyskum-oblasti-prace-socialnych-veci-institut-socialnej-politiky/spravy-soc-situacii.html>

- OECD (2016) Low-Performing Students - Why They Fall Behind and How To Help Them Succeed. ISBN 978-92-64-25024-6. Dostupné na: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264250246-en.pdf?expires=1649079072&id=id&accname=guest&checksum=B373B3D9739D049D45ABA7F4057C72F7>
- OECD (2019) Family database - Enrolment in childcare and pre-school. Dostupné: <https://www.oecd.org/education/school/44975703.pdf>
- Ostertágová, A., Čokyna, J. (2020) Hlavné zistenia z dotazníkového prieskumu v základných a stredných školách o priebehu dištančnej výučby v školskom roku 2019/2020. Inštitút vzdelávacích politík. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/20815.pdf>
- Payne, M. (2016) The inclusion of Slovak Roma pupils in secondary school: contexts of language policy and planning. Dostupné na: <https://eprints.whiterose.ac.uk/104628/3/MP%20Inclusion%20of%20Slovak%20Roma%20pupils.pdf>
- Rafael, V., Krejčíková, K. (2020) Ako zostať blízko na diaľku - Správa o dištančnom vzdelávaní žiakov z rómskych komunít počas pandémie COVID-19. eduRoma. ISBN 978-80-972680-8-4. Dostupné na: <https://eduroma.sk/publikacie.html>
- Ravasz, A. a kol. (2021) Atlas rómskych komunít 2019. VEDA. strany 53 a 57. ISBN: 978-80-224-1874-4. Dostupné na: <https://imb-bmi.org/wp-content/uploads/2021/03/atlas-romskych-komunit-2019.pdf>
- Rehuš, M. (2021) Školský týždeň: V tomto školskom roku opakuje ročník viac detí ako v minulosti. Denník N. Dostupné na: <https://dennikn.sk/2671363/skolsky-tyzden-v-tomto-skolskom-roku-opakuje-rocnik-viac-deti-ako-v-minulosti/>
- Rigová, E. a kol. (2020) Predprimárne vzdelávanie detí zo znevýhodneného prostredia: Problémy zavedenia povinnej škôlky očami samospráv. Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť. Dostupné na: https://www.governance.sk/gov_publication/predprimarne-vzdelavanie-deti-zo-znevychodneneho-prostredia-problemy-zavedenia-povinnej-skolky-ocami-samosprav/
- Škobla, D., Filčák, R. (2016) „A studnú si nechali zamrznúť...“. Lokálne mocenské pole a prístup obyvateľov rómskych osád k pitnej vode. In: Čierne-biele svety. Veda. strany 248-263. ISBN 978-80-224-1413-5. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/303313850_A_studnu_si_nechali_zamrznut_Lokalne_mocenske_pole_a_prístup_obyvatelov_romskych_osad_k_pitnej_vode_And_they_let_their_well_freeze_over%27_Local_Field_of_Power_and_Access_to_Potable_Water_in_Roma_Settle
- Škobla, D. (2018) Systém podpory bývania a príspevok na bývanie. Inštitút pre výskum práce a rodiny. Dostupné na: https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2018/Skobla/system_podpory_byvania_maj.pdf
- Štatistický úrad SR – Datacube (2022) Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa (v bežných cenách). Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk/#/>
- Štatistický úrad SR – Datacube (2022) Vekové zloženie - SR-oblasť-kraj-okres. Dostupné na: http://datacube.statistics.sk/#/!view/sk/vbd_dem/om7009rr/v_om7009rr_00_00_00_sk
- Štatistický úrad SR – API (2019) Vekové skupiny - SR-oblasť-kraj-okres. Dostupné na: <https://data.statistics.sk/api/index.php>
- Šutyová, Z. (2019) Minimálna mzda v roku 2020 – tabuľka. Podnikajte. Dostupné na: <https://www.podnikajte.sk/pracovne-pravo-bozp/minimalna-mzda-2020-tabulka>
- Šuvada, M. (2015) Rómovia v slovenských mestách. Politologický odbor Matice slovenskej. ISBN 978-80-8061-828-5. Dostupné na: <http://suvada.sk/files/romovia-v-slovenskych-mestach.pdf>
- TA3 (2021) Lekárov je málo, na východe ich chýbajú desiatky. Chcú ich motivovať. Dostupné na: <https://www.ta3.com/clanok/203920/lekarov-je-malo-na-vychode-ich-chybaju-desiatky-chcu-ich-motivovat>
- ÚSVRK (2019) Atlas rómskych komunít 2019. Dostupné na: <https://www.romovia.vlada.gov.sk/narodne-projekty/narodny-projekt-monitorovanie-a-hodnotenie-inkluzivnych-politik-a-ich-dopad-na-marginalizovane-romske-komunity-2016-2022/zbera-analyza-dat/>
- ÚSVRK (2020) Prieskum materských škôl v obciach a mestách Atlasu rómskych komunít 2019.
- ÚSVRK (2020) Rómovia a Rómkzy z marginalizovaných komunít sa COVIDU obávajú a rešpektujú pravidlá. Dostupné na: https://www.minv.sk/?spravy_rk&sprava=romovia-a-romky-z-marginalizovanych-komunit-sa-covidu-obavaju-a-respektuju-pravidla

ÚSVRK (2021) Metodický dokument k výpočtu hodnôt indikátorov Stratégie rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030. Dostupné na: https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/metodicky_dokument_k_indikatorom.pdf?csrt=2397495862902362499

ÚSVRK (2021) Splnomocnenkyňa Andrea Bučková víta ospravedlnenie vlády SR za sterilizácie rómskych žien v rozpore s právom. Dostupné na: <https://www.romovia.vlada.gov.sk/archiv-tlacovych-sprav/splnomocnenkyňa-andrea-buckova-vita-ospravedlnenie-vlady-sr-za-sterilizacie-romskych-zien-v-rozpore-s-pravom/?csrt=2369152201444351024>

Vančíková, K. (2019) Inštitucionálna raná starostlivosť. To dá rozum. Dostupné na: <https://analyza.todarozum.sk/docs/19072315410001jkm1/>

Vlačuha, R., Kováčová, Y. (2021) EU SILC 2020 - Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia. Štatistický úrad SR. Dostupné na: <https://slovak.statistics.sk/PortalTraffic/fileServlet?Dokument=39dc04da-f158-4e4b-be98-0fea36de4fd0>

WHO (2018) Household crowding. WHO Housing and Health Guidelines. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK535289/>

Zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/336/>

Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1999/184/20121001>

Zákon č. 245/2008 Z.z o výchove a vzdelávaní (verzia zákona platná do 31.12.2020). Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/vyhlasene_znenie.html

PRÍLOHA 1:

POROVNANIE HODNÔT INDIKÁTOROV STRATÉGIE ROVNOSTI, INKLÚZIE A PARTICIPÁCIE RÓMOV DO ROKU 2030

Dáta z EU SILC_MRK 2020 predstavujú východiskové hodnoty indikátorov Stratégie 2030 k roku 2020. Pre možnosť porovnania dát v čase uvádzame aj hodnoty z roku 2018, a to v prípade, že tieto premenné boli zahrnuté do zisťovania EU SILC_MRK 2018. Postup výpočtu indikátorov spolu s ďalšími informáciami je podrobnejšie spravovaný v Metodickom dokumente k výpočtu hodnôt indikátorov Stratégie rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030.¹⁵⁴

indikátor	EU SILC_MRK 2018	EU SILC_MRK 2020
VZDELÁVANIE		
VZ_GC-I_1: Podiel rómskych detí vo veku 0 – 3 rokov zúčastňujúcich sa programov ranej starostlivosti	1 %	1 %
VZ_GC-I_2: Podiel rómskych detí vo veku 3 – 6 rokov v predprimárnom vzdelávaní	25 %	33 %
VZ_GC-I_3: Podiel rómskych detí vo veku 6 – 15 rokov navštevujúcich školu, v ktorej väčšina z ich spolužiakov sú Rómovia	-	65 %
VZ_GC-I_4: Podiel osôb z MRK s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (18 – 24)	76 %	72 %
VZ_GC-I_5: Podiel žiakov z MRK vo veku 7 – 16 rokov navštevujúcich ZŠ alebo ŠZŠ, ktorí opakovali ročník	22 %	28 %
VZ_GC-I_6: Podiel Rómov vo veku 20 – 24 rokov s ukončeným vyšším stredným vzdelaním v členení podľa pohlavia	21 % (muži 26 %, ženy 16 %)	28 % (muži 28 %, ženy 28 %)
VZ_GC-I_7: Podiel Rómov starších ako 16 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity v kontakte so školskými inštitúciami (ako rodič/ zástupca alebo ako žiak/študent)	-	5 %
VZ_ČC1-I_1: Miera zaškolenosti 5 – 6-ročných detí z MRK, zaškolených v rámci povinného predprimárneho vzdelávania	45 %	46 %
VZ_ČC1-I_2: Miera zaškolenosti detí z MRK vo veku 3-4 roky	%	24 %
VZ_ČC1-I_6: Podiel študentov z MRK pokračujúcich vo vzdelávaní v F-odboroch (nižšie stredné odborné vzdelanie)	12 %	18 %
VZ_ČC4-I_5: Podiel rómskych detí vo veku 6 – 15 rokov navštevujúcich triedu, v ktorej všetci ich spolužiaci sú Rómovia	-	44 %
BÝVANIE		
BY_GC-I_1: Podiel Rómov žijúcich v nevyhovujúcom bývaní	-	56 %
BY_GC-I_2: Podiel Rómov žijúcich v domácnostiach, ktoré nemajú minimálny počet izieb podľa definície Eurostatu o preľudnenosti domácností	-	86 %

154 ÚSVRK (2021)

BY_GC-I_3: Podiel Rómov žijúcich v domácnostiach bez tečúcej vody priamo v príbytku	39 %	29 %
BY_GC-I_5: Podiel Rómov starších ako 18 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity pri hľadaní bývania	-	19 % (muži 26 %, ženy 14 %)
BY_ČC1-I_1: Podiel legálnych obydľí (t. j. obyvatelia majú k používaniu obydľia právny titul) na celkovej počte obydľí v osídleniach s MRK	53 %	54 %
BY_ČC2-I_1: Podiel osôb z MRK bez vlastného pripojenia na zdroj pitnej vody	29 %	28 %
BY_ČC2-I_11: Podiel domácností z MRK s pripojením na internet	30 %	44 %
BY_ČC2-I_12: Podiel domácností z MRK vybavených osobným počítačom	23 %	22 %
BY_ČC3-I_1: Podiel osôb z MRK, ktorí žijú v domácnostiach, ktoré nemajú minimálny počet izieb podľa definície Eurostatu o preľudnenosti domácností	87 %	88 %
BY_ČC3-I_2: Podiel osôb z MRK, ktorí žijú v domácnostiach bez WC, sprchy alebo vane vo vnútri obydľia	40 %	35 %
BY_ČC3-I_3: Podiel osôb z MRK, ktorí žijú v nevyhovujúcom bývaní	62 %	60 %
BY_ČC3-I_7: Podiel domácností z MRK, ktoré trpia energetickou chudobou.	-	50 %
BY_ČC4-I_3: Podiel rómskych domácností, ktoré nedostávajú príspevok na bývanie napriek tomu, že sa nachádzajú v hmotnej núdzi	62 %	61 %
ZAMESTNANOSŤ		
ZA_GC-I_1: Podiel osôb z MRK (mužov a žien) vo veku 16 – 24 rokov, ktorí nie sú zamestnaní a ani už nie sú vo vzdelávacom procese	68 %	67 %
ZA_GC-I_2: Podiel žien z MRK vo veku 16 – 24 rokov, ktoré nie sú zamestnané a ani už nie sú vo vzdelávacom procese	76 %	73 %
ZA_GC-I_3: Podiel osôb z MRK (mužov a žien) vo veku 20 – 64 rokov, ktorí sú zamestnaní (miera zamestnanosti)	20 %	23 %
ZA_GC-I_4: Podiel žien z MRK vo veku 20 – 64 rokov, ktoré sú zamestnané (miera zamestnanosti)	12 %	14 %
ZA_GC-I_5: Rozdiel v miere zamestnanosti medzi ženami a mužmi z MRK vo veku 20 – 64 rokov	16 p. b.	17 p. b.
ZA_GC-I_6: Podiel Rómov starších ako 16 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity pri hľadaní zamestnania	-	33 %
ZA_ČC4-I_1: Podiel Rómov, ktorí sa počas posledných 12 mesiacov cítili byť diskriminovaní v zamestnaní alebo na pracovisku zažili iné prejavy rasizmu z dôvodu ich etnicity	-	11 % (muži 13 %, ženy 8 %)
ZA_ČC4-I_2: Podiel Rómov, ktoré sa počas posledných 12 mesiacov cítili byť diskriminované z dôvodu ich etnicity alebo rodu pri hľadaní zamestnania	-	28 %
ZA_ČC4-I_3: Rozdiel v príjmoch zo zamestnania medzi mužmi a ženami z MRK	11 %	13 %

ZDRAVIE		
ZD_GC-I_1: Rozdiel v očakávanej dĺžke života pri narodení medzi MRK a všeobecnou populáciou	-	-
ZD_GC-I_3: Podiel Rómov vo veku 16 rokov a viac, ktorí sa v priebehu posledných 12 mesiacov ocitli v situácii, keď potrebovali lekárske vyšetrenie alebo liečbu a neboli im poskytnuté	4 %	5 %
ZD_GC-I_4: Podiel Rómov vo veku 16 rokov a viac, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity pri prístupe ku zdravotnej starostlivosti	-	9 %
ZD_ČC3-I_4: Podiel Rómov, ktoré sa počas posledných 12 mesiacov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti cítili byť diskriminované z dôvodu svojej etnicity	-	9 %
ZD_ČC3-I_5: Podiel Rómov a Rómov, ktorí sa v priebehu posledných 12 mesiacov ocitli v situácii, keď potrebovali lekárske vyšetrenie alebo liečbu a neboli im poskytnuté z vybraných dôvodov (diskriminácia, finančné dôvody, poradovník, geografická nedostupnosť)	2 %	2 %
BOJ S PROTIRÓMSKYM RASIZMOM A PODPORA PARTICIPÁCIE		
PP_GC-I_1: Podiel Rómov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní v akejkoľvek oblasti pokrytej antidiskriminačným zákonom z dôvodu svojej etnicity, v členení podľa pohlavia	-	21 % (muži 23 %, ženy 19 %)
PP_GC-I_3: Podiel Rómov, ktorí dôverujú polícii, v členení podľa pohlavia	-	31 % (muži 28 %, ženy 33 %)
PP_GC-I_4: Podiel Rómov, ktorí dôverujú slovenskému právnemu systému, v členení podľa pohlavia	-	18 % (muži 17 %, ženy 18 %)
PP_GC-I_5: Podiel Rómov, ktorí za posledný rok zažili obťažovanie a nenávisťné prejavy na základe svojho etnického pôvodu, v členení podľa pohlavia	-	14 % (muži 17 %, ženy 11 %)
PP_GC-I_6: Podiel Rómov, ktorí boli za posledný rok fyzicky napadnutí na základe svojho etnického pôvodu, v členení podľa pohlavia	-	1,5 % (muži 2 %, ženy 1 %)
PP_ČC1-I_1: Podiel Rómov (mužov a žien), ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní na základe svojho etnického pôvodu, ale nenahlásili svoju diskrimináciu príslušnej inštitúcii	-	97 %
PP_ČC1-I_2: Podiel Rómov (žien), ktoré sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminované na základe svojho etnického pôvodu alebo pohlavia, ale nenahlásili svoju diskrimináciu príslušnej inštitúcii	-	97 %

Rozmnožovanie obsahu tejto publikácie, ako aj jednotlivých častí, v pôvodnej alebo upravenej podobe pre komerčné účely, je možné len s písomným súhlasom ÚSVRK. Údaje, ktoré sú obsahom tejto publikácie, je možné použiť len s uvedením zdroja.

**Príjmy a životné podmienky v marginalizovaných rómskych komunitách:
Vybrané ukazovatele zo zisťovania EU SILC_MRK 2020**

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity

**Národný projekt Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych
politík a ich dopad na marginalizované rómske komunity
(ITMS2014+: 312051J021)**

Autori publikácie: Filip Markovič, Ludmila Plachá
(Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity)

Grafická úprava: Mgr. art. Martin Lorincz
Práca neprešla jazykovou úpravou.
Chyby a opomenutia sú v zodpovednosti autorov.

ISBN: ISBN: 987-80-974379-1-6

EAN: 9788097437916

ÚRAD VLÁDY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

ISBN: 987-80-974379-1-6

EAN: 9788097437916

www.esf.gov.sk
www.minv.sk

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore
z Európskeho sociálneho fondu
v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

